

AMINTIRI DE PE FRONTUL DE EST

IOSIF CIREȘAN LOGA*

Petru făgăduise că o să vină acasă de igeie și ar fi dat orice numai să se poată ține de cuvânt. De săptămâni întregi nu se mai gândea decât la asta: cum să facă și cum să se ia pe lângă șefi ca să-i dea drumul. Era el cu haz și așa, toți îl țineau de bine, dar de data asta parcă se întrecuse pe sine, și la instrucție și în cazarmă, socotind cu îngrijorare că erau și alții care ar fi plecat în permisie și le trecuse de mult rândul. Oricum, făcu el ce făcu și iată că obținut permisie pentru zilele de 14 și 15 octombrie. Era tare bucuros, și pentru el, dar mai ales pentru Elena, gândind că o să-i facă inimă bună și ea la rândul ei o să șteargă cu buretele toate greșelile lui, prinzând iar încredere în el. Se rugase fierbinte pe la toți comandanții, și pe la cei mici, și pe la cei mai mari, izbutind până la urmă.

Ajunse acasă în zorii zilei de 14, iar Elena, când îl văzu, răsă de bucurie. Îi și spuse, după ce se băgară în casă: „Am crezut că tu nu mai vini, că te-am așteptat aseară, apoi toată noaptea am fost cu gândul la tine, am dormit și nu am dormit, iar când a fost de către ziuă m-am intristat că nu mai vini și prea mult mi-ai făgăduit.“ „Hei, Eleno, nu-l așa cum zici tu, răspunse Petru, că armata e armată, acolo nu faci ce vrei ci execuți ordinele celor mari, numai iaca am venit ca să nu zici tu că nu vreau să vin. Crezi că eu n-aș vrea să fiu liber? că zău, mi s-a urât cu armata asta, aș vrea să fiu cu tine împreună, dar așa-s vremurile și n-ai ce face, că nu sunt acolo numai eu, ci tot tineretul țării e sub arme: stăm cu gândul la voi acasă și sperăm că ne vom libera, să aruncăm hainele astea la magazie, fiincă, drept să-ți spun, îmi vine greu de multe ori.“ „Eu îți cred, răspunse Elena ridicându-se; dar nu am ce-ți face, adăugă ea cu ochii întristați, că și eu mă necăjesc plecând la lucru tot singură, de nu am cu cine schimba o vorbă, sunt ca o văduvă și asta ce viață mai e, la vârsta mea, numai în munci grele, toată vara la săpat, la fân, apoi la grâu, acum în toamnă la cules porumbul, pot spune că am tras ca boul în plug, nu alta...“ „A, lasă Eleno, că vor trece toate, va da bunul Dumnezeu ca să scap de concentrare, vin în sat și începem o viață nouă, vei fi fericită, numai sănătoși să fim“. „Așa zic și eu, Petre, că vor trece toate greutățile astea, că nu mai pot“.

* Iosif Cireșan Loga, condeler-tăran născut în localitatea Duleu din județul Caraș-Severin la 10 iulie 1914. A luat parte împreună cu unitatea sa la luptele de la Odessa, Stalingrad, din Moldova iar în septembrie 1941, la Arad, este luat prizonier și internat într-un lagăr din Ungaria. Din 1946 face parte dintr-un detașament de partizani anticomuniști care a acționat în părțile Bocșei. Arestat în 1952 el a fost condamnat la muncă forțată și trimis la canal și alte lagăre. După eliberarea din închisoare a lucrat ca agricultor în satul natal apoi ca angajat la diferite întreprinderi din Bocșa. În prezent este pensionar.

Petru se grăbi să scape de hainele militare și să se îmbrace în cele civile, căci acum trebuiau să pice rudeniile din alte sate, pentru igeea de mâine. Pregătirile fuseseră făcute cu vreo două zile înainte, băutura era din belșug, țuică și vin, apoi carne de toate felurile, pâine albă ca neaua și prăjituri, cum se obișnuiește la noi în sat de Sfânta Paraschiva. Nu peste mult timp începură a sosi musafirii, iaca și uica din Fîrliug sosi cu bucurie, foarte vesel că își vede nepotul care îl aștepta în poartă cu o sticlă de țuică; apoi uica se slobozi la el și îl sărută, zicând: „Au, nepoate Petre că nu te-am văzut de mult!“ „Nu, uică, fiindcă așa e cu armata asta, nu-i cum vrei ci cum te comandă domnii...“ „Așa-i, dragul meu nepot, că și eu am fost cătană; numai ține din bi-donul ăsta“, zise, scoțându-l de după gât și făcând schimb cu Petru, apoi închinară. „Vivai, strigă uica. Toată viața românească / Ca bujorul să-n-florească!“

După ce se cinstiră, Petru îi zise să intre în casă, intrară și găsiră aci pe toți cei veniți, se așeză la masă, închinând cu Ghiță, cu Lenca și cu cei bătrâni, apoi își făcu poftă de vorbă și de cântat, și se apucă de cântat un cântec care se potrivea lui Petru și Elenei, din câte aflase de la Lenca:

*„Rabdă inimă și taci
Ca pământul care-l calci
Tu le faci, tu să le tragi
Le trag și le pătimesc
Pentru-n pui care-l iubesc*

*Foaie verde de bujor
Gura la mândra-i izvor
Cine bea apă din ea
Nu se mai poate lăsa...“*

Ascultau toți acest cântec, știind că uica vine și de data asta cu un cântec nou, dar cel mai atent era chiar Petru, simțind că versurile îl pătrund la inimă; uica însă cânta mai departe, fără măcar să tragă spre el cu ochiul. Lenca înțelegea prefăcătoria fratelui ei, dar nu îndrăzni să-l întrerupă, apoi luă paharul de țuică în mână și strigă: „Să închinăm, oameni buni, că astăzi e zi de veselie!“ Uica la fel apucă paharul și strigă: „Vă doresc mulți ani, cu sănătate și bucurie!“ Toți se ridicară, închinând paharul după care se așezară la masă, iar Lenca îi servea la rând, bucuroasă și cu inima ușoară că în familia ei e numai bine, veselie și înțelegere, așa cum sperase, căci prin multe necazuri trecuse.

După terminarea mesei, Petru cu Elena se pregătiră de joc, îmbrăcându-se în hainele cele mai frumoase, apoi plecară cu toți să vadă igeia. Petru luă pe Elena de mână și intră în joc; apoi cine-i putea întrece, cum erau de frumos îmbrăcați, sau să se compare cu ei la joc?! Le mergeau picioarele ca la căprioare, nu alta! La Jocul de Ardeleană Petru cânta strigături:

*Ardă-te focul de dor
N-am topor să te omor*

*Nici pușcă să te împușc
Nici fumar ca să te usc!*

•

*Cine dragostea n-o știe
Pe lume să nu mai fie
Cine dragostei nu-i crede
Nu mai calce iarbă verde!*

Pare că zburaseră toate necazurile, Elena râdea fără contenire, era acum veselă și făloasă, uitase toate supărările cu Petru. Muzicanții treceau de la un joc la altul, perechile se schimbau între ele, când Petru juca cu alta, Elena juca cu bărbatul aceleia. Mai la o parte juca și Pătruț cu soția lui, el adăsesse muzicanții și era deci vătava jocului, dar de Petru nu se apropia de teamă să nu-l supere cumva, știindu-l iute la fire și că-i sare țandăra din orice; îl ocolea ca să nu fie în ochii lui.

Se făcu timpul să se joace hora, muzicanții trecură în mijloc, feciorii și fetele începură hora, apoi se băgară și cei căsătoriți, cu soțiile lor, până la urmă intraseră cam toți, iar Pătruț cu ortacii lui începură să strângă banii pentru muzicanți. Acum fusese ideea lui Pătruț să înconjoare locul cu niște sârmă pusă pe stâlpi, anume ca privitorii să nu strângă jocul și să aibă loc cei care jucau. Ortacii lui Pătruț au stropit sârma cu ulei ars, ca să nu se sprijine de ea cineva, stâlpii fiind subrezi, dar n-au anunțat de asta pe nimeni, așa că unii au observat, alții nu și s-au murdărit pe haine. Petru, care juca hora ca un struț, nu băgase nici el de seamă și atinsese gardul cu cămașa, iar cineva dintre uitători îi spuse că s-a murdărit cu ulei ars. Petru, auzind asta, se aprinse de supărare, părăsind jocul; se repezi, smulse stâlpii, făcând gardul grămadă. Hora se sparse, fiecare căutând să se retragă undeva, căci știau că va urma o încăerare. Pătruț nu avu curajul să vină în fața lui Petru. Mai fuseseră și alții cărora nu le plăcuse gardul acela, printre ei și Petru Bondu, care pusese și el mâna la scosul stâlpilor, acum se duse la Pătruț și îl muștră pentru ce făcuse, spunându-i că nu e frumos și că mulți și-au murdărit cămășile. Pătruț mormăia din gură, nu mai știa ce să spună; atunci apărură Petru și începu a se răsti la Pătruț, dând să pună mâna pe el, Pătruț se trăgea înapoi, însă cu mâna în sân pe pistol, dar și Petru era cu mâna pe pistol, cum avea pe atunci cine voia. Toată lumea care venise să se uite la joc, acum se trăgea înapoi, alții plecară chiar, nimeni n-ar fi vrut să vadă o crimă care ar fi putut să se întâmple. Rămaseră doar ei doi și Petru Bondu, care încerca să-i împace, dar nu reușea în nici un fel, fiindcă erau ca turbați și nu te puteai înțelege cu ei.

Tocmai atunci am picat și eu la joc. Nu putusem să plec odată cu Petru din Arad, așa că am ajuns acasă pe la jumătatea dimineții. Văzând că lumea fuge în toate părțile, înțelesei că e vorba de vreo ceartă, lăsați soția și rudeniile și dădui fuga. Între timp îmi dădusem seama cine se ceartă, strigai la ei: „Stați așa, ce e cu voi?” Întoarseră amândoi capul, poate și de mirare că totuși apărusem, când nimeni nu se mai aștepta, mai ales Petru, prietenul meu cel mai bun, nedespărțit

de când ne ridicasem feciori; armata o făcusem tot împreună, or asta te leagă mai mult decât orice în viață, și pentru totdeauna, lucru pe care bărbatii îl știu prea bine. Mai era și văr primar cu soția mea, familiile noastre se apropiaseră și mai mult. Celălalt, Pătruț, îmi era mie tot rudă bună, eu fiind văr primar cu mama lui. Mă gândeam că e imposibil să nu-i despart, avea să asculte de mine amândoi. Mai strigai odată: „Ce e cu voi, spargeți jocul, stricați igeea pentru care a venit atâta lume?!“ Apoi mă înfipsei în fața lui Pătruț, răstindu-mă: „Pleacă de aici!“ El dădu să-mi spună ce i-a făcut Petru lui. „Lasă jocul, pleacă de aici chiar acum!“ strigai din nou la el. Se încapățâna, nu voia nici-decum să părăsească locul, fiindu-i și rușine, că însemna că el e mai slab. Îi pusei mâna în piept și îi repetai cu voce aspră: „Pleci, sau te lovesc cu niște palme? Nu auzi și nu ți-i rușine să faci treburi din astea?“ Văzu el că nu-i de glumă cu mine, se luptau în el ambiția și teama. În acest timp Bondu se dusesse la Petru și îl sfătui să-l ierte pe Pătruț și să nu spargă jocul igeei. Pătruț dacă văzu asta, că îi despărțisem și că nu făcuse bine să pună acel gard, își luă seama, se trase de-o parte și strigă la muzicanții să vină înapoi și să zică hora mai departe. S-ar fi zis că lucrurile s-au liniștit, dar îi știam firea lui Petru, era tot în clocot, mă dusei la el și îl rugai să aibă răbdare, să-l ierte pe fecior, era crud, nici armata n-o făcuse încă; el sări iar: de ce-a pus gardul? de ce l-a uns? de ce n-a spus la lume? ce e cu porcăriile astea?... Îi spusei: să nu se facă de rușine, căci erau și străini veniți din alte sate — ce-or să spună de noi, că suntem niște criminali... Se astâmpărară Petru al meu, muzicanții ziceau hora, jucătorii se prinseră iar în joc, toți voiau să joace hora, uitătorii se strânseră să privească jocul, furtuna trecuse cum s-ar spune, fără bătaie, și foarte bine că reușisem să-i despărțim la timp, pentru că în sat se auzise de cearta celor doi, neamurile alergaseră în ajutor, erau mulți și de-o parte și de alta, ce-ar fi putut să se întâmple își închipuie oricine: oameni tăiați de cuțite, capete sparte de ciomege sau chiar omoruri, o adevărată nenorocire pe capul nostru, căci oamenii erau și băuți, ca la orice igee. Asemenea grozăvii s-au mai întâmplat prin satele noastre de dealuri și păduri unde omul poartă în tot timpul cuțitul după chimir, în teacă de prun legată în cositor, ca să fie mai frumoasă; apoi la joc nimeni nu venea fără ciomag, chiar și oamenii mai în vârstă veneau pregătiți pentru orice; iar mai oricine avea pistolul în buzunarul ciurcului, sau în sân, dacă era vreme de vară și venea numai în cămașă. Obiceiurile erau frumoase, dar nu pot să ascund unele năravuri care pe alții îi făcuse să ne spună „cuțitari“, căci se întâmplau cam des certuri care se terminau cu bătăi sau crime, de altfel erau oameni buni și de omenie, cinstarnici, făcători de bine, dar iuți la mânie când sunt călcați de cineva, nesuportând asuprirea și căutând răzbunarea pe loc.

Hora se făcea tot mai mare, muzicanții trăgeau cu nădejde, bucu-roși că toate se încheiaseră cu bine, iar ei își vor primi plata pentru care se tocmiseră. Prietenul meu Petru, neputând să stea o clipă locului, urmărit de privirile tuturor, o prinse de mână pe Elena și intră în horă. Mă băgai și eu cu Mărie, chiar lângă ei, îl știam bine pe Petru și de aceea căutam să fiu tot lângă el, șoptindu-i mereu să fie cu răb-

dare, să nu se mai ia la ceartă cu Pătruț, să-l lase în treaba lui că n-are minte, să nu-și facă inimă rea pentru fleacuri din astea, că e păcat de igeie. Îl vedeam cătrănit și mi-ar fi părut rău să nu-i tihnească petrecerea. Îi amintii că poimăine vom fi iar la cazarmă și acolo știe cum îi, că nu mai e ca în civilie să faci ce vrei. Încercam deci să-l potolesc, să ne simțim bine cu toții.

Pătruț cu ortacii lui s-au apucat să strângă banii pentru muzicanți, dar în fața lui Petru n-a mai apărut, a venit un ortac și Petru i-a plătit fără să mai spună ceva, iar hora a continuat în pace. Parcă uitase și Petru, juca hora cu pași mari, de parcă nu-i ajungea locul. Oricât de bine îl cunoșteam și îmi era de drag, tot îmi venea greu să înțeleg ce era în sufletul acestui om căruia nimic nu părea să-i fie de ajuns și tot alerga după mai multe lucruri deodată; de parcă nu s-ar mai fi săturat de viață... de parcă viața nu-i ajungea!

Jocul a continuat până seara, eu tot pe lângă Petru, ca să nu se iște iar vreo ceartă; ne despărțirăm cu înțelegere să ne vedem la bal. Știam că acasă au să-l bată la cap părinții și uica de la Fîrlug, să nu ne facem de rușine, că sunt oameni din alte sate și ni s-a dus vestea că suntem certăreți și bătăuși... Știam că Petru fierbea în el dar nu putea să le răspundă nimic, mândros pe Pătruț care îi făcuse prea mari necazuri. Lenca le puse mâncarea pe masă, nu lipseau țuica și vinul, pentru fiecare după pofța lui, așa că închinară veseli, cum e la orice igeie, iar după cină Petru cu Elena plecară la bal, căci așa era obiceiul să se petreacă până în zorii zilei. Ghiță, tatăl lui Petru se luă după el și-l povățui încă o dată să nu aibă grija nimănui, ci să-și petreacă în pace. Petru dădu din cap în semn de aprobare, luă un litru de vin și pe Elena de mână și plecară spre școala veche, unde se ținea balul. Aci ne întâlnirăm mai mulți prieteni care venisem din concentrări pe la diferite unități, toți aveau la ei sticle cu vin sau țuică. Lațcu Traian, glumeț ca totdeauna, ne zise să ne tragem noi concentrații la o parte și să închinăm sticlele de bucurie că ne-am văzut iar la un loc. Începurăm să vorbim, unii povesteau diverse întâmplări de pe la unitățile lor, alții oftau cu năduf că această concentrare nu mai are sfârșit, se auziră glasuri că nu vom scăpa de război, că germanii sunt înarmați până în dinți, iar Groza Grăvilă spuse că „ăștia vor cuceri toată Europa și lumea întreagă”. Eu nu mai putui răbda, mai ales că toți păreau să fie de acea părere și le spusei, însă fără a ridica vocea, că „Nemții vor pierde războiul”. Toți se întoarseră spre mine și văzui în ochii lor că le era necaz de ce spusesem, iar Groza chiar zise: „dar tu de unde știi atât de sigur?” Nu mă apukai să le spun de unde îmi formasem această părere; „o să vedeți voi!” doar atât le spusei, iar ei începură să vorbească între ei că așa ceva nu se poate, că germanii au băgat spaimă în toată lumea. unele state au fost ocupate, altele se vor preda singure, cum făcuse Austria, iar peste altele vor trece ca prin salată, cum o pățise deja Polonia, care nu putuse rezista nici o lună... „Cine câștigă la început, pierde la urmă, voi nu știți?” le spusei. „Nu, asta nu se poate!” strigară toți. „Ba se poate!” le răspunsei, fiindcă mă încinsesem; „în războiul cel mare, tot așa, germanii și austriecii au câștigat multe bătălii iar la sfârșit au pierdut războiul, pentru că n-au avut

aliați puternici, cum nu au nici acum; pe de altă parte, sunt ei înarmați, nu zic, dar țara lor nu e bogată în recolte ca să-i poată susține din spate... Și atunci, pe ce se bazeau germanii?“ Camarazii se uitară la mine și nu mai spuseră nimic, întrebându-se poate de unde știu eu aceste lucruri. Mai la o parte asculta Jugărin Ion, care făcuse războiul cel mare și luptase pe frontul din Italia, cu gradul de sergent. Îl auzirăm deodată: „Măi feciori, eu ascultai la ce vorbirăți voi dar să vă spun și eu ca mai bătrân ce cred, fiindcă am fost pe front în războiul de-a trecut. Are dreptate Iosim în ce v-a spus, și să știți de la mine că nemții vor pierde războiul, dacă îl vor începe. Măi copiii, eu cunosc armata germană că am luptat cot la cot și n-aș spune că ea nu este vrednică, din contră, este foarte pregătită și foarte disciplinată; vă mai spun că acolo unde ungurii și austriecii nu au putut rupe frontul au venit germanii și toți am fost siguri că frontul va fi rupt; ei sunt luptători buni, dar e păcat de ei, că nu au aliați pe măsură...“

În timpul ăsta muzicanții cântau, tineretul juca, iar noi cei din grupul de concentrați închinaram sticlele și ne duserăm la joc, unde ne chemau mereu soțiile noastre. Petru o luă de mână pe Elena și intră numaidecât în joc. Toți eram puși pe joc, petrecerea se încinse în toi, uitarăm de-ale militariei, făcându-ne curaj că spre iarnă se vor face desconcentrări. Între timp jucam bucușii, în totală necunoaștere a ceea ce avea să ni se întâmple nouă și familiilor noastre. Dar nu era nici un prooroc printre noi și viața fiind viață, trebuia să-i dăm dreptul ei la veselie, cum e la orice petrecere. Balul continua cu râs, glume, veselie și joc pe ruptele, iar pe Petru nu-l întrecea nimeni. Concentrații își schimbau între ei muierile, învărtindu-le de credeai că își înoadă picioarele; așa chefurăm și jucaram până în zori, când obosiram și plecarăm toți către casă, căci nu mai puteam de somn.

Măinezi se ținu a doua zi de igeie, era ziua când toate fetele și flăcăii mergeau la joc în haine noi, făcute anume pentru această zi, li se spunea „forme noi“, pentru că erau modele aduse de prin alte sate vecine, mai ales la catrințele fetelor și la cămășile flăcăilor, cusute cu arămiz și aur. Toată lumea stătea pe la porți să-i vadă pe cei care treceau către joc, cât de frumos este îmbrăcat fiecare și ce haine noi are pe el. Pe la noi se spunea că a doua zi de igeie este „ziua formelor“; încă mai bine se puteau vedea aceste noutăți la jocul horei, uitătorii vorbeau între ei cu însufletire dându-și cu părerea ale cui haine sunt mai frumoase; aveau haine noi și nevestele cele tinere, așa cum era Elena lui Petru, care nu avea decât 19 ani și soacră-sa nu o lăsa să fie mai prejos decât alte neveste, căci avea familie înstărită și era rușine ca nora ei tânără să nu aibă haine noi de igeie.

Această zi fu mai liniștită, nu se întâmplă nici o încăierare toți jucau cu voie bună, pe cât îi lăsa sufletul pe fiecare. Plecai mai curând de la joc, împreună cu prietenul meu Petru și cu alți concentrați, căci trebuia să ne pregătim de plecare la tren, iar a doua zi dimineată urma să ne prezentăm la unități...

De cum ajunscrăm la unitate, prietenii ne și întrebă dacă am adus cava de acasă, că știau că de la igeie se cuvenea să venim cu țuică și colac, ceea ce și aveam noi pregătit în străiți, ca să ne cinstim camarazii.

Era mândria noastră și n-am fi vrut să ne facem satul de rușine. Aranjăram întâlnirea pentru a doua zi dimineața, în dormitoare, căci la acea dată regimentul nostru de cavalerie se retrăsese deja în cazarmă, pentru iernat, întrucât nu puteam ține caii în grajduri necorespunzătoare, pe zonă. Băură din sticlă, pe rând, golind-o la iuteală, apoi luară din colacul pe care Petru îl rupsesse în mai multe bucăți, mulțumind pentru marea cinste ce li se făcuse. Petru îi întrebă imediat ce mai e nou prin cazarmă, nu se aude cumva de o desconcentrare? „Pe dracu! răspunse sergentul lui, pe nume Bodârlău, mai și întrebi de așa ceva! Nu se simte nimica, suntem în alarmă, gata în orice clipă de a ieși pe poarta cazarmii.“ „Eu credeam, zise Petru, că barem pe iarnă să ne fi dat drumul, să nu ne țină pe mâncare și să piardă oamenii timpul degeaba.“ „Asta nu mai contează, răspunse sergentul, armata noastră e pe picior de război, iar guvernul nu știe cum s-o mai dea, deși e format de data asta din toate partidele politice, fapt e că nu poate rezolva situația în care ne aflăm, izolați cum suntem de prietenii noștri vechi, cei care ne-au ajutat să facem România Mare. Am vrea noi să fim cu ei, să le sărim în ajutor, dar suntem la rândul nostru amenințați de vecinii din toate părțile — și suntem într-o situație foarte gravă“.

Întorcându-mă la escadronul meu, găsii aceeași poveste, unitatea se pregătea să iasă la instrucție, căci așa e armata, nu te poate ține să mănânci pâinea degeaba, ci trebuie să te pregătești de luptă; noi, concentrații, eram sătui până peste cap de instrucție, toată vara numai asta făcusem.

Plutoanele ieșeau din cazarmă rând pe rând, în ordinea escadroanelor, cu destinația Ceala, o câmpie la apus de Arad, unde era terenul de instrucție călare al regimentului. După o serie de mișcări, Locotenentul Brodin Aurel, Comandantul plutonului I din escadronul I unde eram și eu, comandant de grupă, a dat ordin de repaos, apoi ca de obicei veni la noi. Locotenentului Brodin îi plăcea să stea de vorbă cu ostașii, de fapt și el era de la sat, născut în satul Cuvin, jud. Arad și ca fiu de preot se dusese întâi la teologie, dar acolo nu i-a plăcut și a îmbrățișat cariera militară; îi plăcea să fie ofițer, meserie pe care o făcea cu adevărată plăcere, mai ales la călărie, fiind primul la călărie în regiment; am aflat că luase parte la concursuri de călărie în țară și străinătate; avea cinci cai de rasă, toți proveniți din aceeași iapă cu numele Brândușă. Calul de serviciu se numea Boston, iar cel de concurs Voievod. Cu cei doi mai tineri făcea dresaj în fiecare dimineață, dându-le din buzunar cute de zahăr și morcovi, atât de mult iubea ei caii. Îl auzeam uneori cântând, în momentele de repaos și avea voce frumoasă. Era de statură mijlocie, blond și cu ochii verzi, rumen la față ca un trandafir. Și de data asta se apropie de noi și ne întrebă dacă am mai primit cărți de acasă, ce mai zic părinții și soțiile. Fiecare răspunse câte ceva, unii mai glumind, alții mai în serios, apoi că le e dor de casă. Îndrăznii să-l întreb: „Domnule Locotenent, nu se simte ceva de vreo desconcentrare?“ „Vi s-a cam urât, după cum văd eu“, răspunse el. „Da, spuseră mai mulți, am pierdut pe-aici toată vara și credeam că, barem dacă va veni iarna o să ne dați drumul“. „Știu eu ce-ați vrea voi, băieți, să mergeți pe iarnă acasă ca să fiți pe lângă neveste“. Răseră

toți. „Și pe lângă butoaiile de vin și de țuică. Mai ales că vine și vremea tăiatului porcilor, că nu-i departe Crăciunul, voi asta ați dori de bună seamă...”. Răserăm iar. Atunci fruntașul Buzgău Gheorghe luă vorba râzând: „Apoi domnu' Locotenent, suntem și noi oameni tineri și desigur am vrea să fim pe lângă nevestele noastre, că pierdem timpul degeaba și tinerețea ni se duce și ce naiba, că o fi destul de astă primăvară de când ne frecăm picioarele de pământ și lucrurile nici așa nici altfel, făcându-ne multe vorbe și tot felul de zvonuri din care nu știm ce s-o alege...”. Ofițerul cel blond îl privi cu multă atenție și după ce Buzgău sfârși vorba răspunse: „Dragi băieți, uitați care este adeverul, eu nu v-am spus până acum fiindcă așa e în armată, cei mici nu trebuie să știe ce știu cei mari, iar nici cei mari nu știu totul, dar iată ce vă spun din tot sufletul, pentru că vă iubesc și ca să vă potolesc gândurile, știind că aproape toți sunteți căsătoriți și ați vrea să fiți pe lângă familiile voastre, ca susținători ai lor, având copii de crescut, dar să știți de la mine că timpul acesta e numai începutul durerilor.”

Toți îl ascultam în tăcere, simțind că e un lucru foarte grav.

„Da, așa să știți, ne putem aștepta dintr-o clipă în alta la declanșarea unui război cum nu s-a mai văzut pe lume, în care toți vom fi amestecați... Țara noastră a concentrat toate contingentele și armata stă zi și noapte cu arma în mână, gata de luptă. Marile puteri nu mai iau în seamă voința popoarelor mai mici. În primul rând e vorba de Germania și de Rusia. Așa stau lucrurile, nu vedeți că germanii sunt înarmați până în dinți și cuceresc țară după țară, cum ai sări peste un gard? Se spune că au cele mai multe gaze de luptă, de aceea facem mereu pregătiri cu masca de gaze. Și se mai spune de niște arme cu care ar putea bombarda Anglia, peste mare. Aștia sunt germanii care au de gând să cucerească o lume întreagă. Rușii nu sunt înarmați, în schimb sunt foarte mulți și au o Siberie în spate. Germanii fac și desfac totul, vecinii noștri ne încolțesc din toate părțile, și atunci ce putem face decât să stăm cu arma în mână, gata de apărare?! Asta e situația în care ne aflăm, altceva ce să vă spun, că nimeni nu e prooroc să știe ce va urma pentru noi. Timpul le va rezolva pe toate, noi trebuie să ne facem datoria aici, să ne păstrăm calmul de bărbați și voioșia de oameni tineri, nu-i așa?”

După acest repaos, Locotenentul Brodin Aurel dădu ordin să reluăm exercițiile călare, împingeri și tăieri cu sabia la manechin, instrucție privind șarja de cavalerie pe timp de război, o instrucție foarte pretențioasă căci trebuia să conduci calul foarte bine ca din galop să nimerești ținta, să împungi sau să tai, dar noi eram de-acum foarte obișnuiți, făcusem instrucție toată vara, ba mai știam ceva și din armată ca activi. „Frumoasă armată e cavaleria spunea adesea Locotenentul Brodin, păcat că i-a cam trecut timpul și într-un viitor război e o țintă prea vizibilă pentru celelalte arme, ca și pentru aviație.” Totuși, după masă noi de la cavalerie făceam și instrucție de infanterie, pregătindu-ne și pentru una și pentru alta, la caz de nevoie. Oricum cavaleria se instruia din greu și era considerată armată de elită.

După acest exercițiu unitatea se întoarse în cazarmă; aci mai întâi îngrijirăm de cai, apoi meraserăm la masă și luarăm un repaos, iar după

masă plecărăm pe jos la instrucție, ca în fiecare zi, deci se făcea instrucție la cataramă. Trecuseră temele mari de toamnă, care se făceau între escadroane și regimente, tot timpul cât am stat pe zonă. Armata era bine pregătită, la fel concentrații și rezerviști, care fiind mai vechi nu cunoscuseră armamentul nou cu care eram acum dotați; veniseră zebeuri, puști mitraliere și mitraliere, tunuri Škoda, care trebuiau cunoscute și mânuite, primisem harnașament nou: șei, zăbăluțe, samare pentru puștile mitralieră și pistoale automate Orița și Bereta, la fiecare grupă aveam acum un foc de două ori mai mare...

*

* *

Era toamnă înaintată, zilele se micșoraseră mereu iar nopțile se făceau tot mai lungi, timpul trecea parcă mai repede și veneau în grabă Sărbătorile Crăciunului, așteptate cu nerăbdare și bucurie căci acum când se știa că nu va fi deconcentrare, fiecare trăgea nădejde să scape măcar câteva zile acasă de sărbători, indiferent când; ne așteptam să ne dea drumul pe rând, altfel nici nu se putea, pentru că erau cai mulți de îngrijit; ofițerii ne promisese că vom avea permisiile pentru acasă. În zadar fu această bucurie și așteptare, căci la 30 Noiembrie 1939 începură ostilitățile între Rusia și Finlanda. Numai ne trezirăm că suntem în alarmă, iar radioul și ziarele anunțau începerea războiului între o țară mică, de numai două milioane și alta de două sute și ceva de milioane. Toată lumea se mira de curajul finlandezilor, dar nu era de mirat, un popor care vrea să trăiască în libertate trebuie să lupte pentru independență. Ofițerii noștri ni-i dădeau de exemplu pe finlandezii cei mândri și viteji, apoi aflărăm că germanii îi ajută, asta era foarte important, însă toată lumea îi admira, citind în ziare despre faptele lor de vitejie în luptele de iarnă, prin mari zăpezi, pe schiuri, peste lacurile înghețate și în pădurile de brad. Ne lua cu frig numai gândindu-ne la aceste lupte, fără să bănuim prin ce vom trece și noi, în curând...

Sărbătorile de iarnă sosiră, dar regimentul I Roșiori rămase în cazarmă, fiind în alarmă, deci nimeni nu primi permisie, soldații se necăjeau, unii mai și înjurau, ordinul e ordin însă, în fiecare zi instrucție și teorie. Moralul trupei se ridicase datorită exemplului finlandezilor; ne făceam socoteala că noi românii nu suntem două milioane, ci vreo opt sute; pe de altă parte se vorbea că va trebui să acoperim mai multe fronturi deodată, unul la răsărit, altul la apus, fără să mai socotim că și bulgarii erau cu ochii după cele două județe pierdute. Al treilea front ar fi fost prea mult. Vecinii noștri ne pizmuiau, aliații din totdeauna erau ei însuși amenințați, numai Jugoslavia ne era alături.

Țara era acum condusă de un Guvern de Unitate Națională, cu Ion Gigurtu în frunte, deci un guvern format din reprezentanți ai tuturor partidelor politice. Aceștia nu se înțelegeau în privința hotărârilor ce trebuiesc luate pentru ca lucrurile în țară să meargă bine și se poate spune că uneori în Parlament se mâncau și niște câini. De fapt situația politică era nesigură, regele Carol II care în 1937 introdusese dictatura,

a trebuit să renunțe și să ceară acest guvern de uniune națională, format între conducerile partidelor, nicidecum prin alegeri generale.

Anul 1940 începea cu mari greutăți, nici nu puteai să te bucuri că s-a dus un an greu că se arăta altul cu greutăți și mai mari. Mai întâi a început să se simtă o ușoară lipsă a alimentelor care se vedea și în mâncarea de la cazarmă. Era în primul rând faptul că țărani nu scoteau produsele pe piață, vremurile se anunțau nesigure și deci oamenii se gândeau să-și asigure propriile gospodării cu provizii; apoi tot țărani știau cel mai bine că în anul de-a trecut recolta nu a fost așa de mare și nici nu s-a strâns în totalitate, lipsind de la muncă noi, cei concentrați și o parte din caii de muncă, ei fiind rechiziționați pentru armată. Se știa că din aceleași motive nici însămânțările din toamnă nu se făcuseră cum se cuvine; sătenii rămăseseră cu câte un singur cal, ca să are se ortăciseră câte doi, dar nici așa brazda nu ieșise prea bună, cu animale desperecheate; nici culesul porumbului și căratul lui acasă nu fusese ușor, în acea toamnă cu prea multe ploii, care întârziase și culesul și semănatul grâului. Deci sătenii simțeau că nu va fi o recoltă prea bună. Și apoi, această a doua armată, a concentraților, care stătea prin cazărmi de aproape un an de-acum, numai pe mâncare, fără să producă nimic; și mulțimea de cai rechiziționați, care mâncaseră fânul degeaba...

Instrucția s-a continuat toată iarna, dându-se e drept unele învoiri, chiar și permisiile, în nici un caz concedii, și asta mai mult rezerviștilor, dar era și la ei un du-te vino, nici acasă nici la armată, își pierdeau vremea pe drumuri.

Din politica internațională nu prea puteai înțelege mare lucru, sau să-ți faci o idee precisă despre viitor, căci tratatele cele mai importante erau ținute în secret, cum a fost cazul tratatului de neagresiune dintre germani și sovietici, ce se încheiase la 23 August 1939, înaintea atacării Poloniei. Noi nu știurăm nimic de acest tratat, dar peste iarnă, prin dormitoare, pe la grajduri și la masă îi auzeam pe teteriști discutându-l pe toate părțile și în multe feluri, fără să poată dezlega tâlcul acestui tratat, cum de ajunseseră la un acord aceste două puteri cu ideologii atât de diferite? Era ceva de mirare pentru două puteri opuse, dar era și o înșelăciune la mijloc, cum s-a dovedit mai târziu, căci rușii au fost atacați. Ei nu erau pregătiți de război, însă mereu lacomi după pradă, așa că din Polonia luaseră și ei o jumătate, liniștiți în privința dușmanilor lor, care le aruncaseră o momeală. Înșfăcăra deci din Polonia și Lituania, iar în privința Basarabiei așteptau ca niște lupi să răpească oaia.

Nici teteriștii nu se înțelegeau între ei și adesea se contraziceau, ajungându-se la certuri aprinse, mulți dintre ei nu erau de acord cu politica regelui Carol al II-lea, alții ridicau din umeri, dar toți erau de acord că dușmănia dintre oamenii politici ai țării, când eram pe picior de război, nu putea să ducă la nimic bun; se vorbea despre faptele neomenoase ale lui Armand Călinescu, care tulburase poporul cu acele arestări în masă, care au sfârșit prin asasinarea lui, iar ca represalii regele a dat ordin să fie executați 3333 de români, ceea ce a adus mare nenorocire în acele familii. Teteriștii n-au stat decât scurt timp în unitatea noastră, apoi au fost trimiși la școala de ofițeri de rezervă de la Sibiu.

Imediat după ocuparea Poloniei, pe 3 septembrie Anglia și Franța declaraseră război Germaniei, deci știam că nu va fi pace; toți bănuiau că în primăvară vor începe ostilitățile. În această situație nu ne puteam aștepta la nimic bun pentru România, așa că armata era gata de luptă în orice moment.

După cum am spus, regele era urât de toată lumea, iar politicienii se mâncau între ei, lucru de care se bucurau dușmanii din afară.

Primăvara veni dar cu dureri mari pentru țară. Galațiul și alte localități fură distruse de cutremur; începură lucrările de primăvară, semănatul ovăzului, al porumbului, grădinile trebuiau lucrate și era mare lipsă de brațe de muncă și de atelaje, de-au ajuns să chinuie vacile la jug, care ori fătaseră ori erau a făta.

10 mai 1940. Trupele germane au atacat Franța, vestea a cutremurat întreaga lume. Armata română fu pusă în alarmă, regimentul nostru 1 Roșiori ocupă poziție pe flancul drept al Mureșului, având sectorul Pecica—Peregu Mic—Peregu Mare; toată lumea se strânsese împrejurul aparatelor de radio, ascultând desfășurarea luptelor. Linia Maginot de apărare a Franței se dovedi o muncă zadarnică, pentru că germanii ocoliră pe la nord, atacând Belgia și Olanda și încercuind trupele franceze și decimându-le; se văzu că francezii nu aveau armament modern și fură copleșiți de mașina de război germană; chiar și corpul expediționar englez a fost aruncat peste mare. Unii se minunau, dar de fapt o mare panică a intrat în toată lumea, căci dacă Franța a fost nevoită să capituleze după numai 18 zile de luptă, nemaivorbind de Belgia și Olanda, la ce te puteai aștepta?! După această victorie germană, ofițerii noștri își pierdură curajul, gândind că am rămas fără cel mai vechi aliat al nostru care ne ajutase în toate timpurile, dar mai ales la fătura României Mari.

Regele Carol al II-lea, văzând ce s-a întâmplat cu Franța, s-a mai muiat din îngâmfarea lui necugetată și a încercat să împace pe adversarii politici din țară și să facă o apropiere de Germania. Însă prea târziu, căci, cum s-a văzut mai apoi, germanii aveau alte planuri, atât în privința regelui, cât și a diferitelor părți din teritoriul țării.

Toată vara armata română a petrecut-o pe zonă, stând cu arma în mână. Ofițerii își mai reveniseră din buimăceală și încercau să ne ridice moralul. Iată ce ne-a spus Căpitanul Marinescu Florea la o adunare a escadronului: „Dragi ostași, să nu vă pierdeți curajul. E adevărat că Franța a fost nevoită să capituleze în fața mașinii de război germane; dar ei s-au luptat vitejește și înfrângerea lor parțială nu este o rușine sau o înjosire, căci până la urmă se va vedea cine va câștiga, pentru că Franța are aliați foarte puternici: Anglia și America. Gândiți-vă la situația în care ne-am aflat noi în războiul trecut, de-am ajuns să rezistăm doar într-un triumf, dar prin vitejia sa fără seamăn, ostașul român a întors soarta războiului și cu ajutorul lui Dumnezeu am avut o Românie Mare. Sunt încredințat că nici voi nu veți fi mai prejos, căci țara își pune nădejdea întreagă numai și numai în voi!”

Aceste cuvinte ne străpunseră inimile, lăsarăm celelalte gânduri și toate grijele noastre la o parte, hotărâți să ne apărăm patria cu orice chip.

O veste ucigătoare pentru orice suflet de român veni ca un trăsnet de la Viena, unde germanii ne impuseseră un Diktat prin care Ardealul de Nord trebuia cedat Ungariei, o lovitură mare, care aduse multă jale în țară. Și cum pe drept se spune că o nenorocire nu vine singură. Rușii ne dădură un ultimatum aspru și pierdurăm Basarabia cea mănoasă. Din Ardealul ocupat se refugiaseră țărani noștri care cum putuse, unii numai cu hainele ce le aveau pe ei, au fost de aceea repartizați prin sate, aciundu-se prin casele goale sau la țărani mai înstăriți, iar intelectualii pe la orașe, prin diferite servicii. Era încă vară, dar criza de alimente deja începuse să se simtă, datorită aglomerației, a pierderilor mari și a recoltei slabe. Refugiații vorbeau înspăimântați de furia ungarilor care trecuseră la răzbunări și prigoană; veneau trenuri întregi de refugiați din Ardeal, la fel și din Basarabia, copii, studenți și oameni de toate vârstele, care nu voiseră să cadă sub comunism.

În fiecare zi era vorba de alte frământări care chinuiau poporul român. Aflarăm că la Cluj populația civilă s-a împotrivit dictatului: populația de la oraș s-a adunat în piața statuii lui Matei Corvin, apoi au început să vină țărani de prin sate, cu arme, cu topoare și ciomege, au umplut orașul, strigând în cor: „nu cedăm Ardealul, vrem să fim cu țara!“ Au stat aci trei zile și trei nopți, generalul de garnizoană n-a reușit să-i domolească până nu a venit de la București marele scriitor Liviu Rebreanu, care a ținut o cuvântare, spunându-le printre lacrimi că nu ne putem împotrivi, altfel vom pierde toată țara; așa că cu greu i-a convins să renunțe și să plece pe la casele lor.

Mereu auzeam despre noi atrocități pe care le făceau soldații unguri, împușcând oameni fără altă vină decât că erau români; ba se mai răzbunau și sătenii unguri, îmbrăcându-se în haine militare și împușcând pe cei cărora le purtau dușmănie. Sângera inima în noi auzind de toate acestea. Armata română luase foc, s-ar fi luptat până la ultima picătură de sânge pentru a-i scăpa de urgie pe frații noștri din teritoriile cedate, toți așteptam ordinul de tragere, dar se pare că nu se putea face nimic, așa după cum spusese și Liviu Rebreanu la Cluj. Istoria va judeca situația în care am fost împinși fără vina și fără voia noastră, prinși între doi coloși, căci de-ar fi fost vorba numai de dușmanii din apropiere, pe ei ușor i-am fi zdrobit. Trebuia deci găsit omul care ar putea salva ce mai rămăsese din trupul sfărtecat al țării, în condițiile deosebit de grele ale acelor vremi. Trebuia schimbată nu numai conducerea, dar și politica țării. Generalii au găsit omul necesar țării în acele vremuri.

La 6 Septembrie 1940 la cârma țării a venit Generalul Ion Antonescu și Mișcarea Legionară. Un conducător militar era pe gustul germanilor, dar nu s-ar spune că Ion Antonescu era un simpatizant al germanilor, mai curând el fiind un anglofil, căci fusese ani la rând atașat militar la Londra. A fost însă nevoit să dea mâna cu ei pentru salvarea țării, căci acum nu se mai putea conta pe aliați, englezii abia reușind să se apere ei înșiși.

Germanilor nu le plăcea în mod deosebit nici mișcarea legionară, datorită caracterului ei pronunțat naționalist, lucru care s-a văzut mai clar când Horia Sima a spus la Alba Iulia că pentru legionari independența neamului este pe primul plan, deci nu vor să fie dirijați din

afară. Atunci germanii își pierdură interesul pentru Horia Sima și s-au întors mai cu nădejde spre Antonescu, acesta având în mână puterea și armata. Pe germani îi interesa puterea armată a românilor, dar nu mai puțin puseseră ochii pe noi ca aliați pentru tot ce aveau de gând în viitor, căci petrolul și grâнарul nostru atârnavă cât aurul în aceste împrejurări.

O altă nenorocire a fost cedarea Cadrilaterului, unde după marele război România trimisese coloniști; acum aceștia au părăsit Cadrilaterul, fiind repartizați pe unde s-a putut; mulți dintre ei au venit în Banat.

Neputând să facă față răspunderii pentru atâtea lovituri pe care le primise țara, Regele Carol al II-lea a fost nevoit să abdice în favoarea fiului său Mihai, care încă era copilandru, deci conducerea era numai în mâinile Generalului Antonescu.

În ziua de 12 Octombrie au sosit primele trupe germane în țară, iar nu mult după aceea a fost atacată Jugoslavia, care în 4 zile a și capitulat. Noi discutăm despre aceste mișcări de trupe, încercând să ghicim ce ne așteaptă. Albania se afla sub cucerirea Italiei, care acum intrase în război cu Grecia. Au sosit germanii și Grecia a capitulat, apoi a fost cucerită și insula Cipru. Acum nu mai stăteam pe zonă, dar eram mobilizați în cazărmi. Au sosit pe la unități instructori ofițeri germani și pentru noi a început o nouă perioadă aspră de instrucție; disciplina era mai aspră, dar și mâncarea a devenit mai bună; nu conta că ești militar în termen, sau om mai vechi, instrucția s-a luat de la început pentru toată lumea. Ne venea greu, căci toate comenzile erau pe piciorul stâng, de unde până aici fuseseră pe dreptul. Erau pedepse grele pentru cei care plecau din unitate fără bilet de voie, li se dădeau douăzeci și cinci de lovituri de băta, nici ofițerii nu fură scutiți de pedepse, sau chiar de degradări, deci se vorbea că s-a pogorât milităria din pod.

Chiar după venirea germanilor, au continuat agitațiile din țară; legionarii s-au dus la închisoarea Jilava să dezgroape cadavrele lui Corneliu Codreanu și ale celor 12 legionari îngropați într-o groapă comună și peste care se aruncase var stins: fuseseră puși în ștreang și apoi împușcați în ceafă din ordinul lui Armand Călinescu; tot din ordinul acestuia fuseseră împușcați cei 14 conducători legionari de la Râmnicu Sărat, printre care Aleco Cantacuzino, Dănică Dobre, Clime, Ion Bania și alții. Apoi legionarii se răzbunaseră omorându-l pe Călinescu, iar Carol ordonase executarea a 3 333 pe marginea drumurilor din sate, ca să-i vadă lumea și să bage spaima în popor. Nenorociri cu atât mai mari, că erau între frați de același sânge, iar dușmanii noștri se bucurau. Acum legionarii înfierbântați după ce dezgropaseră pe camarazii lor, au dat buzna cu târnăcoapele în închisoarea Jilava, știind că în celule se află oameni de-ai lui Armand Călinescu, printre ei și Gabriel Marinescu, fost primar al Bucureștilor. Altă război, alte dureri pentru popor.

Nu după mult se auzi de moartea lui Madgearu, apoi și de a lui Nicolae Iorga, faptă care a zguduit pe orice român. Vina a căzut pe legionari, dar erau oameni care se duceau cu gândul la o lucrătură a masoneriei, care tot așa îl lichidase pe Patriarhul Miron Cristea, chemat la Paris și trimis apoi în cosciug. Cândva se va face pe deplin lumină

în aceste prea triste întâmplări şi se va şti cât rău au făcut legionarii, şi cât alţii, în numele lor ca să-i compromită definitiv în faţa poporului. Oricum, ei nu pot fi asemănaţi cu naziştii sau cu bolşevicii, deşi într-o mişcare ca aceasta naţionalistă vor fi fost destui extremişti, însă alţii nu au decât vina că şi-au iubit ţara sfârtecătă de venetici.

Trupele germane intrate în ţară se purtau frumos cu populaţia, făcând o bună impresie, căci erau disciplinaţi, civilizaţi şi nu s-au dat la fapte urâte. Dacă se duceau la târg şi voiau să cumpere ceva, germanii întrebau: fiil cost?, iar ţăranca cu găinile răspundea: o sută şi arăta cu degetul, germanul înţelegea, însă el băga mâna în buzunar şi scotea două sute, plătea, lua găinile şi pleca mulţumind: tanke şon, iar ţăranca zicea: îţi mulţumesc şi eu. Nu s-a auzit de furturi, înşelăciuni sau violuri, nici nu-i vedeau beţi pe stradă, cum se mai întâmplă. Sigur că le convenea să aibă de aliat o ţară bogată ca a noastră, dar toate schimburile s-au făcut cu contract, ei achitându-ne tot ce le-am dat, iar noi plătind la preţul convenit armamentul modern de care aveam atâta nevoie. O parte din acesta ni s-a dat la unităţi, altă parte a rămas în depozite, ca rezervă pentru vremuri grele.

Iarna sosise, armata era în cazărmi, continuând să se instruiască, dar parcă se mai liniştiseră lucrurile; asta până după Anul Nou 1941, când s-a început scandalul dintre Antonescu şi Mişcarea Legionară. Armata era în mâna lui Antonescu şi în decurs de trei zile aceasta reuşi să-i neutralizeze pe legionarii din Bucureşti, iar cei din ţară, care de fapt luaseră în stăpânire punctele cheie din oraşe şi comune, au trebuit să le părăsească. Se făcură multe arestări, iar legionarii care purtaseră armă au fost condamnaţi la 2 ani închisoare; unii fugiseră cu arme din cazărmi, alţii dezarmaseră posturile de jandarmi. S-a repetat la nesfârşit că a fost vorba de hoţi, bandiţi şi derbedei; aşa spuseseră şi grofii unguri despre cetele lui Horia. Se va vedea odată că majoritatea lor erau ţărani de la coarnele plugului, scoşi din minţi de nedreptăţi şi înşelăciuni, ajunşi batjocura oricui în propria ţară.

După terminarea rebeliunii, au fost mari frământări, dar fără ciocniri armate. Antonescu, ajutat de armată şi de germani, s-a instalat singur la cârma ţării, înlocuind conducerea civilă cu o dictatură militară: de la primar şi până la ministru, toate posturile de conducere erau ocupate de militari. Totodată şi în armată s-au făcut drastice epurări, de la simpli gradaţi până la generali, unii doar au fost înlăturaţi, alţii însă au ajuns prin puşcării unde au făcut ani grei de temniţă. Unii au trecut hotarele, dar germanii, printr-un sistem bine organizat, i-au momit în Germania, unde i-au băgat în lagăre de muncă, ţinându-i astfel până spre sfârşitul războiului.

În armată lucrurile se liniştiră după un timp, cu toate că printre rezerviştii mulţi ofiţeri nu-l simpatizau pe Antonescu, însă e drept că ofiţerii activi îl susţineau cu apărare, mai ales că unii de la noi îl şi cunoşteau, căci şi el era tot cavalerist.

Şi din unitatea noastră mulţi dăduseră fuga să ia parte la rebeliune, dar fiind în uniforme n-au fost recunoscuţi, iar pe de altă parte unitatea nu i-a dat pe listă, fiind prea mulţi şi n-ar fi ieşit bine să se facă atâtea arestări din cadrul armatei, aşa că scăpară toţi. Chiar şi dintre civilii

arestați, mulți au fost eliberați în primăvară, lucrurile liniștindu-se într-un fel.

În primăvara lui 41 au sosit unitățile militare din teritoriile ocupate; ele trebuiau refăcute, căci nu aveau efectivul complet, nu fuseseră forțați să vină, unii rămăseseră cu familiile lor sub ocupație, decât să le părăsească. Astfel era cazul Regimentului 11 Călărași Purtat, care venise aci în Cetate, la Arad, plecat de la Cluj; nu mai avea cai și s-a pus problema să fie motorizat. Astfel mă despărții de prietenul meu Petru, el rămase la Reg. 1 Roșiori, iar eu cu consăteanul meu Lațcu Romolus și cu mulți alții trecurăm să completăm efectivul Reg. 11, care nu avea decât jumătate din cât ar fi trebuit. Lațcu venise mai de curând, el făcuse doar câteva luni ca activ, fiind dat acasă ca surplus de contingent, fiindcă avea de susținut pe moși-su și pe bună-sa, căci tatăl lui murise ca prizonier în Rusia din Războiul cel mare. Îmi rămânea acest prieten, căci cu greu mă despărțisem de Petru, cu care fusesem ca frații, tot timpul obișnuiți să stăm împreună, iar în repaos să vorbim de-ale noastre de-acasă, și tot așa pe la dormitor, timpul trecând astfel mai lesne. Nici când mergeam de sărbători acasă noi doi nu ne dezbinam, fiind mereu ba la unul, ba la altul în vizită.

Cu venirea primăverii, s-au reluat instrucțiile care mergeau strună, după noua metodă germană. Spre pildă, tranșeele nu se săpau mai largi de o jumătate de metru, după sistemul Herbe, ca tancul să nu poată intra pe șanț ca să omoare oamenii. De la un timp, Reg. 11 Călărași purtat fu scos din Cetate și încartiruit în Aradul Nou. Asta s-a întâmplat în preajma Sf. Paști. Tot atunci a fost scos din Cetate și Reg. 1 Roșiori, nimeni nu înțelegea de ce, căci avusesem acolo locuri bune și dormitoare potrivite. Apoi unele unități de infanterie și de artilerie se îmbarcă în trenuri, luând drumul spre Moldova, dar nu ne știa unde coboară, toate se țineau secret. Instrucția se continua la fel de aspră. Într-o zi aflărăm că a fost îmbarcat la tren și Reg. 1 Roșiori, dar nu putui afla încotro au fost îndreptați. Permisele și învoirile s-au oprit cu desăvârșire, nimeni nu avea voie să părăsească unitatea. Militarii nu știau nimic, civilii la fel. Era liniște peste tot. Fiecare cetățean își vedea de treburile sale.

Dar de la cei plecați nu venea nici o veste. Unitățile nu mai purtau numele localităților, primiseră numere. Se instituiseră cenzura militară, așa că degeaba ai fi scris ceva ce nu era permis, căci ți se oprea cartea. Nu mai știam nimic de Petru.

Pe data de 22 Iunie 1941, noaptea la ora 12 Mareșalul Ion Antonescu a dat ordinul: „Ordon: Treceți Prutul!”

Era începerea războiului cu rușii. Până dimineața și după aceea toată ziua Radio București nu a vorbit altceva decât despre începerea războiului și despre dezrobirea Basarabiei. Trecerea Prutului s-a făcut sub bubuitul tunurilor și uruitul avioanelor, unele trupe au avut poduri de pontoane, altele însă au trecut prin apă, rupând frontul și distrugând rezistența rusească de pe celălalt mal. Alături de germani, românii și-au dovedit întregul eroism. Luptele cele mai grele s-au dat pentru satul Țiganca, unde terenul era ușor de apărat de ruși, pe un mal înalt, pe când românii trebuiau să treacă prin niște locuri mlăștinoase și apoi

să urce panta. Țiganka a fost luată a doua zi. Un martor ocular, Gherga Petru din Reg. 17 Infanterie Lugoj, mi-a povestit că în prima zi au fost duși până la Brăila, apoi cu vaporul până la Galați, au fost debarcați și puși în marș prin oraș. Încă nu le venea să creadă că a început războiul. În timp ce luaseră repaos la colțul unei străzi, o femeie le-a povestit că tunurile au tras grozav azi-noapte, încât nici un geam n-a mai rămas întreg la casa ei. Atunci au înțeles și ei că într-adevăr războiul a început. Au mărșăluit mai departe până în satul Fălciu, unde în prima noapte trecuseră Prutul Reg. 6 Mihai Viteazul și 1 Grăniceri, ambele unități de gardă din București. În cea de a doua noapte au trecut și ei Prutul, înaintând pas cu pas, sub proiectilele inamicului. Înaintau numai în salturi, infundându-se în mlaștină, făcându-și un fel de poduri din crengi de salcie sau răchită, cu mare dârzenie în suflet, cu trupul scuturat de fiori. Unii picau răniți sau morți, de alții credeai că au murit dar îi vedeai apoi sărind la atac, nu aveau în minte decât un singur cuvânt: înainte! Și au ajuns astfel la poziția inamică, au pus baionetele și au primit ordin de atac la baionetă; atunci rușii, văzând că nu e chip să reziste, au bătut în retragere iar ai noștri le-au ocupat pozițiile. Au primit ceva de mâncare și s-au pus în urmărirea inamicului, dar n-au mai întâmpinat rezistență decât în satul Hârtoape, de unde iar i-au scos prin atacuri la baionetă. Era a doua zi de război, 24 Iulie 1941.

La Arad, în dimineata de 22 Iunie la fiecare casă fâlfâia steagul tricolor, civilii se frământau în toate părțile, se strâneau în grupuri și discutau cu însuflețire între ei.

Regimentul 11 Călărași Purtat primise ordin să meargă la trageri la poligonul Ceala, unde se făceau trageri cu cartușe de război; În ziua următoare n-am mai mers la poligon, ne-am pregătit de plecare, iar în a treia zi, cam pe la ora 10 unitatea a fost pusă în marș cu direcția Gara mare din Arad. Mergeam încolonați câte trei prin centrul orașului, pe Corzo și inima ne zvâcnea la fiecare pas. De cum trecurăm podul peste Mureș, începură să se adune civili pe trotuare, femei, fete și copiii aruncau flori în fața noastră, pe stradă și lumea striga: „Trăiască România! Trăiască armata română! Izbândă-și glorie vouă!“ Noi înaintam în cadență, foarte emoționați, după atâta încordare și așteptare; veștile primite de pe front ne umpluseră de entuziasm, sigur că se strecura pe undeva și frica, sau neliniștea la gândul că vom intra imediat în luptă, dar era și nerăbdarea să luăm parte la eliberarea Basarabiei, chiar ne întrebam dacă vom ajunge la timp, căci după cât de repede înaintau armatele româno-germane, în câteva zile puteau fi la Nistru! Ne mai gândeam că până acum fusese ce fusese, mereu în concentrări, despărțiți de familie, le duceam dorul, îi știam lipsiți de ajutor la muncă, dar îi știam acolo, iar ei ne știau la Arad; acum însă totul s-a schimbat, *începuse războiul, plecam direct în focul luptelor*. În război se întâmplă atâtea, mor oameni... te gândeai pe de-o parte că n-o să dureze mult, Basarabia putea fi lesne eliberată, noi pentru ea luptam..., dar pe de

altă parte nu știam ce urmăresc germanii, fiindcă scopul lor era să-i distrugă pe sovietici. Așa că ne bubuia capul de gânduri și pieptul de bătăile mari ale inimii, dar mai mult decât orice, eram însuflețiți de dragostea pentru patrie, de încredere în forțele noastre și în viitorul ei; cadența marșului nostru răsuna între pereții înalți ai clădirilor, sufletul ni se zbătea să iasă din gât... Coloana regimentului înainta, câte un pluton cânta cântări ostășești, iar muzica militară a Reg. 93 Infanterie Arad Cetate, în capul coloanei, cânta marșul. Pe Corso s-au strâns și mai mulți civili, se vede că unii aveau rudeni sau cunoscuți și prieteni, încercau să se apropie și să vorbească soldaților, întrebându-ne: unde vă duce?, dar toți tăceam, sau răspundeam scurt: Nu știm! ceea ce era adevărat, nu ni se spusese unde vom fi trimiși. Acum oamenii de pe trotuare nu rămaseră pe loc, se luară după noi și când am ajuns la gară se adunară în număr mare, aruncând spre ostași cu buchete de flori și strigând ca și mai înainte: „Trăiască România Mare!“ „Trăiască armata română! Izbândă și glorie vouă!“ Zâmbete, ochi însuflețiți de căldura dragostei, fețe luminate de nădejdea într-un mai bine pentru noi toți, asta vedeam în jurul nostru și simțeam cu putere, ca pe ceva viu, legătura sufletească dintre popor și armata sa. Cu dragoste și cu admirație ne priveau acești oameni, simțind poate că în noi se află speranța de salvare a țării și a vieții noastre; se simțea cum în aceste zile grele de furtună legăturile de neam devin mai puternice, oamenii se simțeau apropiați, își strângeau rândurile ca în fața primejdiei. Dintre oamenii adunați în gară se ridicau glasuri: „Vrem Basarabia! Vrem Ardealul!“ Aceste cuvinte ne umpleau sufletul de freamăt patriotic, de încredere în dreptatea cauzei noastre. Lumea ne arunca flori, ne mângâia din priviri, puneau mâna pe brațele noastre, fluturau din mâini, trimițându-ne fără deosebire saluturi doritoare de bine, negândind nici unii nici alții că s-ar putea să fie ultimele.

Regimentul s-a imbarcat în două garnituri de tren, erau vagoane de marfă, iar la coadă câteva vagoane deschise, unde au fost încărcate bucătăriile de campanie și căruțele.

Din gară am plecat după amiaza târziu, de pe peron civilii strigau: „Izbândă și victorie!“, iar ostașii le-au răspuns și ei: „Să ne ajute Dumnezeu!“ Plecarăm, trenul lua viteză, se auzeau strigăte și cântări din fiecare vagon, iar când ieșirăm la loc liber soldații începură să tragă cu armele, câci mulți dintre noi aveam prin buzunare cartușe de la tragerea de ieri. Trenul n-a mai oprit până la Lipova, unde ofițerii au venit să ne certe că am făcut uz de armă și ne-au ordonat să nu mai tragem că îi speriem pe civili. Trenul a pornit din nou, se făcuse seară deja, nu știam încotro vom merge; apoi văzurăm că treceam fără oprire prin Săvârșin, Deva, Simeria, Vințu de Jos, Alba Iulia, Brașov, Ploiești. La Ploiești trenul a staționat îndelung, se luminase de ziuă; toți ne gândeam că o vom lua prin Buzău, direct spre front, dar nu a fost așa, trenul a luat-o spre București, lucru ce ne-a mirat, ce căutam noi în București, când frontul era în Basarabia? Mai târziu am înțeles că ne aduseseră în București să luăm locul trupelor de gardă care din prima zi fuseseră dislocate pe front. Așa că întreaga Divizie a 7-a Cavalerie a venit să asigure Capitala, fusese ordinul Mareșalului Ion Antonescu,

care cunoștea pe mulți dintre comandanții acestei unități și probabil avea încredere în ei.

Regimentul 11 Călărași Purtat fu încartiruit pe str. Șerban Vodă și imediat începurăm instrucția, însă de data asta cu teme pentru lupta de stradă, și multe alarme, ca să fim în orice clipă gata de a ieși în oraș pentru luptă. Ni s-au dat și câteva blindate, în care încăpea câte o grupă cu tot armamentul său. Era normal să ne pregătim, dar în fond nu au fost atacuri sau manifestări de stradă, nimeni nu avea chef de așa ceva. De câteva ori noaptea au sunat sirenele și într-adevăr au venit avioanele rusești, dar nu au reușit să bombardeze Capitala care era bine apărată de antiaeriană.

Viața de zi cu zi a bucureștenilor nu părea să se fi schimbat cu nimic, nici n-ai fi zis că suntem în război; în Cișmigiu și în parcul Carol I populația ieșită la plimbare era veselă, plină de viață, la me-gafoane se cânta muzică populară, pe lacul din parcul Carol vedeai bărci pline cu fete și copii, în Cișmigiu veneau veverițele și porumbeii la mână după mâncare, băui bragă, o băutură răcoritoare necunoscută pentru mine, cu gust ciudat, pe la crîsmele mai mici vedeai mulțime de civili și militari șezând la mese și cântând, cu sticle de băutură dinainte, mai cânta și câte un muzicant, la acordeon sau la vioară. Prin piețe negoțul era în toi, veneau țărani de pe la sate cu roșii și ardei să vândă. La radio și în ziare se dădeau numai vești bune de pe front, se știa că trupele române și germane înaintează victorioase, iar rușii nu puteau opune rezistență și se retrăgeau mereu. Era o mare bucurie și o încurajare pentru populație, care spera într-o victorie cât mai grabnică. Aflarăm pe rând că trupele noastre au ajuns la Nistru, că au eliberat întreaga Basarabie, apoi că se apropie de Bug, că l-au trecut, că au atins în câteva puncte Niprul. Însă tot acum, din ziare și de la radio aflarăm că rușii opun rezistență mare la Odessa, că trupele române bat pasul pe loc, că se dau lupte crâncene, în care unități de-ale noastre au fost decimate; apoi ziarele recunoscuseră că la Odessa se dau lupte pe viață și pe moarte. Discutam între noi aceste lucruri, întrebându-ne ce e cu Odessa asta, de ce nu reușesc s-o cucerească, sau să o ocolească și să meargă mai departe, ne era într-un fel și ciudă. Dar nu se putea lăsa neocupată, căci Odessa fiind un port mare, rușii ar fi debarcat aici mulțime de trupe cu care ar fi amenințat spatele frontului.

Mai târziu am aflat multe alte lucruri despre luptele pentru Odessa, mai ales de la prietenul meu Petru, care a luat parte efectiv la aceste lupte împreună cu fostul meu regiment 1 Roșiori. Deocamdată noi rămâneam în București pentru a asigura paza militară, dar cu gândul eram numai pe front, la cei care luptau.

Pe la sfârșitul lui septembrie 1941 trupele române care au luptat la Odessa veniră la București, în refacere; ele defilă pe Calea Victoriei. La această serbare Divizia 7 Cavalerie a asigurat ordinea, făcând cordonul pe ambele părți ale străzii; eram echipați în uniforme noi și cu arma la umăr. Civili nu aveau voie să treacă prin cordon, ei s-au postat pe trotuare.

În capul coloanei venea o mașină neagră în care Mareșalul Antonescu stătea în stânga, iar Regele Mihai I în dreapta, salutând amândoi

poporul; în spatele mașinii lor venea Generalul Iacobici, pe un cal alb, cu cască în cap, ținându-și privirea drept înainte, fără a face vreun semn, foarte serios și parcă supărat; unii ofițeri bănuiau care e cauza acestei supărări, pe care el însuși a dat-o la iveală mai târziu. După Generalul Iacobici venea muzica militară a unei unități de vânători, iar în urmă coloana în câte trei a trupelor. Civili de pe trotuare aruncau cu flori; le spuseseam ca mai înainte să desfacă buchetele, n-aveau voie să le arunce decât desfăcute, se luase această măsură de siguranță ca nu cumva în vreun buchet să fie explozibil; populația a fost înțelegătoare, căci nimeni nu venise aici cu astfel de gânduri mârșave, ei veniseră să-i vadă și să-i răsplătească pe cei care le aduseseră eliberarea Basarabiei și victoria de la Odessa. Plini de veselie și de însufletire, aruncau cu flori în calea ostașilor, potop de flori, aplaudau sau făceau semne cu mâna și strigau întruna: „Trăiască armata română! Trăiască România!“

Ostași veniți de pe front aveau uniforme noi, căști în cap și defilau cu arma la umăr; priveam cu mare curiozitate chipurile care treceau prin fața mea, căutându-l din ochi pe Petru; aveau fețele brăzdate, păreau slăbiți, își țineau privirile drept înainte, se vedea că dărzenia din timpul luptelor nu ieșise din piepturile lor, niciunul nu zâmbea; era pe chipul lor și mândria că au învins, și emoția întoarcerii, și ușurarea că au scăpat din acea crâncenă încheștare, dar și amărăciunea la gândul că mulți dintre camarazii și prietenii lor au rămas pe câmpul de luptă — cred că toate astea se învălmășau în sufletul lor în timp ce treceau în cadență.

Aceasta era durerea din inima trupelor care defilau acum pe Calea Victoriei și probabil de aceea era așa cătrănit Generalul Iacobici, gândindu-se nu la paradă ori la muzică, ci la răspunderea lui de comandant, știind prea bine cu câți plecase, cu câți s-a mai întors în țară și că tocmai cei mai viteji căzuseră. Dar populația încă nu cunoștea îndeaproape toate aceste pierderi, ci venise să-și primească vitejii cu recunoștință, cu flori și urări de sănătate.

În toamna anului 1941 trupele româno-germane au încetat ofensiva, rămânând pe poziții defensive pentru iarnă. Întătaseră mult în inima Rusiei, atinseseră Donețul și gurile Crimeei; toată lumea se minuna de aceste mari victorii și credea că la primăvară, reluând înaintarea tot în acest ritm, îi vor învinge definitiv pe ruși. Era de mirare cât teren câștigaseră germanii în trei luni, dar dacă te uitați pe harta Rusiei, te înspăimântai cât mai era încă de cucerit, cu jertfă de sânge.

Ne bucurasem de înaintarea continuă a trupelor, de la un fluviu la altul, de la un oraș la altul; Ucraina fusese cucerită în întregime, cu pământul ei roditor, cu Odessa și Kievul despre care se dusesse vestea cât e de frumos, dar odată cu bucuriile și încă mai mult în urma lor veniră durerile cele mari, cu plânsul greu pentru țară, căci mereu veneau de la unități liste cu cei căzuți la datorie; iar spitalele se umpluseră cu răniți de toate felurile: fără mâini, fără picioare, orbi, loviți în piept; deci suferințe mari pentru aceștia, care totuși trăgeau nădejde să rămână în viață și jale adâncă în familiile celor căzuți pe front. Acum străzile Bucureștiului se umpluseră de invalizi în cârji sau cu ochelari negri; îi puteai cunoaște de departe, căci purtau uniformă de invalid.

Îi întâlneai pe străzi și prin gări, te gândeai că au fost niște tineri frumoși și sănătoși, iar acum au ajuns nenorociți pentru toată viața.

Teritoriul dintre Nistru și Bug a fost dat în administrația românilor, era vorba de poliție, jandarmerie și de calea ferată; pământul nu a fost împărțit la țărani, a fost lăsat să fie lucrat tot în comun, după metoda colhozurilor.

Pentru desfășurarea războiului, anul 1941 a adus mari victorii dar și suferințele de care vorbeam mai înainte; iar traiul de fiecare zi al oamenilor s-a înrăutățit: recolta a fost slabă, grâul puțin, prețurile au urcat. Antonescu a avut grijă să aducă mult orz în țară, s-a făcut făină de orz și s-a dat la populație să aibă, nu a suferit nimeni de foame. E drept, statul nu lua nimic de la țărani fără a plăti cu bani, în afară de caii care fuseseră rechiziționați. Lumea era mulțumită de conducerea țării, avea însă alte necazuri și încă destule...

Nu mă întâlnisem cu Petru de la despărțirea noastră din Arad, el era undeva în Transnistria, nu venise la acea paradă. Vorbeam prin cărți. Astfel aflai că nu mai e chip de împăcare cu Elena, care n-a mai vrut să stea la părinții lui, ci s-a mutat la ai ei. Vestea m-a cutremurat; e drept că prietenul meu îi făcuse multe necazuri Elenei, însă ultima oară am crezut că s-au liniștit lucrurile. Plecarea la ai ei era semn rău, mai ales că nu se putea da în nici un fel vina pe Lenca și Ghiță. O astfel de plecare dă mult de bănuț și o femeie care vrea să țină casa nu face nicidecum acest gest pe care bărbatul nu îl iartă. Cu atât mai puțin Petru. De fapt îmi dădu a înțelege că și-a găsit acolo o ucraineană frumoasă. I-am scris imediat înapoi să nu facă acest lucru ci să aibă răbdare, căci timpul va rezolva lucrurile; îi spuneam că e vorba întâi de copil, care nu trebuie să sufere de pe urma neînțelegerii lor. Îmi răspunse că nu va lua hotărâre decât după ce se va duce acasă, în permisie; era foarte supărat de plecarea Elenei la ai ei. Însă problema era că permisii nu se mai dădeau; și mai era și distanța prea mare, lui Petru i-ar fi trebuit nu doar o zi-două, ci pe puțin o săptămână ca să ajungă acasă și de acolo înapoi, pe front.

Veni primăvara lui 1942; trupele româno-germane erau încă în defensivă de iarnă, lupte mari nu fuseseră pe acest front. Populația se mai liniștise cumva, cei care aveau ostași pe front primeau acum în mod regulat cărți de la ei, iar pentru cei căzuți se făceau slujbe și parastase. În țară oamenii munceau pe rupte, erau speriați de pâinea cea de orz, căci până acum nu mâncaseră decât pâine albă.

În luna aprilie 1942 am primit ordin de îmbrăcare la tren. Ne venise rândul să plecăm pe front și tocmai acum unii spuneau: războiul e abia la început. Trenul ne-a dus până la Odessa. Aci am debarcat, rămânând încartiruiți câteva zile la periferia orașului; am avut răgaz să vedem frumusețea acestui oraș cu case mari de piatră cioplită, cu biserici ale căror turle argintii ori albastre, de forma unor cepe, străluceau în soare, Opera, portul bombardat și bazarul, unde nu aveai ce cumpăra, fiind mare sărăcie peste tot. Mi-am făcut o fotografie la minut, în ținută militară, trimițând-o imediat acasă la soție. Localnicii umblau după de-ale mâncării dar nu se găsea nimic; se vindeau în bazar haine, diferite obiecte cu care n-aveai ce face, tablouri și inele de aur; femeile se rugau de noi să cumpărăm, prețurile erau foarte mici, dar fapt este că

noi nu aveam bani; se căutau banii românești, de cei germani nu întreba nimeni.

După câteva zile Reg. 11 Călărași Purtat a primit ordin să se pună în marș, ajungând într-un sat, Usadova, unde am fost încartiruiți; am primit misiunea de a ține sub observație toate catacombele din împrejurimi. În catacombe mai erau și acum partizani, dintre cei care ajutaseră la rezistența Odesei, acum însă nu mai aveau alimente, ieșeau uneori și atacau populația civilă ca să mai facă rost de ceva mâncare; atacau și militari răzlețiți de trupă. Trebuia să patrulăm fără încetare, ca să nu poată ieși din bârlog.

După vreo trei zile de pază, o patrulă a observat niște oameni mișcându-se la gura unei astfel de catacombe. Au anunțat acest fapt și s-a făcut încercuirea, însă nimeni n-a avut curaj să se apropie de acea intrare, știut fiind că erau înarmați. Atunci Caporalul Soare spuse că se duce el și începu să se apropie de gura catacombei cu arma în mână; ajunse la gura catacombei, se uită cu fereală înăuntru, apoi îndrăzni să și coboare puțin; atunci se auzi foc de armă și Soare Nicolae pică înăuntru. Cei ce păzeau împrejur strânsă cercul imediat și traseră focuri de armă, dar în zadar, partizanii apucaseră să pună mâna pe caporal și să-l tragă după ei. A fost alarmat tot regimentul, iar Căp. Pârâianu, comandantul escadronului IV din care făcea parte Soare Nicolae, a dat ordin să se atace catacomba cu grenade; fără nici un rezultat, partizanii se retrăseseră pe galerii. Căpitanul Pârâianu s-a gândit să încerce altfel: a trimis de au adus pe cineva din sat, un moș cu barbă mare, albă. Prin plutonierul major Moscan Vasile care era cu administrația escadronului, basarabean de felul lui și care știa vorbi rusește i s-a spus moșului ce are de făcut, dar n-a vrut moșul; însă nu era după cum voia el și l-au forțat să meargă la catacombă. Cu teamă mare și strigând ce-o fi strigat, a intrat moșul în catacombă vreo trei pași, dar imediat a fost împușcat în picior. A ieșit moșul de-acolo cum a putut mai iute, văicăruindu-se și cu piciorul plin de sânge, dar fu trimis înapoi sub amenințarea armelor; moșul nu avu de ales, se băgă din nou acolo și de data asta nu mai traseră, a reușit să vorbească cu ei. Era și Moscan peaproape, să nu se întâmple vreo păcăleală. Moșul a spus să se retragă cordonul mai departe și atunci partizanii îl vor scoate afară pe Soare. Cordonul s-a retras, partizanii l-au aruncat afară pe Soare, dar trebuia să se ducă cineva să-l aducă de acolo. Moșul nu se mai ținea pe picioare, l-au dus la infirmerie să fie pansat, aducând din sat un alt om care să se apropie de gura catacombei. L-a adus acel rus pe Soare, era dezbrăcat, partizanii îi opriseră hainele militare și pușca. L-au luat camarazii lui, l-au adus în sat l-au îmbrăcat în uniformă și l-au îngropat cu onor și cu preot. Cap. Soare Nicolae a fost primul erou căzut din Reg. 11 Călărași Purtat.

După această întâmplare care ne-a zguduit pe toți, au fost luate măsuri severe împotriva partizanilor: au fost chemați pionerii, ei au aruncat explozibil pe gura unor catacombe, iar pe unele galerii au aruncat gaze; văzând partizanii că nu mai au încotro, căci și satele erau cu strânsă păzite de patrulele române, au ieșit de bună voie și s-au predat. Erau slabi de abia se țineau pe picioare, cu bărbi crescute în sălbătăcie și foarte albi la față, se vede că nu le fusese deloc ușor să stea atâta timp sub pământ. Multe catacombe au fost astupate cu totul și în scurt timp

nu s-a mai auzit de nici un partizan. Totuși trupele făceau de pază, patrulând peste câmp ziua și noaptea.

Îi scrisesem lui Petru de cum am ajuns la Odessa, scrisoarea a ajuns repede, el nefiind prea departe, în satul Vizinka. Numai ce a primit scrisoarea mea, că în următoarea duminică Petru a și venit la mine la Usadova, nu singur ci cu un prieten de-al nostru din satul Valeapai, pe nume Rusu Petru, căsătorit în Visag după o vară primară de-a mea. Mare mirare și mai ales bucurie pe mine când i-am văzut în față, cum nu ne mai văzusem de la Arad, acum aproape un an! Ne-am sărutat cu mare bucurie, apoi mă dusei să-l aduc și pe Lațcu Romolus de la escadronul IV, ca să-i vadă și el pe cei doi musafiri.

Întâlnirea a fost foarte veselă, cu multă vorbă, pentru că fiecare avea ceva de povestit, fie de bucurie, fie de întristare. Pentru ne povesti despre luptele la care a luat parte în împrejurimile Odessei: atacuri după atacuri, luptă pe viață și pe moarte, căci rușii erau foarte bine plasați pe poziție, acesta fiind cel mai mare port al lor și la apărarea căruia se pregătiseră mai demult. Portul are limanuri în dreapta și-n stânga, așa că era musai să se treacă prin ele pentru a ajunge la apărarea lor. Într-o singură zi regimentul lui Petru a trebuit să dea 4 atacuri, să înainteze pas cu pas sub ploaia de gloanțe și de schije; unitatea lor ataca pe centru, printr-un câmp deschis, în salturi sau târâș.

„Între cele două limane era o fâșie îngustă pe unde trebuia să trecem, ne spuse Petru, iar dincolo așteptau rușii întăriți pe poziții. Prin limanuri era foarte anevoie de trecut, spre malul lor rușii umpluseră apa cu baloți de sârmă, iar mai în jos apa era prea adâncă...“ „Nu cumva povestești despre ziua când au picat patru dintre comandanții de la divizorul vostru?“ îl întrebai. „Da, chiar în acea zi, în care i-am scos de câteva ori din poziție pe ruși, dar ei veneau iar peste noi și tot așa, până i-am respins pe al doilea rând de tranșee pe care îl aveau mai în spate. Primul a căzut Maiorul Răduț, apoi Căpitanul Stoian, comandantul meu, după el Căpitanul Constantinescu Mircea și ultimul Locotenentul Teodorescu Dan“. „Să știi că am auzit diferite vorbe despre acești patru ofițeri, dar care e adevărul poate ne spui tu“, l-am îndemnat pe Petru. „Știu eu ce vrei să spui cu asta și care e întrebarea ta, dar nu a fost așa cum s-a vorbit, chiar și pe la noi în unitate; erau momente prea grele pentru fiecare dintre noi, când oricine se ruga lui Dumnezeu să învingem, să scăpăm cu viață, nicidecum nu-ți stătea mintea la răzbunare, înțelegi? Acum e drept, unii ofițeri s-au purtat urât cu noi, ba chiar căinește, ne-au prigonit, dar nu toți patru; ți-am spus, Iosife ce-am pățit eu cu Căpitanul Stoian, mi-a făcut multe zile grele, m-a și bătut odată, când eram activ, acum vreo patru ani. L-aș fi mâncat de viu, atunci, așa mă supărasem pe el. Îți trec prin minte, la furie, diferite gânduri, apoi îți vii în fire. Ce-ar fi să facem toate relele care ne vin în minte? Vedeti, asta e diferența. Mi-a făcut el Stoian mizerie, nu zic, dar cum să trag în el când pornisem la atac, mergea cot la cot cu mine și ne îmbărbăta cu strigăte de ura?! Ești cu el alături, un singur gând este al tuturor, știi că nu poți învinge dacă îți pierzi camarazii, te simți una cu ei... Și să vă mai spun ceva: Căp. Stoian era lângă mine când a fost lovit în piept de un glonț, chiar eu am pus mâna pe el de l-am dus înapoi, ca să fie pansat, dar n-a mai putut fi salvat, cred că a fost lovit la inimă...“

Încă nu murise, când l-am prins de subsuori, m-a văzut că sunt lângă el și îl ajut... Deci Stoian luase locul lui Răuțu la comanda Divizionului, a picat și el, i-a luat altul locul și din nou la atac, noi altceva n-am știut, ne respingeau rușii fiindcă ei aveau oameni mulți și încă o linie de rezervă în spate, dar nici noi nu îi lăsam să se organizeze pe poziție că iar plecam peste ei la atac. În acele ultime zile au fost luptele cele mai grele, ne obișnuisem cu moartea, eram ca turbați de furie, nu știam decât: înainte și iar înainte! I-am învins pe ruși, dar am avut pierderi grele în oameni, cum v-am spus, în cai nu, că erau înapoia frontului“.

Nu luasem încă parte la nici o luptă, eu și Lațcu, așa că ascultam cu mare atenție, minunându-ne de vitejia ostașilor români. Apoi ne povesti Petru Rusu cum a fost el rănit la picior, tot în acele atacuri; n-a simțit pe moment nici o durere, doar sângele cald care îi curgea în jos spre gleznă. „Eram cuprinși ca de o beție, strigam ura, ura și ne aruncam înainte, în salturi, cu pușca în mână, îmbărbătându-ne unii pe alții, iar ofiterii, cot la cot cu noi strigau: «numai înainte, băieți!» După ce am cucerit prima poziție a rușilor, ne-am oprit și atunci am văzut că cizma din piciorul drept e plin de sânge. Mă aud strigat de sergentul Albu: «Du-te înapoi la pansat, nu mai sta că se scurge sângele din tine că poți să și mori dintr-asta!» I-am ascultat ordinul și am plecat la postul de prim ajutor. Tot atunci a fost rănit caporalul Stepoane Ștefan, pierzând ochiul drept și caporalul Păunescu Aurel, care și-a pierdut piciorul stâng; iar la următorul atac ce s-a dat după plecarea mea, Sergentul Albu Adrian a fost rănit grav și a murit pe loc. Vedeti cum e la atac? M-a sfătuit pe mine să fiu atent că altfel pot să mor și nu mult după aia a murit el, sărmanul! Te gândești la lucrurile astea, cum a murit omul ăsta tânăr de lângă tine și îți vine să urli. Dar degeaba, așa că încerci să te mai iei cu altele, să-ți abați gândul de la atâtea nenorociri care s-au petrecut sub ochii tăi...“

Rămăserăm tăcuți după aceste vorbe, fumând, fiecare cu gândurile sale. Apoi Lațcu, ca să schimbe discuția, zise cu un oftat:

— Nu cumva voi pe-aci mai discutați cu fetele astea blonde, că le văzurăm și noi și nu suntem plecați de-un an din țară...

Răse Rusu, apoi după o scurtă tăcere răspunse:

— Întrebați pe Petru, să auzim ce zice el.

Petru începu să se foiască, zâmbind.

— Hai, spune, îi zise Lațcu Romolus, nu te sfii, știm noi că ești bun pescar de meserie.

— Tineretea e tinerete, n-ai ce-i face, răspunse Petru, știți că e o vorbă „mortii cu mortii și vili cu vili“, asta e vorba, știți și ce înseamnă ea. Când te simți încolțit din toate părțile de moarte, mai abitur îți vine să te arunci în brațele vieții. Asta-i legea firii, nu ai ce să-i faci. Eu și așa sunt certat cu Elena și nu sunt sigur dacă am să mă mai pot împăca.

— Ai copil, mă vere, de ce vorbești așa? îi zisei.

— Am copil, recunosc asta, dar uitați că nu reușesc să mă împac cu ea prin scrisori, iar acasă nu am cum să mă duc, ca să mă lămuresc singur cum stau lucrurile, cu ochii mei, nu din ce-mi scriu alții... Ei, și dacă n-oi putea să mă împac cu Elena, vă spun că am găsit aici o ru-soaică, dar frumoasă și nu o să-mi fie rușine chiar să o aduc acasă în sat.

— Tu vorbești serios acuma, sau doar glumești? îl întrebai.

— Nu, Iosife, îți spun că nu glumesc de loc!

— Dar ia spune, cum o cheamă pe frumoasa ta?

— Grușa, răspunse Petru.

Poți să-i spui pe nume, nu ți se împiedică limba?

— Cum să nu, răspunse Petru, te obișnuiești și cu numele... Răserăm toți.

— Lăsați râsul, zise Petru, că omul până e viu, trece prin multe pățanii.

— Chiar așa? întrebă Rusu.

— Da, chiar așa! trece prin atâtea, de se miră singur: «Mă, eu sunt asta?» Dar cu atât e mai dulce viața și vrei să apuci din ea...

— Așa-i, zise și Romolus Lațcu, și nu-i dă răs! Doar că Iosif te întrebă pe tine, dar pe el nu se spune...

— Ce să spun?

— Ce să spui? Ai tu ce, dar nu vrei să te dai de gol! Numai despre Petru vrei să știi...

— Hai, mă vere, zise Petru, ce dracu ții ascuns, eu vă spusei tot ce-am avut pe inimă și tu nu vrei să spui nimic?

— Măi să fie, hai să vă spun atunci cum am pățit-o, fără măcar să mă fi gândit la așa ceva: escadronul nostru a fost încartiruit pe la case, grupul meu de comandă a nimerit la o casă. De unde să știu eu că acolo locuiau patru persoane — o fată, cu fratele ei și părinții lor. Feciorul și tată-său lucrau pe un șantier, la un dig ce se construiește peste liman; ei pleacă în zori de acasă și se mai întorc seara; maică-sa cu treburi dusă, fata frumușică, are numai 17—18 ani; am văzut-o eu că aruncă ochii la mine, dar nu îndrăzneam să spun un cuvânt — și chiar de-aș fi îndrăznit, nu știam nici o slovă în limba lor. A doua zi după masă, era o vreme frumoasă afară, eram liberi și ședeam la umbra unui dud; fata venise printre noi, veselă, râzând, noi am fi vrut să-i spunem una alta, dar nu ne puteam înțelege, numai ne pufnea râsul de neștiința noastră. O întrebă atunci să știm măcar cum o cheamă, asta înțeleasă și ne spuse că o cheamă Valia. Asta era ușor, toți râdeam și o strigam: Valia, Valia... râdea fata, apoi unul dintre noi o întrebă pe care dintre noi ar vrea ea să iubească, noi eram paisprezece adunați acolo, fata înțeleasă ce o întrebă, repetă cuvântul „liubliu“, se uită ea peste toți, dar cam în fugă, apoi aruncă ochii la mine și face semn cu mâna că pe mine. Toți râseră și începură a bate din palme. Eu ce să mă zic? I-am făcut semn să se apropie, Valia avu îndrăzneala să vină către mine și i-am zis: dacă tu mă „liubli“ pe mine, atunci sărută-mă. Văzui că a înțeles și de data asta; fata râse, se îmbujoră; dar îi fu rușine să mă sărute; îi făcui semn: lasă, altă dată, când om fi doar noi singuri... Râdeau camarazii, dar cam mânzește, vezi bine. Iar mai târziu, prinzând și niște cuvinte rusești de pe la localnici, au încercat să strice dragostea fetei, să-i spună că am doi copii și nevastă; îi numărau pe degete: «odin, dva», ca să înțeleagă că am doi «malinka», dar ea ce să creadă, că scutura din cap cu ciudă și spunea „nema, nema“. Și așa a început vorba și dragostea între mine și Valia. Îi frumoasă, mă, nu ai ce zice, blondă cu ochi verzi și fața la ea ca un trandafir, să mori lângă ea, dar ce să mai zici.

— Așa-i, așa-i, se însufleți Petru, nu e de condamnat, că v-am spus mai înainte: tinerețea simte nevoia de răs și de vorbe bune și oricât ai

fi de întristat, când vezi femeia dintr-odată simți o căldură în tine și o bucurie.

— Biete nevestele noastre, zise Lațcu Romolus, ne duc grija că suntem cu viața în primejdie! Lucrează singure pe câmp, la sapă, la fân, la grâu, că uite, e vremea seceratului, iar noi pe-aici facem fel de fel de drăcii. Și ele cu copiii în brațe și cu ochii plini de lacrimi, gândind la noi că vom pieri, iară noi prea puțin ne gândim la ele!

— Adevărat că nu suntem niște sfinți, dar noi măcar suntem în înțeleștare cu moartea, spuse Petru, cu năduf, dar ele, acolo, nu zic că nu duc greul... și strânse din fălci.

— Lațcule, zici tu una și alta, îl luai eu, ca să-i abat gândul lui Petru, dar ia să ne povestești tu ce-ai pățit anul trecut când eram pe Șerban Vodă, în București. Ia povestește-le și lor ce-ai pățit.

— Păi ce-am pățit am pățit și vă spun: într-o dimineață am ieșit ca de obicei la instrucție și când ofițerii ne-au dat repaos, m-am dus mai la o parte, pentru mine, și ce să vezi, Doamne, că aud un plâns de copil mic. Era niște boz acolo, ascult mai bine și mă conving că se auzea plâns de copil. Repede m-am dus într-acolo de unde venea plânsul și ce să vedeți, dau peste un copil mic, înfășat. M-am uitat la el, părăsit acolo în tufiș, plânge și plânge, dar mă văzuse și el și pironise ochii pe mine. Mi s-a strâns sufletul de mila lui, apoi m-a luat cu fiori și mi-am zis: «ăsta-i copilul meu și numai Dumnezeu mi l-a trimes». Mă aplec iute și îl iau în brațe, copilul pare că se mai domolește din plâns, mă uit bine la el, dragălaș copil, apoi ies cu el în brațe din acele tufișuri și mă duc la trupă. Când mă văd camarazii, se miră de mine, se strâng în jurul meu, vin și ofițerii să-l vadă, eu le povestesc cum l-am găsit, se face multă vorbă, unii își dau cu părerea că mamei i-a fost milă să-l omoare și l-a lăsat să moară de foame, alții că mai știu eu ce, dar eu cu copilul în brațe, ca o mamă, gândindu-mă tot mai serios că ăsta e copilul meu, Dumnezeu a știut că n-am copii și mi l-a trimis pe acesta. Ne întoarcem de la instrucție, eu cu copilul în brațe, de mirarea lumii pe străzile orașului, iar dacă am ajuns în cantonament, iacă aude căpitanul meu Grecescu și mă cheamă la el. Eu cu copilul în brațe, nu-l mai dădeam nimănui să-l țină; mă întrebă dânsul cum l-am găsit, îi povestii, apoi mă întrebă ce gânduri am cu el. Îi răspunsei: «Domnule Căpitan, eu aș vrea să înfiez acest copil, pentru că eu sunt căsătorit de-acum de șase ani și dacă nu am copii, vreau să fie al meu, poate va fi el norocul vieții mele». «Bine, măi băiete, mi-a răspuns Căp. Grecescu, faci o faptă bună, dar uite care este sfatul meu: copilul e prea mic și are nevoie de o îngrijire specială, pe care tu nu i-o poți da acum, așa că ar fi bine să predai copilul la o creșă de-aici din București. Eu îți dau un bilet precum că l-ai găsit pe câmpul de instrucție, ei ău să-l primească la creșă, iar tu poți să mergi la el oricând ca să vezi de el, că un părinte; când crește ceva mai mare ca să poți călători cu el, îl vei duce acasă la soția ta, nimeni nu se va împotrivi».

Așa am și făcut, după sfatul și cu ajutorul căpitanului Grecescu; mi-au primit copilul la creșă și apoi în fiecare duminică m-am putut duce să-l văd cum crește. Și sunt tare bucuros că am copil, iar căpitanul mi-a dat permisie o săptămână să merg acasă și să-i spun soției.

— Și Iuli ce zise? întrebă Petru.

— Ce să zică, a fost bucuroasă și chiar a râs când i-am povestit și a spus că vrea și ea să avem un copil pentru bătrânețe.

— Te-a crezut tot ce i-ai povestit? se miră Petru.

— Cum de nu, m-a crezut!

— Nu și-a făcut alte păreri?

— Ce păreri să-și fi făcut?

— Cum că tu, prin București, ai găsit pe cineva și acum vrei să aduci acasă copilul făcut cu alta.

— Vă spun sincer că m-a crezut, fără vreo altă bănuială.

— Bună fată, Iuli a ta, spuse Petru. Mare noroc ai avut, Lațcule, așa vād.

— Da, mă, uite că am și eu copil, ca și voi!

— O să cam fii de mirarea lumii, când te-or vedea sătenii că te întorci acasă cu copilul în brațe.

— Mă, ce vorbești tu, păi mie puțin îmi pasă de ce-o spune lumea! Să am eu pe cineva în casă, la bătrânețe, asta e important.

— Aici nu vorbești rău, zise tot Petru. Numai să ne mai întoarcem noi acasă de pe-aici, dacă nu cumva ne-or rămâne oasele...

— Asta cum ne-o fi norocul, măi Petru, cum ne va fi scrisă, de unde să știm noi ce va fi mâine?! Gândurile noastre sunt toate îndreptate spre viață, în speranța că vom trăi, răspunse Lațcu.

— Ei, ei, Lațcule, tu încă nu știi ce-i războiul și ce-a fost pe-aici, de credeai că arde pământul, însă vezi, iară mă întorc la acea vorbă, omul e ca și câinele, îl omori și el înviază; așa suntem și noi. Mă uit la mine că m-am apucat de lucruri copilărești.

— Nu știu cum gândești tu, Petrule, dar uite, eu nici măcar nu am copii cu Iulia mea, dar să știi că eu țin la ea și crede-mă că nu a-și face vreun lucru ca să mă despart de ea, vorbesc foarte serios.

— Bine, Lațcule, te-am înțeles, v-am spus că nu mă despart de ea decât dacă nu vom putea ajunge la înțelegere.

— Mi-e temă că ești gelos fără nici un motiv.

— Nu-i asta, să nu crezi așa ceva, dar mi-a stat greu când eu aici pe front stau cu moartea deasupra capului și nu știu clipa când pot fi mort, că ați văzut, nici cu partizanii nu e ușor, sunt periculoși, oricând poți primi un glonte de undeva — și atunci te doare să ajungi de miru satului, că lumea face dintr-o vorbă o sută și ea, dacă rămânea la ai mei, n-ar fi avut nimeni ce vorbi. De aia sunt așa de supărat pe ea.

Se termină și această discuție și plecarăm către cantonamentul grupului de comandă. O găsirăm pe Valia stând pe un scaun, în coridor, părea că mă așteaptă. Acum știam și câteva cuvinte rusești așa că mă apropiai de ea și începurăm a vorbi, la un moment dat o întrebai dacă mă iubește, se înroși toată, începu să tremure, lăsă privirile în jos, ceilalți începură să rădă, eu o prinsei de umăr ca să-i ridic capul, dar se rușină, uitându-se doar cu coada ochiului la mine.

Plecarăm să-i însoțesc pe ceilalți, bucuroși tare că ne văzusem și mai vorbisem de-ale noastre, stabilind că în duminica următoare vom merge noi la Vizinka, s-o vedem pe Grușa.

— Păi ce are de gând Petru să facă? mă întrebă Lațcu, după ce am rămas numai noi.

— Ce să aibă, vorbește și el ca omul la necaz!

— Are el ceva pe suflet, așa mi s-a părut și mie.

— Apoi ca fiecare om, măi Lațcule, eu îl cunosc bine, el e om tare bun la suflet, numai nu vrea să-l calce nimeni pe bătăture, sau să-l bage în gura lumii...

— Dar să se despartă de soție pentru niște vorbe iar nu se cuvine, cred.

— Păi, nu se desparte el, numai vrea să-i facă frică Elenei, că știi cum e, un picuț de atenție nu strică la muieri...

— Așa-i cum spui tu. Auzi, ce-ar fi să mergem jos la liman să ne facem baie, că zău, e tare cald!

— Să mergem, să mai dăm jos murdăria de pe noi! răspunsei.

Coborărăm la liman, aci erau mulți ostași, unii făceau baie, alții priveau valurile care băteau în țărm și se retrăgeau apoi, lăsând pe nisip fel și fel de scoici, cum nu mai văzusem vreodată. Făcurăm baie în acea apă sărată, apoi la întoarcere ne sfătuirăm ca în duminica viitoare să mergem la Petru și ne despărțirăm, ducându-ne fiecare la unitatea sa.

Fata cu ochi verzi îmi ținu calea și mă invită la masă; eu nu m-aș fi dus, din mai multe motive, dar atât se rugă de mine „cușăite, cușăite“, că mă dusei; ea și mama ei mă serviră cu un borș de pește și o salată de peștișori mici. Mă forțam să mănânc mai mult de rușinea lor, acele mâncăruri cum nu mai văzusem niciodată, apoi le mulțumii pentru mâncare „harașo“. Mă gândii că rușii sunt totuși oameni cinstitori, dacă din sărăcia lor și din puținul ce îl au mai dau și altora; mi se părea un lucru frumos din partea acestor oameni.

În acea săptămână am făcut mereu patrulări pe câmp, întâlnindu-ne cu formațiuni din unitățile învecinate, iar duminică am plecat împreună cu Lațcu să-i întoarcem vizita lui Petru. Am ajuns în satul vecin, care era destul de departe și de cum am ajuns ne-am întâlnit cu mulți dintre foștii noștri camarazi de la Reg. 1 Roșiori, cu care nu ne mai văzusem încă de la Arad, când am fost transferați. Întrebarăm de Petru și imediat l-am găsit. Fu bucuria lui cea mare. Ne puserăm pe vorbă. Era aproape ora mesei, Petru ne aduse și nouă și mâncărăm împreună. Petru ne spuse că după amiază în centrul satului se face joc. Merserăm acolo și văzui că se strânsese la un loc aproape tot regimentul. Aveau între ei și muzicanți cu fel de fel de instrumente, așa că începu jocul. Se adunaseră și civilii din sat și fetele. Iată că a apărut și Grușa, o fată blondă cu ochi albaștri, bine făcută la trup și cu bujori în obraji strălucind de frumusețe. Secerând cu ochii, veni drept la Petru zâmbindu-i bucurioasă. Petru mă prezentă, spunându-i că suntem veri, ea fu respectuoasă, dădu mâna cu mine, apoi și cu Lațcu. Ne uitam la Grușa și ne lua cu fiori. Muzica zicea cu foc, Petru o luă de mână și intrară în joc. Noi vorbeam între noi:

— Îi frumoasă, măi, fata asta, zise Lațcu, ies flăcări din ea. Nu-mi venea să-l cred pe Petru, dar acum m-am convins că așa e.

— Eu l-am crezut de prima dată, îi cunosc bine firea, când îi place lui ceva, nu-l mai oprește nimeni!

— Eu sunt ca Toma Necredinciosul, nu cred până nu văd. Te po-menești că Petru o duce acasă, mai știi...

— Om trăi și om vedea, Lațcule, viața le rezolvă pe toate!

Când muzica tăcu, cei doi se întoarseră de la joc, tot ținându-se de mână, de parcă erau împreună de ani de zile.

Ca să mă aflu în preajma ei, o întrebai: „Tu, Grușa, iubiși pe Petru, vărul meu?” Râse fata și făcu din cap că da. „Dar ai vrea să mergi cu el în România?” Înțelese ea și din semnele mele, dădu iar din cap cu hotărâre că da. „Dar, mai spusei eu, în felul acela care credeam că poate să mă înțeleagă oricine, dar România e departe, departe...” Făcu din umeri și râse iar. „Ei bine, vere, te-am înțeles acum, faci cu crezi tu”, i-am spus lui Petru. Grușa nu pricepea ce îi spuneam eu lui Petru, ori poate își închipuia ce vorbim, nu știu. Intrară iar în joc și noi îi priveam de pe margine. Ostașii noștri le invitau pe fetele satului la joc, că doar de aceea veniseră ele. De la un timp îi spuserăm lui Petru că ne e în gând să plecăm, căci ziua-i ziua și vezi până la mari distanțe, dar se lasă seară și nu am vrea să avem de-a face cu partizanii. Ne luarăm la revedere de la Petru și de la Grușa cea frumoasă, plecând înapoi spre Usadova.

Pe drum discutam despre ofensiva germano-română care era în toi; frontul înaintase cu repeziciune, trecând din Crimeea înspre Caucaz. Ziarele militare *Santinela* și *Ostașul* vorbiseră de victoriile de la Kerci și Taman și despre înaintarea frontului spre Stalingrad și Moscova. Aveam multe de vorbit, pentru că Lațcu era convins de victoria finală a germanilor, pe când eu mă îndoiam de aceasta. Și astfel, tot contrazicându-ne într-o problemă în care niciunul nu știa mai mult decât celălalt, ne întoarserăm la unitate, în Usadova.

După câteva zile escadronul meu primi ordin să plece în satul Suhoi-Liman, care era așezat la capătul opus al limanului, așa că părăsirăm Usadova, ceea ce pentru mine însemna că o părăsii pe Valia. Mi-e prea greu să vorbesc despre asta. Voi spune doar atât, că am rămas pentru multă vreme cu inima strânsă.

În Suhoi-Liman era cam aceeași viață ca în Usadova, dar aci se vedeau foarte bine urmele războiului de vara trecută: gardurile de sârmă de pe malul Limanului, baloturile de sârmă ghimpată din apă, tranșee sfârtecate de obuze, dărâmaturi în sat. Povesteau civilii despre luptele grele, despre cavaleria română care a trecut Limanul călare prin apă și sârmă, iar rușii trăgeau nebunește de sus de pe mal; apa era roșie și plină de cai morți și de ostași căzuți. În satul vecin Buchental, sat nemțesc după cum se pare, am dat de cruci pe care erau scrise numele ostașilor căzuți din Reg. 12 Roșiori, ca mărturie a jertfei lor.

Repede s-au împrietenit militarii români cu sătenii, de fapt erau numai bătrâni, copii și femei, toți lucrau la colhoz, se întorceau acasă la ora trei și apoi, aproape în fiecare zi, tineretul ieșea în drum și începea jocul. Erau fel de fel de jocuri românești și căzăcești, foarte frumoase jocuri; bătrânii veneau și ei să vadă jocul, aveau buzunarele pline cu semințe de floarea soarelui; era de mirare cu câtă repeziciune aruncau semințele în gură, le spărgeau în dinți și scuipau cojile pe la colțul buzelor.

Am aflat că nu aveau preot, nici biserică, apoi chiar am văzut că venea din satul vecin Tatarca un bătrân preot înalt, uscățiv, cu barbă mare, albă ca să facă diferite slujbe religioase.

În fiecare noapte se făceau patrulări de servicii între Suhoi Liman—Buchental—Tătarca—Dolnic și înapoi, pe acest traseu trebuia să ne întâlnim cu alte patruli românești. Într-o noapte trebuia să merg în patrulă cu grupa mea. Am plecat spre seară. Cerul s-a umplut de stele, încât puteai vedea la mare distanță. Când să ieșim din Tătarca spre Dolnic, văzurăm o altă patrulă la oarecare distanță, însă nu știam cine sunt. I-am somat să stea. Au răspuns: „camarazi români din Reg. 1 Roșiori“. „Înaintați!“ strigai; ne-am apropiat unii de alții și cine să fie? Petru, care mă recunoscuse după glas. Ne-am tras de-o parte, ne-am așezat jos, era cu noi și Rusu Petru, eu am izbucnit: Iată că și dacă am fi vrut n-am fi reușit să ne întâlnim așa de bine! Norocul nostru să mai stăm de vorbă! (De unde să fi știut, Doamne, că era ultima noastră vorbire, că ne vedeam atunci pentru ultima oară?!).

Fiind numai între noi, Petru zise:

— Știi ce e nou? pe la noi se vorbește că ne trimit pe front.

— Da, răspunsei, și pe la noi tot așa se vorbește, cred că se fac pregătiri de plecare. Nu știu cum stau lucrurile la Regiment, că aici suntem numai escadronul IV, dar și aci am auzit de la ofițeri că e vorba să plecăm pe front, dar nu se știe unde, e secret.

— Da, așa este, zise Petru, dar iată că e luna August și nu știu de ce mai fac deplasări de trupe, acum la terminarea ofensivei.

— Nu-i cum spui tu, vere, fie că acele trupe trebuie să treacă în refacere, sau mai poate fi vorba să se deschidă un alt front, în Franța. Vezi, dacă nu citești ziarele.

— Lasă că am auzit de la ofițerii mei!

— Cred că asta va fi și situația se cam încurcă, nu ți se pare?

— Apoi ce va fi vom vedea, vere, răspunse Petru.

— Ce mai face Grușa ta? îl întrebai.

— Ea face foarte bine, că nu știe ce aproape e despărțirea... Dar a ta ce face?

— Ce-o să facă și Grușa după ce vă veți despărți... nu știu.

Ne întorserăm la ceilalți ostași din grupele de patrulă. Le spusei că n-ar mai fi cazul să facă drumul până în satul Buchental de unde tocmai venim noi, ci să mergem împreună spre Dolnic, unde am auzit că este un cimitir al eroilor, pe care am fi vrut să-l vedem. Cei de la Reg. 1 Roșiori cunoșteau drumul și ne duserăm direct acolo, fără să mai căutăm în stânga și-n dreapta. Ajunserăm, intrară în acel cimitir, era deja către ziuă, îngrijitorii cimitirului ne simțiră și s-au apropiat, erau niște oameni bătrâni, ne întrebă de ce am venit? Să vedem cimitirul. Îi bine, mulți vin aici, chiar din România, ca să-și caute pe cei dragi. Cimitirul era foarte bine îngrijit, la capul fiecărui mort era o cruce pe care sta scris numele celui căzut și unitatea, iar în vârful crucii era casca; pe morminte erau flori, aleile cu nisip bine măturate. După ce citirăm pe la cruci, ne strânserăm grămadă, ne descoperirăm și păstrarăm un moment de reculegere pentru camarazii noștri. Ieșind din cimitir, cei de la 1 Roșiori spuseră că ar mai fi un alt cimitir în apropiere. Nu mai aveau

timp să mergem acolo, se făcuse târziu, trebuia să ne întoarcem la unitate. Deterăm mâna unii cu alții și ne despărțirăm. Petru mă luă de braț și îmi zise: „Vere, să ne scriem cărți, ca să știm unul de altul pe unde suntem. „Bine, îi răspunsei, să ne scriem“.

După vreo două zile escadronul IV primi ordin să se întoarcă în satul Usadova, la regiment, unde se făceau pregătiri, dar nu se spunea pentru ce; ni se cerea mai mult să ne ocupăm de ținută și armele să fie curate. Ce să fie? ne întrebam, așa se pleacă pe front? Era altceva, la care nu ne gândisem și după alte două zile Reg. 11 Călărași purtat primi ordin să se adune la marginea satului, pe o câmpie. Aci ne așezăram pe escadroane, pe plutoane și grupe, căci se aștepta sosirea Mareșalului Antonescu pentru inspecția unității. Nu după mult timp a aterizat un avion din care a coborât Mareșalul cu suita lui de generali; ai noștri l-au cunoscut pe Generalul Dăscălescu, iar pe ceilalți doi nu i-am cunoscut. Colonelul Zaharia le-a ieșit înainte, i-a salutat și le-a dat raportul. Mareșalul o luă din flancul drept și controla ostaș cu ostaș la ținută și la armament. Colonelul Zaharia vrând să-i explice la unele întrebări se dete cam în fața Mareșalului, iar acesta, având cravașa în mână, îi făcu semn să treacă într-o parte, a doua oară îl și atinse puțin iar în urmă îi și spuse: «Colonel, dă-te la o parte!» — se dete la o parte, înroșindu-se la față. Mareșalul își continuă la fel de sever inspecția până la ultimul om, iar noi încremenisem în poziție de drepti. Era mărunț de stat dar ager și plin de vigoare, iar pe față avea pistrui. Om dărz și foarte sever, așa ni se păru. După inspecție, s-a urcat în avion cu suita lui și repede a plecat. Iar trupa s-a întors în cantonament.

Primii o scrisoare de la Petru, era în spital, la Odessa și îmi dădea de știre: „Dragă vere, eu mă aflu în spital. În dimineața aceea după ce ne-am despărțit, în drumul de întoarcere spre Vizinka un glonte a venit și m-a lovit în mâna dreaptă, desigur că de la partizani, noi nu i-am văzut, dar altcineva nu avea cine să tragă, cred că erau ascunși în mărăcini; nu sunt grav rănit, glonțul a nimerit prin furca de la mână și nu a atins osul, așa că sper că voi ieși cât de cu grabă. Al tău văr care te iubește, Petru.“

I-am răspuns lui Petru, dar fără să-i pot scrie despre pregătirile de plecare pe front, căci acum se știa sigur că vom pleca în curând. După vreo patru zile am primit a doua scrisoare de la Petru. „Dragă vere, vei ști că am ieșit din spital, rana de la mână nici nu mă mai doare, așa că mă simt bine și sănătos. Cu bine, al tău văr care te dorește mult.“ Îi răspunsei din nou, aceasta fu ultima scrisoare din preajma Odesei. Regimentul primi ordin de încolonare. Valia venise să mă vadă înainte de plecare, îi apucaî mâna, ochii îi lăcrămară, nu mai era stăpână pe ea. mă aplecai și o sărutai, acum mi se frângea inima de durere, simții că-mi alunecă lacrimi pe față. Se frământa pe loc și nu-și lua ochii ei verzi de la mine. Ce puteam să-i spun? „Zdrastite“ și am lăsat-o acolo, plecând cu trupa.

Ajungând la Odessa, ne-am imbarcat în tren, în vagoane de marfă, ne-am întins pe jos cu ranița sub cap, așteptând plecarea trenului. Eu știu că aveam la ce mă gândi, cred că și ceilalți. Tăceam toți.

La o fluierătură lungă a locomotivei, trenul a plecat din gara Odessa. Mergea în mare viteză și n-a oprit decât de câteva ori, în gările mari, la Kiev și la Zaporojie, oraș pe Nipru. Aci am debarcat și am trecut fluviul pe un pod de pontoane. Dincolo ne aștepta alt tren cu care am ajuns până la Mariopol, la gura Crimeei, unde am debarcat din nou și imediat am fost puși în marș. Credeam că o să ne ducă în Crimeea, dar n-a fost așa, coloana trupelor a luat-o pe malul Mării de Azov, trecând prin orașul Taganrog. Timpul era frumos, în mers se ridica praful de nu te mai vedeai, așa că trupele făcură de mai multe ori baie în mare. A fost un marș lung și deosebit de greu, erau călduri foarte mari în acel august 1942 și sacaua venea anevoie, satele fiind la mare depărtare unele de altele. Setea ne omora, nu alta, când apărea sacaua soldații se înghesuiau unii peste alții, chinuiți și înebuniți de sete, era moarte de om, nici ofițerii nu mai puteau păstra ordinea. Astfel coloana a ajuns aproape de Harcov, ne rugam domnului să rămânem aci, ofițerii și ei credeau că ne vom opri, dar nici n-am atins Harcovul, ci prin spatele lui am fost îndreptați spre Cotul Donului. Înaintam și ziua, dar și noaptea cu puține ore de repaos, dar spre mirarea noastră în timpul asta, pe șosele și mai ales prin gări vedeam coloane de germani care se retrăgeau. Ce să însemne asta, nu ne dădea prin cap. Unii spuneau că ofensiva din vară s-a terminat, deci unele trupe s-au așezat în poziție pentru defensivă pe timp de iarnă, în care caz dispozitivul putea fi redus, iar trupele germane să fie retrase și mutate în Franța pentru cazul unei debarcări anglo-americane sau expediate chiar în Africa, unde făcuse mari bravuri grupul expediționar al generalului Rommel, acesta atrăgându-și porecla de „vulpea deșertului”. Nu ne era la îndemână să-i vedem plecând pe germani, după atâtea victorii. Oricum, se retrăgeau cu tot armamentul aparținător.

Spre Cotul Donului înaintau deci Divizia 7 Cavalerie și Divizia 1 Cavalerie din care făcea parte și regimentul 1 Roșiori al lui Petru, numai că pe prietenul meu nu-l mai putui întâlni, ei înaintaseră mai repede, fiind dotați cu cai, pe când noi, de la Divizia 7 Cavalerie purtată nu aveam mașini și mărsăluiam pe jos. Divizia lui Petru s-a îndreptat spre Stalingrad, iar Divizia noastră ceva mai la stânga, pentru apărarea flancului stâng al Armatei a III-a Române, comandată de generalul Petre Dumitrescu. Din Mariopol și până în stânga Stalingradului marșul a durat 27 de zile.

Regimentul 11 Călărași purtat a fost cantonat în satul Boicoi și aflăram că e situat la 22—25 km de linia frontului. Aici ajuns, am pierdut legătura cu Petru, nici o carte nu a mai circulat între regimente și nici din țară nu mai soseau. Nu ne-am mai cartiruit pe la săteni, cum făcusem lângă Odessa, aici ne săparăm bordeie în pământ și ni s-a spus că vom primi sobe mici și cărbuni pentru încălzit. În sat era periculos din cauza bombardamentelor, în plus de asta civilii aveau păduchi și nici un militar nu intra la ei de răul păduchilor. Pe front era liniște, nu se auzeau tunurile trăgând. Instrucție nu se mai făcea, n-aveam voie să mergem în grupuri mari, stăteam cumva camuflați, doar preotul regimentului se ducea în sat și boteza copii mici, rămași nebotezați. Apoi aflăram că a înființat acolo un cor bisericesc pe două voci care cânta foarte frumos.

Zilele treceau în așteptare, seara venea tot mai repede și se simțea frigul. Într-o zi, pe la începutul lui Octombrie, regimentul a primit ordin să se adune pe câmpie, că vine în inspecție generalul Petre Dumitrescu, comandantul Armatei 3. Ne-am prezentat fără armament pentru că s-a spus că ne va ține o cuvântare.

A venit cu o mașină și regimentul, în linie pe excadroane, i-a dat onorul. Ne-a dat repaos, a venit mai aproape de rândurile noastre și a început a vorbi: „Dragi ostași români! Ofensiva din vara aceasta s-a împlinit cu mari izbânzi, soldații noștri au dat dovadă încă odată de înalt eroism. Patria vă va fi recunoscătoare. În momentul de față ne aflăm în defensivă, însă vă spun că Victoria va fi a noastră! Din informațiile obținute de la spioni și contraspionaj reiese că inamicul de dincolo de Volga se află slab pregătit, nu mai are muniții, haine și hrană, iar cu moralul e la pământ. La primăvară îl vom ataca din nou și-l vom da peste cap și ne vom întoarce în țară cu victoria, la părinții, soțiile și copiii noștri!“

După această cuvântare a mai stat de vorbă cu câțiva ostași, întrebându-i de unde sunt, dacă sunt căsătoriți și câți copii au și dacă au primit de curând vreo scrisoare de acasă. Apoi i s-a dat onorul și repede a plecat cu mașina.

La sfârșitul lui Octombrie s-a schimbat și timpul: s-a răcit, au picat câțiva stropi de ploaie și repede a dat-o pe zăpadă, numai nu multă. După inspecția generalului Dumitrescu se dăduse voie să mergem până la cei de pe front ca să vedem cum trăiesc. S-au dus mulți ca să vadă, într-adevăr, era liniște, soldații aveau acordeoane, fluiere, viori, unii cântau din instrumente, sau din gură, iar alții jucau sau își spălau hainele. Mai cu seamă artileristii, parcă erau la ei acasă, spuneau că nu se trage nici un foc de armă, ba chiar că uneori intrau în vorbă cu rușii, unde erau liniile mai apropiate; și că totuși rușii făceau propagandă la difuzoare, chemând armata română să nu mai lupte și să treacă de partea lor, ceea ce nu s-a pomenit la români. Ne miram ce să fie totuși cu liniștea asta, oare să fie chiar așa cum ne-a spus generalul? Să treacă iarna fără nici o mișcare? Cei care fuseseră să-i vadă pe soldații din linia întâi erau convinși că așa va fi. Dar eu îmi amintii unele discuții între ofițeri, la corpul de comandă. Și îmi mai amintii ceva: pe timpul marșului, într-o zi ajunsesem pe un câmp unde nu se arase de mai mulți ani și tot câmpul acela era plin cu buruieni, însă niște buruieni atât de înalte de ziceai că sunt pădure. S-a primit ordin ca tot regimentul să intre în lanț de trăgători în acele buruieni, cu degetul pe trăgaci, bănuindu-se că ar fi ascunși partizani. Înaintarăm noi cu ofițeri cu tot, răspândiți în trăgători și de vor fi fost, au apucat să fugă, găsirăm după multă căutare urme de fecuri unde au stat partizanii și un burduf de piele pentru apă, dar găsirăm și un afiș pe care scria: „Frați români, nu mai luptați, predați-vă, căci va veni Generalul Iarnă“. Pe spatele afișului era o listă de soldați români, cu numele satului și al județului de unde proveneau și mai scria că acei soldați sunt prizonieri la ruși și o duc foarte bine. Pe unul dintre ei l-am cunoscut după nume, era Preda Ion din satul vecin Bărbosu. La primul popas i-am și scris soției lui Preda, ca ea să știe că bărbatul ei nu a murit, ci e căzut prizonier la

ruși. (Mai târziu s-a adeverit, pentru că Preda s-a întors în țară cu Divizia Tudor Vladimirescu.) Ofițerii ne-au spus să nu dăm crezare afișului, fiind vorba de propaganda mincinoasă a unui inamic care nu mai știe pe unde s-o scoată la capăt. Bine-bine, mă gândeam, totuși ce să însemne „Generalul Iarnă”? Nimeni n-a știut să-mi spună, dar ceva tot trebuia să însemne, că doar nu scriseseră ei fără un rost. Mai târziu ne-a dus gândul la înfrângerea armatei franceze a lui Napoleon, ne-am adus aminte ce învățasem la Istorie despre acea iarnă cumplită și dezastrul suferit din cauza frigului. Așa că avertismentul rușilor fusese clar, însă noi nu l-am luat în seamă, iar ofițerii cu atât mai puțin, ei credeau în victoria totală.

În octombrie, când cu vizita generalului Dumitrescu, trupa era încă în salopetă de vară, deci în uniforma cu care executase acel lung marș, plus foaia de cort și rufele de schimb. Timpul se răcise de-a binelea, picase și zăpada, haine de iarnă însă nu ne-au adus, iar de la coloana regimentală n-am primit nici cai, nici bucătari. Caii pe care-i aveam n-au fost potcoviți, era o așteptare fără nici o pregătire. Soldatul, în salopeta de vară, cu bocanci și bonetă, zadarnic își ridica gulerul să-și apere urechile de ger. Mai bătea și un vânt aprig din miazănoapte care îți fura colacul din sân. Armata e armată iar soldatul trebuie să fie tare ca oțelul, se spunea, dar adevărul e că și soldatul tot om este. În repetate rânduri au ieșit soldații la raport să ceară haine groase de iarnă, ofițerii răspundeau: vin, vin... dar zilele au trecut una după alta și hainele n-au mai venit. Nu pot înțelege de ce n-a fost echipată trupa, oare nu aveau haine groase, sau aveau și n-au crezut că e cazul să le trimeată? Cine să fi fost ofițerii cu echiparea și pregătirea de iarnă? Nu auziseră și de iarna rusească? Sau să fi crezut ofițerii superiori că ostașilor români nu le mai trebuie nimic, le e de ajuns să cânte și să joace pe linia întâia?! Pentru că nu numai noi eram echipați ca astă vară, dar și cei din linia întâi. Ceva trebuie să fi fost, deși nimeni nu se ducea cu gândul la sabotaj, la vreo vânzare. Iar dinspre Volga nu se auzea nici un bubuit de tun, de credeai că te afli în concentrare, nu cu inamicul în față. Generalul Iarnă s-a ivit, însă mai târziu, deocamdată se pregătea, dincolo de Volga. Cândva se vor ști toate aceste lucruri de mirare în legătură cu luptele de la Stalingrad. Pe lângă atâți martori oculari care au participat la aceste lupte pe viață și pe moarte și care vor veni cu mărturii și dovezi, relatez și eu cele trăite și văzute, pentru a se face lumină în această problemă.

Anevoie trecu luna lui octombrie, veni luna lui noiembrie, timpul se înrăutăți, întâi o ceață s-a lăsat, apoi a plouat puțin și în curând ploaia s-a transformat în zăpadă. Vântul bătea fără încetare, ducând neaua, așa că la loc deschis era ea doar de vreo zece centimetri, dar în locurile adăpostite trecuse de jumătate de metru. Toată ziua vorbeam de îmbrăcăminte, dar de venit nu venea.

Pe data de 16 noiembrie noaptea a fost alarmată toată unitatea să fie echipată, cu casca pe cap și ranița pregătită, doar s-o arunci în spate și cu arma în mână, gata de plecare în orice clipă. Tare de dimineată, când încă nu se iviseră zorile deodată se auzi un bubuit lung, parcă fără de sfârșit, ca la potop, de credeai că-ți sparge timpaneale. Se zguduia

totul cu noi, din acoperișe ne pica pământ pe față și pe gât, n-am mai putut rămâne în bordeie și am ieșit afară. Se clătina pământul, privirăm spre front, cerul era tot un nor negru și prin acel fum se vedeau numai proiectile roșii, iar jos, la orizont un semicerc roșu, pesemne ardeau satele din apropiere. Era un adevărat potop de foc, cum nu s-a mai văzut niciodată, o încăierare pe viață și pe moarte.

În acel sector al frontului se aflau două divizii românești: Divizia 1 Cavalerie, din care făcea Petru parte și Divizia 22 Infanterie, susținute de două regimente de artilerie grea: Regimentul 7 și Regimentul 6 greu și de grupul 62 de Cavalerie. În apropiere mai erau și alte unități: Divizia 1 Infanterie, un batalion de pioneri din Regimentul 7 pioneri Timișoara, acestea plasate mai spre dreapta. Până la această dată Divizia 7 Cavalerie se afla în spatele diviziilor 1 și 22 și puțin mai la stânga lor, dar fusese ținută în rezervă. Am fost menținuți în alarmă până în dimineața de 19 Noiembrie când am primit ordin să ne punem în marș către front. Regimentul meu, 11 Călărași purtat a pornit în acea dimineață în la grupul de comandă al escadronului IV. Plutonul L făcea ariergarda acestui regiment și se afla sub comanda Căpitanului Pârâianu. Eu eram la grupul de comandă al escadronului IV. Plutonul I făcea ariergarda escadronului. Colonelul Zaharia, comandantul regimentului, se repezea cu o mașină, când în capul coloanei, când în coada ei. După ce am mărșăluit o jumătate de zi, au început să apară cai singuri, cu șeile pe ei, cu paturile picate, sau cu șeile sub burtă, cai cu chesoane de branduri sau cu afeturi de tun, cai cu căruțe. Veneau încoace la trap sau la galop, înspăimântați de bubuitul ce nu mai conțenea în față. Apoi printre cai și căruțe au apărut și soldați de la diferite unități, infanterie, cavalerie, artilerie, tremurând de groază, dar și de frig, îmbrăcați numai în salopete. Zări un artilerist numai în ciorapi prin zăpadă. Căpitanul Pârâianu îl întrebă: Din ce unitate ești? Ce e pe front? Jale, domnu Căpitan, potopul lumii, arde pământul... Apăru un cavalerist șchiopătând și căpitanul îl întrebă: Din ce unitate ești, băiatule? Din Grupul 61 Cavalerie, răspunse. Cunoscându-l pe comandant, Căpitanul întrebă de el, pe nume. Nu știu, domnu Căpitan, că rușii sunt mulți ca frunzele și ca iarba, un adevărat furnicar... Căpitanul suci din cap, întristat fu el mai de mult dar acum îi tremura barba și se schimbase rău la față. Părea pierit, cum era de fapt și trupa, după trei zile și trei nopți de alarmă, timp în care nu s-a dormit și nu s-a mâncat, ci doar s-a fumat încontinuu. Chiar și cei nefumători ca mine, fumasem în timpul asta țigară de la țigară, la cot cu ceilalți. Era groaznic să vezi așa ceva, cerul și pământul arzând laolaltă și dezastrul armatei, soldații înebuniți, caii fugind ca sălbatici de marea vâlvătaie, oameni care nu mai răspundeau la întrebări...

Coloana Diviziei înainta spre front, încercând să nu țină seamă de toate aceste grozăvii, ordinul era ordin, iar ostașul trebuie să fie cu sânge rece. Însă pământul ardea în flăcări, cerul nu se mai zărea, venea mereu un miros puternic de fum care te îneca, inimile băteau nebunește, dinții ne dureau de atâta strâns din fălci, nu vorbea nimeni, priveam doar înainte gândindu-ne că vom intra în luptă și ne simțeam ca niște miei duși la tăiere. Colonelul Zaharia și el era nervos, trecea mereu cu mașina înainte și înapoi pe lângă coloană, printre cai care forăiau pe nas

și rânchezau. Înaintam cu pași repezi, era deja după amiază pe la trei când colonelul, trecând încă o dată în capul coloanei, un proiectil explodă chiar în fața mașinii, însă fără să le facă vreun rău. Atunci mașina întoarse în loc iar Colonelul a dat ordin ca unitatea să se desfășoare în formație de trăgători. Ne desfășuram la iuțeală, înaintam acum cu arma în cumpănire. În față nu se vedea nimic de la întunecimea celui nor de fum în care ajunsesem. În mijloc se afla regimentul 5 Roșiori, al meu mai la dreapta, iar Regimentul 12 Roșiori mai la stânga. Cei din 5 Roșiori se apropiau de un fel de saivan de arie, când, din spatele acestuia ieșiră patru tancuri rusești care nu traseră foc ci intrară în unitate, să-i calce cu șenilele. Ai noștri au dat înapoi și atunci rușii au tras cu mitralierele, făcând câteva victime, morți și răniți. Regimentele din stânga și din dreapta luară poziția culcat, privind din zăpadă la tancuri, fără ca să poată trage, pentru că tancurile intraseră între ai noștri. Un soldat român se cățăraseră pe-un tanc, reușind să-i dea foc. Tunurile antitanc începuseră și ele să bată și tancurile rusești s-au retras, lăsând în urmă pe cel care ardea. Regimentul 5 Roșiori reveni pe linia celorlalte unități.

Între timp se lăsase seara și un întuneric îngroșat cu ceață. Se făcu liniște dinspre front dar ne încolți frigul cel hain și noi, pe burtă în zăpadă, numai în salopete. S-a dat ordinul ca fiecare să-și sape adăpost individual pe amplasament, cu târnăcopul sau cu lopata Lineman. Începurăm să săpăm, dar anevoie, ca în piatră, pământul fiind înghețat. Ostașii furioși aprinseră țigările, să se mai încălzească; deși ordinul era să nu se fumeze, ei fumau, trântiți în coate, cu fața la pământ. De fapt era un întuneric de nu-ți vedeai degetul, necum să mai vezi ceva în față, spre inamic.

Veniră bucătăriile cu mâncare, unii luară mâncarea, alții nu, pâinea mai era ce mai era dar ciorba îngheța în gamele. Nici foamea nu o mai simțeam, de parcă eram soldați de piatră. Escadronul IV, de sub comanda Căpitanului Pârâianu era dispus astfel: plutoanele I, II și IV în față, iar plutonul III, comandat de plutonierul elev Ambruș Iosif era în spate, de rezervă, având și brandurile. Între cele patru plutoane era plasat grupul de comandă din care făceam și eu parte.

Liniștea care se lăsase odată cu seara n-a durat decât vreo oră, căci pe neașteptate se auzi zgomot și strigăt de luptă dinspre ruși. Atacul s-a produs în dreptul escadronului 11 de sub comanda Căpitanului Grecescu. S-a dat alarma și începurăm focul din toate părțile, cu tot armamentul. Inamicul nu se vedea, se zăreau însă proiectilele roșii de brand și de tun. Ca într-un joc de-a baba-oarba, trăgeam la întâmplare, ca inamicul să nu poată străbate printre unități. Escadronul II fu scos de pe poziție și aruncat înapoi, cu pierderi, rușii le ocupară amplasamentul. Escadronul II primi ordin să contraatace și făcu asta de mai multe ori, fără să-i poată scoate pe ruși din vechea poziție, dar nici rușii nu mai putură înainta. Căpitanul Grecescu fu rănit la picior la primul atac, alți câțiva ofițeri căzură apoi, comanda o luă sublocotenentul. În escadronul II era și consăteanul meu și bun prieten Lațcu Romolus. Acum ei se aflau cam în dreptul grupului meu de comandă, așa că îmi veni ideea să-l strig, dar nu prea tare: Lațcu Romolus, mai trăiești? Noroc că nu fu prea departe și cunoscându-mi glasul, răspunse: Trăiesc, Iosife. Nu ești rănit? Nu sunt,

răspunse el, stau în picioare, răzimat pe armă, cum stăteam pe boată când mergeam cu vacile...

Atacurile și contraatacurile se urmau, pe întuneric, fu rănit și sublocotenentul, atunci comanda escadronului ajunsese la sergentul Loga, contingentul 33, fiind el din satul Vrăniuți, județul Caraș-Severin, un militar de statură potrivită, brunet cu ochii negri și mustață grozavă, om foarte îndrăzneț. Toată noaptea focul a răpăit și dintr-o parte și din cealaltă, cu toate tipurile de arme, nu puteai ridica o secundă capul de piuitul gloanțelor. Nu ne mai gândeam la frig sau la somn, ci la inamic și la luptă, ca să scăpăm cu viață.

Astfel trecu noaptea de 20 noiembrie, iar în zorii zilei de 21 se primi de la Divizie ordinul de atac, pe care l-am transmis la plutoane. La ora hotărâtă începu pregătirea de artilerie. Dar din ce se compunea aceasta? Din tunurile artileriei călăreată, care erau ușoare, din branduri, din mitraliere și puști mitraliere, ceea ce nu era de ajuns, lipsind artileria grea și aviația. După regulament un atac atât de greu nu era permis, ostașul în atac trebuie să fie protejat de barajul artileriei. Era însă un atac de forță majoră, după cum aflai, căci tocmai rămăseseră încercuite două divizii românești: 1 Cavalerie și 22 Infanterie și alte unități mai mici, care trimiteau apeluri radio să facem o spărtură în încercuire ca să poată ieși. Deci totul trebuia făcut în mare grabă și cu ce aveam, fără să mai așteptăm întăriri. Se făcuse de-acum ziuă, puteai să vezi omul înaintea ta, dar n-ai fi ridicat capul din cauza gloanțelor care nu conținiseră de așeară. Căpitanul Pârâianu a dat ordin ca plutonul III al lui Ambruș să rămână în rezervă, iar ceilalți să-și pună baionetele pe armă și la o fluierătură lungă să plece la atac, împreună cu regimentul întreg, cu toată divizia. Ordinul se primi prin telefon, Căpitanul Pârâianu strigă: Escadronul III la atac năvăliți! și suflă apoi din fluier, atunci se auzi un strigăt sălbatic de „ura! ura! ura!...” Eram chiar lângă Căpitan, așteptând noi ordine la telefon, rușii nu erau decât la 100 m în fața noastră, întinși pe burtă în zăpadă, se sculară și se retraseră, mai trăgând din picioare, dar și ai noștri trăgeau din mers, cu puștile mitralieră atârinate de gât.

În fierberea aceea, elevul plutonier Iosif Ambruș care se afla în rezervă se ridică în picioare și fu lovit în burtă de un glonț dum-dum. Picase pe partea dreaptă și, cum nu era departe de postul de comandă, îl auzi strigând „ajutor, ajutor” și după aceea pe mama sa „mamă, mamă!”. Îl văzui cum se zbătea în zăpadă, cu mâțele ieșite afară. Strigai pe caporalul Schinteie Petru, telefonist: „Măi, Schiteie, tu nu-l vezi pe plutonierul Ambruș al tău?” Abia acum se uită într-acolo și îl văzu. Ce să-i fac eu? întrebă. „Du-te la el, bagă-i mâțele înapoi și pune manta la rană, ca să nu mai iasă afară, până vor veni brancardierii cu targa să-l ducă la postul de prim ajutor?” „Dar cum să ajung până la el? Du-te de-a rostogolul, îi spusei, să nu care cumva să te ridici în picioare”. Așa făcu Schinteie, se duse de-a rostogolul până la Ambruș, îi împinse la loc mâțele, puse aripa de la manta la rană și se întoarse la telefon. Căpitanul văzuse și el și spuse: „Am pierdut un băiat foarte bun, păcat de el!” apoi strigă la telefon să preia comanda plutonului III plutonierul Movileanu. Plutoanele noastre înaintau trăgând, rușii din față erau tot mai puțini, zăpada se făcu roșie de sânge, strigătele răniților se întetiră,

auzeai „Doamne, doamne“ sau „Boje, boje“, unii strigau, „vai, copiii mei“, alții „malenca, malenca“, unii picaseră morți pe loc, alții gemeau înecați în sânge, sau mai mișcau doar din mâini sau din picioare, iar cei răniți mai ușor căutau să se refugieze înapoi. Brancardierii nu mai puteau face față, luau pe târgi doar pe cei mai grav răniți. Căpitanul Pârâianu dete ordin ca și plutonul III să plece în sprijinul celor de pe linia întâi, iar el însuși scoase pistolul din teacă. Privea din când în când prin binoclul atârnat la gât și-l auzeam spunând că atacul merge bine.

Răniții și morții erau ca dovlecii pe holdă, nu puteai trece de ei. Cei mai mulți erau ruși, unii dintre ei picați încă de cu noapte, căci mereu atacaseră, fără să reușească.

Unitatea întreagă era în atac, înaintase deja cam 2 km sau chiar mai mult, ne apropiam de o pantă dincolo de care nu se știa ce este. Unitatea rusească cu care luptasem toată noaptea și pe care o împinsesem înapoi era tot de cavalerie. Aveau la sold ca și cavaleriștii noștri un fel de săbii, dar mai mici și îndoit la vârf, în rest erau bine înarmați, cu pistoale automate la gât, totuși nu rezistară atacului nostru și se retrăgeau, cu pierderi mari de oameni. Lupta corp la corp nu o primiseră, deși de atâtea ori fuseseră foarte aproape de liniile noastre.

Când unitatea a ajuns sus pe culme, ne-au venit în ajutor 4 tanchete ușoare care au luat poziție pe linia întâi, apoi chiar au luat-o înaintă, ajungând pe linia rușilor, acolo unde era grosul armatei lor. Un soldat rus s-a cățarat pe o tanchetă și i-a dat foc, tanchiștii noștri au sărit afară, unul a fost rănit rău, iar ceilalți soldați și cele trei tanchete s-au întors.

Era prima ciocnire a Diviziei 7 Cavalerie cu grosul rușilor.

S-a primit ordin să se înceteze înaintarea și să ocupăm poziție cu burta la pământ. Rușii deschiseră focul din toate părțile, noi răspunserăm la fel, și totuși nu vedeam ce forțe au rușii dincolo de culmea dealului. Deodată rușii au declanșat contraatacul apărând pe acea ridicătură furnicar de oameni și mulțime de tunuri grele cu țeava foarte lungă, ceva ce nu se mai văzuse până atunci. Tancurile veneau în față iar în spatele lor furnicarul de ostași ruși.

Ostașii români au deschis foc strașnic asupra atacanților. Tancurile rusești veneau și iar veneau prin zăpadă, fără mare grabă ca să se poată ține trupa în spatele lor. Când un asemenea tanc se apropie de poziția escadronului IV, Căpitanul Pârâianu strigă la sergentul Bodărlău: „Ia, tu sergent te ochește!“, căci se mai trăseseră proiectile asupra lor, însă fără efect, iar tancurile veneau peste noi. Căpitanul privi prin binoclu, dar vedeam și eu cu ochiul liber că proiectilul tras de sergent lovi tancul rusesc în plin. Căpitanul strigă: „Bravo, sergent Bodărlău!“ Tancul se opri puțin, apoi plecă mai departe, nevătămat. Erau tancurile T. 34, un tip nou, cu blindaj gros, pentru care tunurile noastre antitanc erau pușoare. Așa că situația se înrăutățise. Și cum o nenorocire nu vine singură, deodată apărură de după creastă 4 mașini platformă pe care erau instalate un fel de tunuri ce deschiseră foc automat: erau Katiușele, o armă încă necunoscută și înspăimântătoare. Văzând ofițerii în ce situație ne aflam, au dat ordin de retragere. Lucru ce se dovedi foarte anevoios,

căci soldații ce se ridicau de la pământ deveneau o țintă ușoară, picară destui morți, răniții strigau după ajutor, zăpada era aici foarte mare, la adăpostul dealului, ne mișcam greu. Lângă mine soldatul Roth Iosif căzu lovit grav la un picior și începu să strige; împreună cu caporalul Tultin Petru am făcut o targă din două arme și o foaie de cort. Îl duserăm doar câțiva zeci de pași, apoi îl lăsarăm să fie luat de brancardieri, pentru că pe arme nu se putea duce. Schijele de la proiectilele tunurilor cădeau împrejur ca picăturile de ploaie, nu mai știai cum să mergi, în picioare sau pe burtă — graba era mare. Katiușele făcuseră panică mare, mai ales cu zgomotul grozav ce-l scoteau și mai puțin cu efectele bombardamentului lor.

În acea zi grea de 20 noiembrie, după un atac prelungit, a urmat retragerea, astfel că spre seară eram din nou la liziera de nord a satului Boicoi. În sat se afla postul de prim ajutor al regimentului 11 Călărași purtat. O parte din răniți, auzind de retragere, plecaseră spre spatele frontului. Aci a fost adus și elevul plutonier Ambruș Iosif. Unii au spus că murise pe drum și că l-au și îngropat într-un șanț de pe pozițiile noastre. Mai mult de atât nu pot spune despre moartea lui Ambruș. Era o retragere anevoioasă, n-aveam trupe de susținere, au fost pierderi și în oameni și în armament: mitraliere și puști mitraliere, branduri și tunuri antitanc, căci cei de la cai n-au mai avut răgaz să vină și să le lege la chesoane, iar trupa fără armament iute intră în panică. Fu deci un moment critic, ne luptasem și cu frigul, cu foamea, nu numai cu un inamic mult superior numeric și înarmat cu armament modern, necunoscut nouă.

(Rușii au recunoscut mai apoi că la Stalingrad au avut 5 000 de guri de tun, fără să mai punem la socoteală că aveau regimente întregi de branduri, plus aviația americană care a executat bombardamente. Cât privește ajutorul pe care ni l-au dat germanii, aici a fost o mare nenorocire, căci italienii nu mai vrură să intre în luptă, la fel unitățile ucrainiene, ungurești și cehoslovace, căci prin dreptul acestor unități s-a și rupt frontul, de au rămas încercuite diviziile românești 1 Cavalerie și 22 Infanterie.)

Era noapte, se lăsase și ceața, comandantul divizionului II, Căpitanul Hîncu mi-a dat ordin să merg pe poziții și să-i raportez care este situația ostașilor. Am plecat pe poziții. Soldații mi-au spus că nu le rămâne decât să moară de frig și foame, muniții nu mai au, gropi nu pot să-și sape, pământul fiind ca piatra, stau în picioare și tremură de frig. Mă întorsei în casa de la marginea satului, unde era grupul de comandă și îi raportai Căpitanului Hîncu situația, așa cum și era. Stătea pe un scaun, lângă o masă mititică. Auzind aceste lucruri, băgă mâna în buzunar, scoase batista și își șterse ochii care erau plini de lacrimi.

Nici nu terminasem de vorbit când se auziră patru fluierături de bombă care trecură peste casă și explodară în curte și în grădină. Grupul de comandă a ieșit din casă, unitatea s-a retras spre sudul satului Boicoi, unde erau instalați pe poziție cei din 5 Roșiori și din 12 Călărași. Primirăm ordin să stăm pe burtă, cu fața la inamic, iar două tunuri germane „Tigru” trăgeau asupra satului, la fel și rușii crezând că mai suntem acolo. Satul ardea în flăcări și astfel înaintarea rușilor fu oprită.

Generalul Munteanu, comandantul Diviziei 7 Cavalerie, venise pe o tanchetă să vadă care e situația la fața locului. Nu-i plăcu amestecarea trupelor, o numi dezordine, chemă comandanții de escadroane la raport, îi puse pe un singur rând, coborî din tanchetă, se duse în dreapta lor și întrebă pe căpitanul de la mitraliere din Regimentul 5 Roșiori: „Unde-ți sunt soldații?” Căpitanul tăcu din gură, și generalul îl lovi cu palma peste față, lucru îngrozitor, dar armata e armată, oriunde ar fi ea, pe timp de pace, dar mai ales la război, disciplina e aspră și neexecutarea de ordin se pedepsește cu moartea, așa că nu e de mirare ce păți căpitanul, palma aceea era o sperietură pentru ceilalți comandanți. S-a văzut că trupa nu putea rezista pe poziție, ar fi înghețat toți, așa că am primit ordin de retragere spre alt sat. În această retragere Colonelul Zaharia a fost rănit și transportat cu ambulanța în spatele frontului. Găsirăm la liziera satului o unitate germană de infanterie, nu mai mare de o companie. Ostașii noștri s-au băgat prin case, să se mai încălzească, era imposibil să mai stea pe poziții. Această retragere neplăcută aduse multă supărare Generalului Munteanu, pe care mulți îl cunoșteau de la școala de ofițeri de cavalerie de la Sibiu. Dar n-aveam de niciunele și, vorba ceea, numai cu eroismul și cu mâinile goale nu puteai ține piept unei armate bine echipate și înarmate, cu îmbrăcăminte groasă: căciuli, mănuși, pâslari.

Pe 21 noiembrie ne aflam deci în acel sat, primul din spatele satului Boicoi. După amiază se anunță adunarea unităților pe regimente, ca să se vadă efectul regimentelor în oameni. La regimentul 11 Călărași a sosit comandant un locotenent-colonel, despre care se spunea că vine de la Regimentul 9 Călărași. Acest comandant nou s-a arătat furios când a aflat de armamentul pierdut. Probabil că nu mai luase parte la lupte și nu cunoștea situația dificilă a trupei române, prin comparație cu rușii. Furios cum era a dat ordin ca imediat regimentul să se pună în marș, cu armamentul pe care-l mai avea și flămânzi cum eram. În îngrămădeala aia, majorii de la escadroane anunțară să trecem pe la căruțe ca să ne dea măcar pâinea. Era înghețată de nu puteai rupe bucată din ea, dar o rodeam, de foame.

Regimentul s-a pus în marș odată cu întreaga divizie și am mărșăluit până seara, când am ajuns la un canal, pe care l-am trecut și apoi am intrat în dispozitivul de bătaie: escadroanele II și III în orașelul Cerniceskaia, iar I și IV în stânga lui. Comandamentul regimentului era în orașel, unde se aflau și ceva trupe germane. Se făcuse noapte, s-au pus santinele de strajă, care se schimbau nu din oră în oră ci când nu mai puteau sta de frig, iar restul se așezau într-o șură părăsită, pe niște paie. Comandantul regimentului dăduse ordin ca nimeni să nu se mai retragă din acel sat, în caz contrar vom fi împușcați unul din zece pentru neexecutare de ordin.

În timpul nopții santinelele au prins doi ruși care apăruseră în poziție și sublocotenentul Moldoveanu, care preluase comanda escadronului IV după ce Pârâianu fusese rănit, mi-a ordonat ca împreună cu Mihalache să-i ducem pe cei doi prinși în Cerniceskaia, la comandantul regimentului. Zis și făcut, îi luarăm pe cei doi sub escortă și îi duserăm la Cerniceskaia, la Regiment. Casa era păzită de o santinelă, iar Locotenent-Colonelul ieși afară numai în pijama spunând că el nu se ocupă cu

așa ceva, să-i ducem la comandamentul german și ăia să facă ce-or vrea cu ei. La comandamentul german se găsi un tâlmaci care știa vorbi românește, era un șvab din reg. 5 Roșiori, ne transmise că ofițerii germani nu se pot ocupa de așa ceva, numai să-i ducem pe ruși și să-i împușcăm.

Îi luarăm pe cei doi ruși și plecarăm cu ei, dar nu prea știam cum să procedăm și ne sfătuirăm între noi ce să facem. Rușilor le tremura barba de frică, erau oameni ca la 60 de ani, foarte bărboși. Cam înțeleseseră ei ce se vorbea, ne spuseră că au fost prizonieri la germani și au lucrat la o cale ferată, dar reușiseră să evadeze și voiseră să se întoarcă acasă, în Ucraina. Când să ieșim din orașel, o patrulă germană ieși de pe o străduță și strigă „Halt, halt!“ Răspunserăm că suntem camarazi români, patrula germană se apropie și vru să știe ce-i cu celovecii. Le spusei ce și cum, la care se apropiară cu pistoalele în mână de ruși spunându-le „seicias caput“. Îl apucau de braț pe șeful lor spunând că voi face eu acest lucru. Germanul înțelese, mă bătu pe umărul drept și spuse „gut, gut...“ „Ia, ia“ spusei apoi ne salutarăm camaraderește și ne despărțirăm. Ieșirăm din orașel, rușii mergeau înainte sub escortă. Îl întrebai pe sergentul Mihalache ce să facem cu ei. Era mai tânăr ca mine, îl auzi mormăind „oare nu știi ce-au spus comandanții?“ „Măi Mihalache, îi spusei, eu nu pot face acest lucru“. El îi dădea înainte cu ce au zis comandanții. Apoi mă întrebă: „Și ce ai de gând cu ei?“ „Uite ce, măi Mihalache, m-am gândit să-i punem în libertate“. „Dar dacă află cineva, nu vom fi noi împușcați imediat?“ „Cine să știe, în toiul nopții? numai noi dacă ne divulgăm...“ „Eu nu sunt de acord“, zise el. „Înseamnă că nu poți ține un secret, dar eu îți spun că merită să cruțăm aceste două vieți“. Mihalache nu mai spuse nimic, căzuse pe gânduri. „Să știi că facem o faptă bună, de ce să ne luăm noi pe suflet un asemenea păcat, oamenii ăștia sunt nevinovați“, mai spusei „Bine, dacă tu zici, așa să fie, nu sunt împotrivă și nici n-am să spun cuiva“.

Rușii nu înțelegeau ce vorbim noi, ei știau încă de la comandamentul german că vor muri, auziseră cuvântul „caput“, apoi și de la patrulă iar „caput“, erau descurajați, nici picioarele nu-i mai duceau, morți de frică, poate și de foame. Strigai la ei: „Stai!“ Rușii se opriră locului și se întoarseră cu fața spre noi. Când văzură pistoalele îndreptate către ei, căzură amândoi în genunchi, cu mâinile ca pentru rugăciune și începură a zice „Boje, boje“ și a arăta pe degete: odin, dva, tri, cetăre malenka. Am înțeles că aveau patru copii mici acasă. Apoi au mai zis „ucrainean, ucrainean“. Am scos din sacul de merinde puțină pâine, așa cum era ea înghețată și un tub de brânză pe care îl păstrasem pentru cazuri excepționale, îl rupsei în două și le dădui, zicând „cușai“. Rușii primiră, dar nu le ardea să mănânce, stăteau în genunchi și își așteptau moartea. „Bogdaproste“ băigui unul. Îmi pusei pistolul în toc, îi prinsei de umeri și le spusei „la daroga, la malinca“, dar ei nu se clinteau, de teamă. Își făceau cruce, spunând „Boje, boje“. Îi împinsei iar de spate. Se ridicară și făcură câțiva pași, dar cu spatele înainte și se tot uitau să nu se tragă în ei. Poate credeau că vrem să ne batem joc de ei. Așa s-au îndepărtat cam 50 de pași, atunci au văzut ei că sunt salvați, au ridicat mâinile în sus amândoi, salutându-ne și mulțumind în limba lor și urmându-și drumul peste câmp...

Ne continuaram drumul spre sat. Mihalache bombănea: „Numai să nu ne fi văzut cineva...” „Cine să ne fi văzut? îl încurajai eu. Să știi că să faci o faptă bună în timpurile astea e lucru mare. Să nu socotești că e o trădare, erau doi oameni bătrâni și suferinzi, prin moartea lor nu se câștigă un război. Acești ucrainieni vor povesti la mulți fapta noastră omenească și creștinească. N-ai auzit cum se rugau „Boje, boje” și atunci cum să le ici viața?”

Ajunserăm la unitate, intraram în acea șură, ne întinserăm lângă ceilalți, morți de oboseală. Ne prinse somnul dar nu după mult dădură buzna străjile strigând că ne atacă rușii, se aud mitralierele și tunurile trăgând. Pe întineric fiecare puse mâna pe armă, ieșiram afară, dar de fapt tunurile băteau pe Morozovskaia și nu în sectorul nostru. Totuși, sublocotenentul Moldovan dete ordin ca fiecare ostaș să treacă pe poziție. Grupele se desfășurară pe dolina canalului, cum fuseseră și aseară. Focul cel mare se zărea spre Morozovskaia. Așteptam în orice clipă înfruntarea cu rușii, se vederă de ziuă și ei nu apărură, focul era tot în partea aceea și nici un agent nu veni cu vreun ordin. Se auziră focuri și spre stânga escadronului IV, unde se aflau tot unități ale Diviziei 7 Cavalerie. Știam că au sectoare mari de apărut și efectivele descompletate, unii căzuseră în luptă, alții se rătăciseră în retragerea de la Boicoi. Ne temeam de o încercuire, căci flancurile se retrăseseră, iar în fața noastră nu se arăta nimeni, vorba asta trecu din om în om și comandantii grupelor veniră cu ea la comandantul escadronului, însă sublocotenentul Moldovan nu a aprobat retragerea fără ordin de la comandantul Regimentului, spunând: „Ați auzit ieri după masă ce-a spus domnul locotenent-colonel, că ne împușcă din zece în zece?!”, așa că rămăserăm pe poziții.

Focul nu mai contenea, auzeam cum înaintează din stânga și din dreapta, ostașii își dădeau bine seama că se află în primejdie, veniră la șură raportând comandantului de escadron în ce situație ne aflăm și că ei cu nici un chip nu vor să cadă încercuiți, dar sublocotenentul nu le aprobă nici de data asta. Legături nu mai aveam din nici o parte, să știm ce noi ordine sunt. Ostașii se încolonară ca să se retragă, eu rămăsei cu sublocotenentul. Îndrăznii să-i spun: Domnu' sublocotenent, ce facem noi doi aici, fără trupă, haideți să ne retragem și noi! Lui îi deteră lacrimile și spuse: „Cu voi o fi ce-o fi, dar pe mine mă împușcă domnul locotenent-colonel. Nu te împușcă, îl încurajai eu, că dumnealui nu are experiență de luptă, în război mai trebuie să ai inițiativă, să iei hotărâri pe cont propriu, nu numai de sus în jos cum crede dumnealui. Ordin nu primim, atunci să rămânem pradă inamicului?” Atunci sublocotenentul zise că ne retragem și ce-om păți om vedea.

Am plecat în urmărirea unității și am ajuns-o tocmai când urca o pantă. În scurt timp apărură niște avioane de tip american, care se lăsară spre pământ, probabil ca să fotografieze, fără să mitralieze însă.

Trupa se retrăgea, pe câmp deschis prin zăpada care în unele locuri era mai mică iar în altele mult mai mare, cum a dus-o vântul. Cu armele în bandulieră și cu capul înfășurat în foaia de cort, cum eram fără mantale, ne retrăgeam mereu fără să dăm de vreun sat. Când deodată se auzi un huruit de tancuri mult înaintea noastră, se vedea că patrulează dar nu ne puteam da seama dacă sunt de-ale noastre sau rusești,

iar situația deveni foarte încurcată, căci nu aveam cu ce ne apăra împotriva lor. Sublocotenentul dăte ordin să ne aruncăm cu burta la pământ și să stăm camuflați. După uruit nu erau germane, ci rusești dar nu ne-au observat și au luat-o spre dreapta, dispărând, căci dacă ar fi luat-o la stânga dădeau peste trupele noastre.

După ce dispărură tancurile rusești sublocotenentul dădu ordinul de retragere, acum își dăduse seama că am făcut bine părăsind acele poziții. Cernicevskiaia fusese cucerită și nu se știa nimic de soarta escadroanelor II și III și de locotenentul-colonel, au căzut prizonieri sau au apucat să se retragă?

Astfel s-a încheiat retragerea din ziua de 22 noiembrie. Seara am ajuns într-un sat și n-am mai avut ce face, ne-am băgat prin case, căci înghețam nu alta, iar de mâncat nu aveam ce și nici pe la săteni nu am găsit, nu aveau nici ei sau ascunseseră puținul de-l aveau. Am intrat prin case grupuri grupuri, lăsând santinele care să dea alarma dacă va fi cazul. Ne-am odihnit cât de cât, unii poate să fi și adormit, însă nu cred, căci ne era gândul la ruși, să nu ne încercuiască pe timp de noapte, nimeni n-ar fi vrut să cădem prizonieri. Așa că la o oră oarecare nedorimiți și înfrigați ne-am adunat afară și am plecat din nou la drum, pe ger de troznea zăpada sub pași, iar de mâncare nimic, doar acea pâine înghețată la unii în sacul de merinde. Ranițe nu mai avea nimeni, le lăsasem în grabă mare de a părăsi pozițiile de la Boicoi. Această pâine o tăiam cu baioneta și o țineam în gură până se dezgheța să o putem înghiți. Foame mare și ger, dar toți îndemnau la drum, nimeni nu crâcnea împotriva comandanților, mari sau mici, ci se strângeau în jurul lor ca puii pe lângă cloșcă. Începusem să ne obișnuim cu retragerea.

În dimineața zilei de 23 noiembrie 1942, la o întretăiere de drumuri, escadronul IV s-a întâlnit cu escadroanele I și III. Pe un cheson de brand îi văzurăm pe căpitani Lateș și Stănescu. Ne oprirăm puțin și ne povestiră ce se întâmplase noaptea în Cernicevskiaia. Căpitanul Lateș arătă mantaua plină de sânge a locotenentului-colonel, care fusese în același cheson cu ei, dar un proiectil îl nimerise în plin, zdrobindu-l cu totul.

Unitățile se retrăgeau în mare grabă, care cum putea, nu mai era o legătură între ele prin agenți. Nu se putea ocupa poziție așa cum eram noi numai în salopete, ofițerii înțelesesă asta și nu ne mai forțau, căci gerurile erau de 40—45 de grade sub zero.

Pe 23 Noiembrie s-a mărșăluit toată ziua, spre seară am ajuns într-un sat, aci ostașii iar au intrat prin case, lăsând santinele afară în stradă. Civili ne spuseră că armata rusă e pe aproape, iar în zonă activează partizani. Nimeni nu putu să adoarmă, ne gândeam că rușii ar putea să încercuiască satul, sau că partizanii ar avea curaj să ne măcelărească prin case. Santinelele se schimbau mereu, prin case noi nu puteam dormi, deși eram frânți de oboseală, vorbeam între noi ce e de făcut. Deodată santinela strigă „vin rușii!“, căci auzise o mașină venind. Sărirăm afară din casă, toți cei vreo douăzeci de ostași câți fuserăm în acea casă, cu mâna pe armă. Mașina a și ajuns și a oprit, era o mașină germană cu șoferul și un soldat român de la 5 Roșiori, care îndată strigă: Urcăți-vă în mașină! Arme aveți? Da, avem, răspunserăm. Atunci e bine, că șoferului ăstuia german îi e frică de partizani. Era tot un șvab care se înțelegea cu șoferul. Grupul nostru s-a urcat în mașină și șoferul a

dat drumul, în viteză. În mașină erau alimente, pesemne voise să le ducă pe front la trupele germane, dar nu le-a mai găsit unde le știuse, căci frontul fusese rupt și unitățile se retrăgeau fiecare pe unde putea.

Până dimineața am ajuns cu mașina în orașul Morozovskaia, unde ne-am prezentat la centrul românesc de îndrumare. Din mașină luasem miere de trestie de zahăr și conserve. De aci ne dădură arme la cei care nu aveau și ne trimiseră la marginea orașului să săpăm adăposturi. Nu mai erau unități regulate, ci ostași amestecați de la toate armele, așa că s-au format grupe de luptă dotate cu puști mitraliere, mitraliere și pistoale automate și zebeuri. Am săpat șanțuri adânci până la gâtul omului și am stat aci șase zile pe poziție, timp în care nu am primit de mâncare, doar ce mai găseau prin case. Ai noștri găsiră pe undeva niște făină făcurăm gogoși, dar erau amare, căci nu fusese de grâu ci de neghină și alte semințe care se aleg de grâu, dar le mâncărăm, de foame. După șase zile ni s-a spus să părăsim poziția, ne-am adunat la centrul de îndrumare fiecare la unitatea sa, au venit mașini germane unde am fost încărcăți și duși vreo 70—80 km înapoi. Regimentul 11 Călărași purtat a fost debarcat lângă niște saivane. Comandant era acum căpitanul Pârâianu, abia întors de la spital, el era mai vechi în grad decât căpitanii de pe la escadroane iar la escadronul II era comandant sergentul Loga. Aci regimentul a fost în refacere, mereu veneau mașini cu soldați care se rătăciseră de unitatea și ofițerii lor. Acum germanii ne-au adus haine de-ale lor, armament, muniție și mâncare: începurăm să mâncăm și noi ce mâncau soldații germani, am trecut adică în subzistență germană. Dar hainele fură cele mai importante, căpătarăm căciuli, capișoane, cămăși și izmene groase, pieptare, păslari în picioare, urechelnițe, burtiere din flanel de legat peste mijloc, genunchere și pufoaice groase, pe-o parte albe, pe alta vinete și pantaloni de lână. Abia acum ne dădeam bine seama câte ne lipsiseră și ne-ar fi ajutat să rezistăm pe poziție. Oricum, trupa era echipată astfel de credeați că e trupă germană.

După câteva zile de refacere Regimentul 11 Călărași purtat a primit ordin să ocupe poziție. Rușii erau aproape.

*
*
*

Era luna lui Decembrie când Căpitanul Pârâianu, comandantul Regimentului 11 Călărași purtat a primit ordinul de atac. În zorii zilei se făcură pregătirile de artilerie. Căpitanul l-a chemat pe sergentul Loga, comandantul escadronului II și l-a sfătuit să se comporte ca în luptele de la Boicoi, anunțându-l că l-a propus pentru avansare în gradul de sergent major și pentru cea mai înaltă decorație. Sergentul Loga a promis că își va face datoria așa cum îi cere țara, apoi s-a întors la ostașii lui în șanțuri.

Focul era deschis din ambele părți, odată cu dimineața s-a lăsat o ceață de credeați că e noapte, se vedeau numai proiectilele înroșite de tunuri și de branduri. Din grupul de comandă Căpitanul Pârâianu îl oprise cu sine numai pe Căpitanul Brăilița și pe mine, restul grupului activând pe lângă Escadronul IV sub comanda Căpitanului Brodin, văr cu Căpitanul Brodin Aurel de la Regimentul 1 Roșiori și unde erau

specialiștii de la radio, cei care descifrau codurile și câțiva telefoniști. După tragerea cu tot armamentul Căpitanul Pârâianu a dat ordin de atac: „Regiment ascultă comanda la mine, pentru atac, năvăliți, Ura!” Ca dintr-un arc țâșniră ostașii cu armele în mâini și baioneta pe armă, cu un strigăt sălbatic de „Ura!”. Nu aveau un sector prea larg de atacat, de fapt nici efectivul regimentului nu se completase încă. Mai soseau soldați rătăciți pe timpul retragerii care însumase vreo sută de km.

Ostașii înaintară foarte repede prin acea ceață care ne ascundea și imediat luară pozițiile rușilor, care nu primiră atacul la baionetă, retrăgându-se. Au lăsat pe loc armament mult, răniți ce strigau „Boje, boje” și destui morți. Erau răniți și din partea noastră, îi auzai strigând „Doamne, doamne”. Brancardierii nu mai pridideau cărând răniți cu târgile... Sergentul Loga ce avea un sector greu de ocupat, situat mai departe, mereu striga la ostași „numai înainte!”, îmbărbătându-i, intrând el însuși în dispozitivul inamicului. Ocupaseră cu bine poziția, când deodată căzu un proiectil de brand lângă el, o schijă îl lovi în piept și se prăvăli mort în zăpadă.

După acest atac reușit dar cu sacrificii, rușii care aveau în spate o altă linie de rezervă cu trupe intacte ce au pornit la contraatac, reușind să recucerească poziția. Ai noștri s-au retras pe vechea poziție, intrând în șanțuri, ca să reziste acolo, noi neavând rezerve să ne înlocuiască și să trecem în refacere. Noaptea ne-am aprovizionat cu muniție, iar dimineața s-au făcut iar pregătiri de atac, căci acea înălțime trebuia neapărat cucerită. După pregătirea cu tot armamentul, Căpitanul Pârâianu dădu ordin „pentru atac, năvăliți, ura”, ostașii săriră, strigând un „ura” înspăimântător și apoi, în salturi repezi, ajunseră la poziția rușilor și o cuceriră în câteva minute, inamicul retrăgându-se în dezordine. Căpitanul Pârâianu mulțumi ostașilor, apoi merse să-l caute pe sergentul Loga, eu fiind lângă căpitan. Îl găsirăm pe erou, era întors cu fața în sus, spre cerul care este al tuturor, avea casca în cap și era înnegrit la față, cu o rană mare deschisă în piept. Nu-i luaseră nimic în afară de pistol. Plângând, l-am căutat de acte. Căpitanul grăi: „Cu adevărat că a fost un sergent destoinic, plin de vitejie și virtute, care și-a făcut cu credință datoria față de țară. Trebuie să-l decorez post-mortem.”

Au urmat o serie de atacuri mai ușoare, rușii se retrăgeau mereu fără o rezistență serioasă. De fapt pe tot frontul se pornise o contraofensivă puternică, cu succese pe toate sectoarele. Acum armata română era bine echipată cu haine de iarnă, deci putea rămâne oricât în tranșee, de asemeni eram aprovizionați cu mâncare bună: conserve, brânză, cașcaval, salam, ciocolată și bomboane, plus șapte țigări pe zi și două rânduri de mânuși ca să nu ne înghețe mâinile pe armă. Ofensiva avea ca scop să realizeze o breșă în încercuirea rușilor, ca să fie salvate cele două divizii românești și alte câteva germane de la Stalingrad, despre care aflam de la radio că luptă zi și noapte și ne cereau ajutoare, aflându-se într-o stare mai mult decât disperată. În ce privește frontul nostru, efectivele erau împuținate, prin retragerea multor unități germane care au fost transferate în vest și de asemenea prin faptul că batalioanele de recruți din România nu au fost băgate în lupte, dar trebuie știut că și rușii aveau de susținut două fronturi, unul care menținea încercuirea și altul care ne respinsese pe noi de pe aliniamentul Boicoi.

Atacurile noastre continuau cu tărie, acum erau concentrate pe un sector următoarele unități: Divizia 7 Cavalerie, Regimentul 1 Blindat din București, Regimentul 2 Blindat din Târgoviște și Regimentul 21 Blindat german. Dădeam atac după atac, astfel că rușii nu apucau să se consolideze pe pozițiile unde se retrăseseră și iar îi scoteam afară, așa cum pățisem noi când cu retragerea de la Boicoi.

Într-o dimineață regimentul 11 și 12 Călărași trebuiau să cucerească o nouă poziție. Comanda o avea Colonelul Pleșoianu, care la ora stabilită a dat ordinul de atac. Căpitanul Pârâianu și toți ceilalți ofițeri s-au ridicat în picioare odată cu trupa și strigând „ura, ura“ au năvălit la atac. Rușii au deschis un foc grozav, iar brandurile lor pisau terenul la metru pătrat. Ostașii români se aruncau înainte, în salturi repezi. Colonelul Pleșoianu, alergând pe linie cu soldații, cu pistolul în dreapta și binoclul în stânga, striga cu voce înaltă: „Înainte, băieți! Înainte băieți!“ ... gloanțele și schije fluierau pe lângă el fără să-l înspăimânte, alerga în rând cu ostașii strigând cât putea: „Înainte, băieți!“ Văzând rușii că ne apropiem de pozițiile lor și că nu mai pot rezista, s-au retras, neprimind lupta la baionete. Retragera lor s-a făcut cu pierderi grele: mulți morți și răniți, iar o mulțime de ruși au fost făcuți prizonieri. Au lăsat pe loc mitralierele pe cărucioare, branduri și un fel de arme lungi cu care trăgeau în avioane.

Rușii se retrăgeau, armata română înainta, ostașii erau plini de curaj. La grupul de comandă îi auzeam pe ofițeri vorbind că trebuie să ajungem cât mai repede la încercuire. Îngrijorarea era că efectivele noastre scădeau văzând cu ochii, pe când rușii aduceau pe front noi și noi trupe fără număr. E drept că acum germanii se ocupau îndeaproape cu aprovizionarea, aduceau mâncare, armament și haine de schimb. Mașinile veneau noaptea și aduceau cămăși de schimb groase, noi eram tot în atac și nu aveam timp să mai spălăm cămăși, nici să ne bărbierim, ne crescuseră niște bărbi grozave. Dar pericolul cel mare era altul, anume păduchii, care ne mușcau până la rană, de aveam răni pe piept și la subsuori, răni sângerânde. Ni se vedeau păduchii umblând prin păr și pe la ceafă. Cămășile se aruncau aproape noi, nespălate, la fel izmenele, căci erau păduchii ca furnicile în mușuroi. Luam alte schimburi, dar nici asta nu conta prea mult, păduchii apăreau din nou, cojoacele fiind pline de ouă și cu păduchi pe la guler, de era ceva îngrozitor.

Într-o zi, pe la mijlocul lunii decembrie 1942 căp. Pârâianu fu chemat la telefon și primi ordin ca mâine dimineață să atace Cota 165 care se afla în fața noastră și unde rușii aveau o concentrare puternică de forțe. I se spuse că acea poziție trebuie cucerită cu orice preț. Căpitanul transmisese ordinul comandanților de escadroane care anunțau trupa de acest atac, încurajând-o că nu va fi singura, ci au pe flancuri unități puternice: Reg. 1 Blindat, 2 Blindat și 21 Blindat german, ca să fie încrezători că atacul va reuși. Se spuneau aceste lucruri pentru că în luptă trebuie ridicat moralul ostașilor, care de altfel se căliseră în atâtea lupte, privindu-i ai fi zis că se joacă cu moartea.

În spatele regimentului nostru s-a amplasat Divizionul 6 Călăre de tunari. În zorii zilei acest divizion de artilerie a început a trage în pozițiile rușilor, ei au răspuns cu tunurile și brandurile. După această pregătire, la ordinul generalului Gheorghe Munteanu, regimentul a plecat la

atac, căpitanul Pârâianu, alerga cu binoclul la gât și pistolul în mână, strigând „înainte“, iar ostașii răspundeau cu „Ura“. Norocul a fost și de data asta ceața deasă prin care ostașii s-au putut apropia fără să fie văzuți, căci înaintau repede, cu baioneta pe armă, gata de luptă corp la corp. Căpitanul Pârâianu care îi privea, striga: „Bravo, bravo, Regimentul 11 Călărași!“

Plutonul sublocotenentului Hirizescu era pe centru și avea misiunea cea mai grea de îndeplinit, ostașii lui înaintau anevoie prin gropile proiectilelor, iar căpitanul Pârâianu urmărea cu atenție acțiunea lor. Mai aveau numai circa cincizeci de metri până la poziția rușilor, sublocotenentul Hirizescu a dat ordin să se arunce grenadele, se făcu un fum gros, el strigă „pentru atac năvăliți, ura!“; soldații răcniră și ei „ura“ și atunci rușii săriră afară și părăsiră poziția. Se auzi glasul Căpitanului: „Bravo, bravo Hirizescule, am să te propun la gradul de Locotenent!“

Foarte încântat de faptul că regimentul cucerise la iuteală pozițiile rușilor, căpitanul Pârâianu puse mâna pe telefon și raportă Diviziei că regimentul nostru a cucerit Cota 165. Chiar în timp ce vorbea, doi ostași îl aduc de subsuori pe Sublocotenentul Hirizescu. Fu întrebat de căpitan: „Când ai fost rănit?“ „Când am dat asaltul, spuse el, atunci am simțit cald la picior, dar durere nu...“ „De ce nu ai venit imediat la sanitar?“ „Nu am putut, domnu' Căpitan, căci promisem ordinul să cucerim Cota. Și acum chiar de-ar fi să mor, știu că mi-am făcut datoria“. Căpitanului nu-i plăcu balta de sânge care dăduse din cizmă și îl muștră: „Bine, bine, dar într-o situație ca asta, ar fi trebuit să vii imediat la pansat“. „Nu părea să fie așa grav și apoi, dacă nu eram acolo să dau ordinul de atac, cine știe dacă plutonul n-ar fi dat înapoi, ar fi urmat o înfrângere a noastră, la asta m-am gândit.“ Mă dusei după o ambulanță și cei doi ostași împreună cu infirmierul îl urcară în mașină. Căpitanul Pârâianu îl sărută și-i zise: „Dumnezeu să-ți ajute și să ne întâlnim cu bine în țară!“ Îi dădură lacrimile, la fel și sublocotenentul și cu ochii plini de lacrimi grăi: „Doresc plutonului meu mult succes și să se întoarcă cu victoria în țară!“ Ambulanța porni. Căpitanul rămase trist și uitându-se în urma ei, până nu se mai văzu, apoi se întoarse spre front, spunând: „Am pierdut pe cel mai bun sublocotenent.“ Și scoțând un oftat, îl întreba pe infirmier: „Ce zici?!“ Infirmierul îi răspunse: „Nu cred că mai scapă, a pierdut prea mult sânge, dacă ar fi să-i facă o transfuzie la Divizie, ceea ce nu cred că au sânge...“

În altă privință căpitanul era mulțumit că fusese cucerită Cota 165, acum vorbi la telefon și cu comandantul de escadroane, mulțumindu-le călduros. Iar când crezu el că ambulanța a ajuns la Divizie, puse mâna pe receptor și telefonă, vrând să știe de soarta sublocotenentului Hirizescu. I se răspunse că sublocotenentul Hirizescu a murit înainte ca ambulanța să fi ajuns la Divizie. Căpitanul, cu lacrimi în ochi lăsă receptorul și zise: „Pentru țară ai murit, țara să te cinstească!“

La Cota 165 s-au dat luptele cele mai crunte, nu trecea zi ca rușii să nu atace. Primirăm un grup de recruți contingentul 42—43, care mai completează grupele de luptă. S-a prezentat noul comandant al regimentului lt-colonelul Bălțeanu; căpitanul Pârâianu îi raportă despre efectivul nostru împuținat, îi prezintă grupul de comandă și îi spuse despre comportarea mea frumoasă, el trecând acum la comanda escadronului IV

pe care îl avusese și înainte. În scurt timp am putut să-mi dau seama că noul comandant al regimentului era un om calm, înțelept, cu multă chibzuință, gata să ia măsuri în orice moment, dar care nu se înfigea unde nu era sigur de rezultat, atent să nu piardă din oamenii săi. Acum primirăm în sfârșit niște sobițe și cărbuni, ca să ne putem încălzi, iar tranșeele au fost acoperite pe anumite porțiuni, altfel nu se putea sta de frig.

Rușii au încercat în multe feluri să recucerească Cota, au făcut baraj de branduri, bătând zona la metru pătrat, dar nici așa nu au reușit. La un astfel de atac a fost ucis prietenul și consăteanul meu Lațcu Romolus. Un proiectil de brand a căzut drept în tranșea lor, Lațcu și încă un soldat au murit, iar altul a fost doar rănit. L-am plâns mult, cu obidă și m-am rugat lui Dumnezeu să scap măcar eu, ca să-i pot ajuta familia. Mă gândeam că dacă a murit pe loc, fără să-și dea măcar seama că moare, poate își închipuie și acum că mai trăiește...

În altă zi bombardamentele rusești au ucis câțiva corespondenți germani care veniseră să filmeze. Până la grupul nostru de comandă au ajuns cu o mașină, aci s-au dat jos și au plecat cu aparatele de filmat dar i-a prins un baraj de artilerie și i-a omorât pe toți, iar șoferul a plecat singur cu mașina înapoi. Tot așa a pățit un cuib de mitraliere ce fusese amplasat în fața grupului de comandă cu scopul de a ne asigura paza: în timpul unui baraj de artilerie, un proiectil a căzut pe ei și nimeni n-a scăpat. În jurul gropii erau împrăștiate: bucăți de mâini, de picioare, capete și intestine, te apuca groaza să le vezi...

Tot la Cota 165 s-a dat o luptă între tancurile rusești și cele germane. De pe fronturi nu se mai trăgea, toată lumea privea la bătălia dintre tancuri. Erau mai numeroase cele rusești, dar cele germane pare că erau manevrate mai cu pricepere. De dimineată a început lupta lor și s-a încheiat abia după masă: se alergau și se bușeau ca berbecii, fiecare căutând să cadă în coasta celuilalt, ca să-i rupă șenilele sau să-l răstoarne, zdrobindu-l apoi sub șenile. Terenul era o așezătură și până la urmă părea arat tot. Tancurile rusești erau ceva mai încete, germanii fărâmară multe dintre ele, rușii căutau să se retragă dar nu li se dădea voie, mereu germanii îi învăluiau și îi sileau la luptă...

Cota 165 a fost apărată cu strășnicie timp de două săptămâni, în încercarea de a răzbi până la încercuire, de unde se primeau apeluri disperate. Acest obicei a fost aproape de a se îndeplini, căci la un atac pe care l-am dat de la Cotă, am ajuns în vale, cucerind mult armament și tunuri. Au fost găsite butoaie cu votcă puse pe sănii, cum fuseseră aduse să le dea soldaților înainte de atac, pesemne de aceea veneau în turmă ca oile drept în bătaia mitralierelor noastre. După acest atac reușit, rușii au schimbat tactica, mai ales că se temeau să nu piardă bătălia cea mare a Stalingradului, căci trupele din încercuire aflând că suntem în apropiere, căpătaseră nou curaj și luptau pe viață și pe moarte, așa infometăți și chinuiți de frig cum se aflau. Nenorocirea ni s-a tras de la aceea că flancurile asigurate de germani au fost prea slabe. Tocmai când credeam că îi vom zdrobi, atunci a venit vestea cea rea. Era seară deja, mă aflam lângă telefon, când văd că pica clapa de la Divizie și o voce aspră ceru să-i dau legătura cu Colonelul Bălțeanu. El era în altă ascun-

zătoare alături, aveau acolo telefon, făcui legătura și auzii discuția: Domnule Colonel, suntem încercuiți de ruși, au făcut al doilea cerc. Este ordin de la domnul general Munteanu ca în zorii zilei să părăsiți poziția în mare liniște ca să nu fiți simțiți de ruși... Această veste fu adusă la cunoștință întregului grup de comandă, toți intrară în panică. Căpitanul Brăilița veni la adăpostul grupului, unde era centrala, îi anunță pe agenții de legătură, vorbi și cu comandanții de escadroane, ca să se știe de toți care este ordinul. Agenții plecară și ei, imediat ce se întunecă.

Îl întrebai atunci pe căpitanul Brăilița: „Domnu' Căpitan, dar eu ce mă fac cu materialul acesta telefonic, căci am înșirat atâtea fir pe câmp și atâtea telefoane?” „Ascultă, măi băiatule, ai auzit care e ordinul, nu strângi nimica, noi să scăpăm cu viață de-om putea, așa că ne-am înțeles, lași totul aci pe loc!”

Dimineața până în ziua am părăsit poziția, trupa s-a încolonat și s-a pus în marș forțat, retrăgându-se tot prin locuri necunoscute. După amiază am ajuns alte coloane, erau aci Divizia 7 Cavalerie, Reg. 1 și 2 Blindat și Reg. 21 Blindat german. Imediat am fost întâmpinați cu foc de tunuri și brandurile rusești. Unitățile noastre blindate s-au răspândit în formație de luptă pe un sector de numai 2 km, iar Divizia 7 Cavalerie venea în urma tancurilor. Acum era momentul cel mai greu, căci rușii și-au concentrat tunurile și brandurile încât făceau prăpăd nu alta. Deodată se auzi un glas: „fiecare pe socoteala sa!” Și într-adevăr era ceva îngrozitor, scrâșnet de tancuri și blindate, explozii de proiectile, o hărmălaie cumplită în care asurzeai, numai vedeai cum alături de tine unul pică rănit, altul mort, unii se agățau de tancuri, alții reușiseră să se urce pe ele, dar din ei picau jos răniți, alte mașini și tancuri treceau peste ei, îi măcinau cu șenilele, zăpada era toată roșie de sânge și de carne de om. Strigăte de ajutor, din toate părțile, dar cine să mai poată da ajutor, fiecare era cu viața lui într-un fir de ață, unii mai ușor răniți se agățau de tancuri ca să nu rămână prizonieri, un măcel ce nu s-a mai văzut, nici nu s-a mai auzit... Cum să scap, Doamne, de- aici? Văzui un cal care era agățat de alt cal ce trăgea un cheson de brand. Strigai la soldatul care-i mâna să taie ștreangurile și să dea bătaie. Răspunse că nu ar lăsa chesonul. „Lasă chesonul ăla, că viața ta e mai scumpă, îi strigai tăind totodată cu baioneta căpăstrul care era între cai. Urmează-mă, mai strigai, că aici nu mai e de stat!”

Proiectilele șuierau pe sus, credeai că acum o să cadă pe tine, în jur numai cai fugind sau căruțe cu cai hurducându-se printre altele sfărâmate și cai morți sau sfărtecați, care numai băteau din picioare. Și nu mirosea altceva decât a fum și a gaz de explozie și a moarte înșănăgerată. Doar tancurile mai înaintau, s-ar fi zis că rușii nu aveau aci tunuri antitanc, nici unul nu fusese distrus și rușii au părăsit acel sector, neputând să închidă cercul. Divizia 7 Cavalerie avu mari pierderi în oameni, iar armamentul greu fusese lăsat pe loc. A fost o retragere chiar mai grea decât cea de la Boicoi, însă de data asta oamenii nu s-au mai risipit, s-au ținut în grupuri și norocul a fost că nici rușii nu au avut pe moment trupe motorizate, cu care să ne învăluie în această retragere. Poate însă că le-au avut dar n-au vrut să le arunce în luptă, întrucât și ei avuseseră pierderi mari și o nouă înclăștare ar fi fost pe viață și pe moarte. S-au mulțumit deci cu respingerea trupelor româno-germane

care amenințau să ajungă la încercuirea știută. Oricum, alte trupe românești sau germane nu mai erau, care să ne sprijine.

Se făcu seară, trupele trecuseră de barajul acela cumplit și se retrăgeau pe un drum de pământ, alții direct peste câmp, fără să se îndepărteze de drum. Am dat peste o linie de soldați români, era un batalion de pedeapsă de la Sărata, în uniformă italiană și cu arme italiene, niște carabine mici, vorbeau între ei stând în picioare, altfel nu se putea sta de frig. Ne-au întrebat ce se întâmplă și unii le-au răspuns ce am pățit, ei au rămas pe loc iar noi ne-am retras în continuare până la niște șuri, unde ne așteptau ofițerii.

Eram călare pe acel cal, neatinși nici eu nici calul, când m-a văzut lt.-colonelul Bălțeanu a exclamat: „Ai scăpat, sergent!“ „Da, i-am răspuns, cu ajutorul lui Dumnezeu...“ El mi-a ordonat: „Du-te în drum și strigă „Regimentul 11 Călărași să se adune aici, la șurile astea!“ M-am dus în drum și am început să strig: „Regimentul 11 Călărași purtat, veniți la șurile astea, e aci domnul colonel Bălțeanu care vă cheamă!“ Se făcuse întuneric, dar trupa s-a adunat ca la un semn, sau ca puii când îi cheamă cloșca. Ne-am adunat deci în coloană și ne-am pus în marș, mergând noi toată noaptea aceea, până dimineată, când ne-am așezat pe poziție, la marginea unui sat. A trecut fiecare la escadronul sau la plutonul și la grupa sa și atunci s-au văzut pierderile care au fost, căci avusem un sector mare de apărare. Germanii ne-au adus iar armament, muniție și mâncare, își dăduseră seama că fără noi totul e pierdut.

Pe acest aliniament nu s-au mai dat atacuri, am rămas în defensivă căutând să ne păstrăm oamenii, căci unele grupe rămăsese numai cu jumătate din efectiv, iar din unele grupe mai rămăsese o echipă. Rușii în schimb, încercau să spargă frontul în unele puncte, ca să se învâluie ei având multe trupe, iar germanii căutând să apere drumurile principale spre orașe, câmpul rămânea deschis, sau erau doar rare grupe de trei oameni, cu mitralieră sau pușcă mitralieră și grenade. Rușii atacând cu un pluton sau chiar cu o companie, echipa de trei români sau germani trăgea nebunește cu mitraliera și țineau astfel focul până rușii se retrăgeau numai cu pistoalele în mână, lăsând pe loc armamentul și jumătate din oameni, uneori și mai mulți. Mai picau și din oamenii noștri, dar prea puțini, însă făceam ravagii în unitățile rusești care atacau.

Eram la grupul de comandă când a avut loc următorul dialog între Căpitanul Brăilița și comandantul Regimentului:

— Ce părere aveți, domnule Colonel, de diviziile noastre încercuite la Stalingrad?

— Nu pot să spun cu siguranță, dar după părerea mea ele nu vor mai putea ieși.

— Credeți că se vor preda?

— La urmă, după ce se vor decima complet. Nu cunosc pe comandanții de la Divizia 22 Infanterie, dar îi cunosc bine pe cei de la Divizia 1 Cavalerie și mai cu seamă pe colonelul Bădescu, comandantul Reg. 1 Roșiori și n-aș crede ca el să se predea, căci îi știu firea.

— Oare germanii vor mai încerca să spargă încercuirea rușilor?

— Nu prea cred, mi-e teamă că asta a fost ultima încercare, iar dacă n-am reușit să le zdrobim frontul la cota 165 rușii erau gata-gata să facă un al doilea cerc.

— Mi se pare că s-a făcut o mare greșeală că nu s-a prevăzut ofensiva rusească. Cine să fie de vină?

— Brăilița, ascultă la mine, o victorie nu se câștigă numai pe câmpul de luptă, ci și prin diplomatie și spionaj, e greu să ne pronunțăm acum, nu avem datele complete, dar părerea mea e că germanii nu au un spionaj serios, ei n-au avut informații exacte despre ceea ce se petrece dincolo de Volga; ori, trebuie să admiteți, miza era prea mare, însă, vezi, ei n-au reușit acest lucru, altfel n-ar fi retras atâtea trupe în vest, lăsând frontul în așa măsură slăbit, doar cu aceste trupe de șoc, cum le numesc ei.

— Dar s-a văzut bine că trupele astea de șoc nu pot face față, domnule Colonel.

— Așa este, germanii i-au considerat pe ruși prea slabi, ori ei dispun totuși de efective practic nelimitate, iar în ultima vreme dispun de armament american. Ai văzut și tu că hainele lor sunt americane, de culoare kaki, iar aviația este de asemenea americană, așa că situația s-a schimbat radical, ei au fost bine echipați pentru ofensiva de iarnă.

— Nu creșteți, domnu' Colonel, că ar fi vorba și de o trădare aici?

— Nu, nu, sau mai știu eu, depinde la cine te gândești și ce înțelegi prin trădare. Desigur că nu te poți gândi la trădare din partea lui von Paulus, sau a generalului Petre Dumitrescu, comandantul Armatei a III-a, cel mult la incompetență din partea celor care răspund de spionaj sau de aprovizionare. Așa au loc pe front mari nenorociri, cu pierderi de vieți omeneste și atâtea suferințe... Dar vezi, așa e la război, omul de rând are cel mai mult de pățimit. Or, tu știi bine, noi nu am dorit acest război, nu l-am dorit în nici un fel, el ne-a fost impus. Politica marilor puteri ne-a smuls părți mari din trupul țării, iar vecinii noștri voiau să ne mai ia și ce rămăsese, pur și simplu voiau să ne șteargă de pe harta lumii. Asta nu era de admis, în nici un caz, și mai ales când e vorba de român, care își iubește glia.

— Însă vedeți unde am ajuns noi acum și unde ne lăsăm ciolanele. Ce vor zice părinții și copiii noștri când vor afla că noi am murit sau căzut prizonieri în pustiul ăsta rusec?

Colonelul ofta din greu, apoi răspunse:

— Vor plânge, vor înjura și vor blestema!

— Pe cine, domnu' colonel?

— Mai întrebi? Pe cine i-a trimis aici și pe cine n-a avut grijă de ei!

— Cam așa mă gândesc și eu...

— Gândești, nu gândești, dar asta e situația, numai nu uita un lucru: noi ofițerii și soldații am depus un jurământ: să ne slujim patria oriunde ne trimite ea; ori jurământul ăsta e sfânt pentru cine are un suflet de român...

— Totuși, domnu' colonel, vă spun drept că îmi dau lacrimile când văd atâta moarte, chin și suferință, iar dacă mă gândesc la cei din încercuire, în ce condiții rezistă ei acolo...

— Brăilița, ascultă la mine, dacă nu erau trupele românești acolo, de mult s-ar fi predat germanii, dar vezi, că românul știe să îndure foamea și frigul și toate mizeriile, numai să nu rămână prizonieri.

Stăteam la grupul de comandă al regimentului, aflat într-o căsuță cu ferestre mici, acoperită cu trestie, lângă centrală, nu departe de cup-torul de pământ în care ardea băligar de grajd și îi ascultam pe cei doi comandanți discutând despre soarta războiului.

Pe moment situația frontului se stabilizase, iar armamentul pierdut a fost recuperat. Măncarea ne sosea, încât ostașii nu mai flămânzeau cu zilele. Într-o noapte am făcut prizonieri vreo douăzeci de ruși pe care i-am dus la regiment și de acolo la Divizie.

După trei zile în acel sat, am primit ordin de retragere, care de data asta s-a produs în condiții bune. Fiecare grup de comandă avea câte patru sănii cu cai, în sănii aveau loc toate aparatele, telefoanele, bobi-nele și radiourile căpătate de la germani: două „geuri“ și două „rete-feuri“ precum și un radio „feu“ care prindea știri de pe o rază de până la 25—30 km. Această retragere a durat aproape o săptămână și pe par-curs lucrurile s-au înrăutățit, n-am mai primit mâncare, mășăluiam zi și noapte până ajungeam la un nou sat, acolo intram prin case, să ne mai încălzim, întrebam și de mâncare, dar sătenii nu aveau nici ei, une-ori mai găbjam vreun vițel, vreo oaie, ceva păsări le tăiam și le fierbeam la bucătărie, mâncam acea ciorbă, dar era puțină, de unde să ajungă la atâția oameni câți eram noi?! Am ajuns să tăiem și cai, nu mai căutam ce fel de carne este, numai să fie ceva de mâncare!

După zile și nopți de marș forțat, într-o după masă am ajuns în orașul Cutelnicov. Chiar la stânga, cum am intrat am dat de o clădire lungă, cu etaj, aici era magazia de pâine a germanilor. Am năvălit pe ea, din una mâncau că erau doritori de pâine, după atâtea zile, alta o băgau în desagul de merinde. Era o pâine mare cam de 2 kg, lungă și neagră iar pe coajă se vedea bine cum făina a fost amestecată cu rume-guș de stejar. Tare bucuroși eram chiar de o asemenea pâine, mâncam la ea ca lupii, când deodată se aude uruit de avioane dinspre nord. Se apropiară și ne-am dat seama după uruit că erau rusești, avioane RATA. S-a dat ordin să ne ascundem fiecare pe unde vom putea, ne traserăm pe la streșinile caselor de pe stradă. Când ajunseră deasupra orașului, unii le numărară și spuneau că sunt patruzeci, de cum au ajuns primele au și lăsat bombe, dar imediat se ridicară de undeva patru avioane germane, erau niște Messerschmituri cu patru motoare, ele s-au apro-piat în viteză de avioanele rusești și au doborât la iuțeală un avion, pi-lotul a reușit să se arunce cu parașuta, restul avioanelor rusești s-au re-tras, iar cele germane le-au urmărit. Pilotul rus cobora încet cu parașută drept deasupra unui câmp deschis de la marginea orașului. A fost trimisă o grupă de soldați ca să-l prindă când va ajunge jos, chiar așa s-a pro-cedat și pilotul prins a fost dus la Divizie.

După retragerea avioanelor rusești, trupele noastre au intrat din nou în marș, străbătură orașul până la marginea sa nordică, unde au primit ordin să ocupe poziții. Regimentul 11 Călărași Purtat a primit sectorul gării și spre dreapta până la un canton din cărămidă netencuit, unde s-a plasat grupul de comandă. Am instalat imediat centrala telefonică în acel canton, trimițând telefoniști cu fire la Divizie și pe la escadroane, în timp ce ostașii ocupaseră poziție pe terasamentul căii ferate. Avioanele rusești bombardaseră clădirea gării, când se retrăseseră de peste oraș. Nu mult după aceea, soldații au dat de niște vagoane sparte, în care au

găsit sticle de băutură și butoaie de bere, deci s-au năpustit asupra sticlelor, le-au desfundat și au început să bea. Se pare că era băutură pe care o aduseseră germanii pentru sărbătorile Crăciunului. Cum soldații erau flămânzi și tare obosiți, repede li s-a urcat băutura la cap, nu le-a trebuit mult și au început a cânta sau a se striga între ei, făcând mare hărmălaie. Locotenent-colonel Bălțeanu și căpitanul Brăilița, văzând că nu mai au cu cine se înțelege, umblau totuși printre oameni, spunându-le să nu mai bea, să nu facă gălăgie, că rușii sunt la numai cinci km distanță de noi. „Vreți să rămâneți prizonieri?” Dar soldații nu mai țineau seama de nimic, petreceau mai departe bând și cântând, cine le mai putea scoate sticlele din mâini? Uitaseră de frica rușilor, iar ofițerii erau tare îngrijorați ce-o să urmeze... Iar în zorii zilei rușii ne-au și atacat. Ostașii s-au plasat pe poziții dar sticlele erau tot lângă ei. Colonelul Bălțeanu a raportat la Divizie, care se afla în partea de sud a orașului, despre acest atac. În fața rușilor în înaintare se mișcau cinci tancuri grele T 34, dintre cele care ne înspăimântaseră atâta la Boicoi, însă acum nu se mai temeau așa de tare de ele, ostașii le considerau un fel de jucării, strigând: Veniți încoace să ne batem! Curajul omului beat! Locotenent-colonelul era grozav de îngrijorat, își frângea mâinile, întrebându-se „ce mă fac cu ăștia? o să ne ia rușii prizonieri pe toți. Nu am tunuri antitanc, muniții nu avem, suntem luați pe nepregătite!” Situația era foarte critică, rușii se tot apropiiau, ai noștri nu mai trăgeau, deja terminaseră muniția ce-o avuseseră, iar grenade nu aveau... Rușii se apropiiau clipă de clipă, trăgând cu tot armamentul ce-l aveau, ai noștri stăteau cu capul ascuns după șinele căii ferate, cantonul era bătut grozav dar gloanțele nu răzbeau prin zidul de cărămidă arsă, însă schije au rupt firele telefonice, mai funcționa doar legătura cu Divizia. Când rușii au ajuns la numai 100—130 m distanță, colonelul și căpitanul Brăilița s-au retras de la canton cu o mașină, ascunzându-se după colțul primei străzi. De la Divizie îl strigau la telefon să raporteze situația, dar cum nu mai era de față, m-am prezentat eu, mă întrebară unde este domnul lt.-colonel Bălțeanu și eu raportai că domnul comandant e dus la trupă, ca să-i mențină moralul, că liniile telefonice au fost rupte de schije, iar rușii sunt foarte aproape de liniile noastre.

Abia lăsasem jos telefonul și văzui că în spatele cantonului a oprit o mașină germană, din ea au coborât repede cinci soldați care aveau în spinare ceva ca stropitoare de vic, erau aruncătoare de flăcări, fiecare soldat german a trecut în fața unui tanc, unul dintre ele venea pe drumul de canton, pe acesta îl vedeam cel mai bine, soldatul german a sărit în șanț și l-a mai lăsat să se apropie puțin, apoi deodată a dat drumul flăcărilor, tancul s-a roșit imediat, ca un cuptor, încât nici tanchiștii nu s-au mai putut salva; văzând aceasta, celelalte tancuri au întors și s-au retras apoi. Soldații români care așteptau cu baionetă la armă, pregătiți să primească lupta corp la corp, căci muniții nu mai aveau, văzând că tancurile se retrag, au început să strige, să înjure și să arunce după ele cu bucăți de piatră de pe linia ferată. Era și coniacul la mijloc, dar pe drept cuvânt ostașii se căliseră în luptă, mulți spuneau că ar avea curaj să sară pe tanc și să-i dea foc. Soldații români s-au întors bucuroși pe poziții.

Comandantul Bălteanu se afla din nou la canton când a sosit o mașină de la Divizie cu doi ofițeri germani ca să cerceteze de ce lt.-colonelul Bălteanu nu a răspuns la telefon. Se petrecuseră unele nereguli pe linia frontului, printre care și faptul că, în dreapta noastră, ostașii Regimentului 12 Călărași, fiind atacați, au bătut în retragere. Comisia m-a chemat la raport pentru că eu răspunsesem la telefon și eu am repetat în fața lor că domnul comandant fusese plecat printre ostași spre a le ridica moralul, căci liniile telefonice fiind rupte, nu se putea menține legătura cu escadroanele. S-a notat așa cum am declarat, apoi comisia a plecat la Regimentul 12 Călărași, iar domnul lt. colonel mi-a mulțumit că am știut cum să le răspund.

La atacul din acea dimineață au fost împușcați cei opt cai de la grupul de comandă, iar sentinela a fost de asemenea împușcată mortal, alte pierderi n-au mai fost pe la escadroane. În zilele următoare rușii n-au mai atacat. În orașul Cutelnicov am stat în săptămâna dintre Crăciun și Anul Nou 1943. În oraș erau multe magazine alimentare părăsite de germani, e drept că rușii cuceriseră de câteva ori orașul, dar nu reușiseră să ia mare lucru, fiind respinși de fiecare dată. Acum aceste magazine intrară pe mâinile noastre, așa că mâncare era din belșug, dar mai cu seamă carne, iar cei de la Regimentul nostru găsiră în gară pachete cu felurite mâncăruri și prăjituri, ba chiar și bricege, lame de bărbierit și băuturi speciale, colete trimise soldaților germani de săr-bători, așa că eram foarte mulțumiți; la război se mai întâmplă și din astea, după multă foame să dai de multă mâncare...

Comandantului nostru de Regiment îi venise ideea să facă Revelionul cu toți ofițerii aici, la canton, așa că îmi dădu mie în grijă să mă ocup de-ale mâncării și băuturii. Dintr-o magazie luai o pulpă de vacă, iar din vagoanele sparte două butoașe de 25 l cu bere, apoi coniac, lichior, mai multe sticle de vin roșu și alb, în plus niște conserve cu carne de porc și, cu două zile înainte de sfârșitul anului, toate pregătirile erau gata.

Într-o zi, înainte de prânz, o mașină germană opri în fața grupului de comandă al Regimentului. În mașină era un ofițer care voia să ajungă imediat la comanda Diviziei, dar nu cunoștea drumul, avea deci nevoie de un însoțitor. Nu aveam oameni, unii erau de serviciu, alții se odihneau într-o cameră, căci făcuseră de noapte, iar pe unii îi trimisesem prin oraș, să mai facă rost de alimente pentru Revelion. Ofițerul german se grăbea, așa că mă dusei în dormitor, cu gând să-l rog pe Caporalul Scânteie să se ducă el. Îl găsi pe Scânteie Petru în chefuri, când m-a văzut, a luat halba cu bere, în care era și 'rom, dându-mi să beau, m-am ferit, spunând că am treabă și îi spusei să se echipeze ca să-l însoțească pe ofițerul german până la Divizie; Caporalul îl înjură, spuse că el nu se duce, iar pe mine mă forță să beau. Pusei halba numai de formă la gură, îl rugai încă odată, el nu vru și plecai de acolo supărat, căci mașina aștepta în stradă.

Am urcat eu în mașină și i-am condus până la Divizie, apoi repede m-am întors, dar pe jos și era distanță cam un km. De departe am văzut o mașină germană și o mulțime de soldați care se frământau unii cu alții, mă grăbii să văd ce este, ce s-a întâmplat; dădui zor și văzui un

soldat german între ai noștri, care îl puseseră jos și bușumau la el. Din aceea învălmășeală un soldat mă văzu și-mi strigă: „Schinteie e mort, l-a împușcat blestematul ăsta de german!” Mă infuriai grozav, scosei pistolul și îl despiedecai, hotărât să-l împușc, strigai la soldați să se dea de-o parte, dar ei nu se retraseră, erau toți peste german și loveau în el ca în tobă. Agitația lor mă cuprinse și pe mine, aș fi tras în el, dar îmi era teamă să nu nimeresc cumva pe altul, împiedicai pistolul Staier, mă băgai printre ostași și îl lovii de trei ori cu pistolul în cap pe german, rănindu-l; sângele țâșni, de parcă l-aș fi înjunghiat, îi curgea pe față și pe haine. Abia acum îl vedeam bine: era un tânăr căm gras, cu păr roșu în cap, furia nu-mi trecuse, poate l-aș fi împușcat și acum, dar nu prindeam momentul, iar soldații mai să-l omoare în bătaie; un ostaș de la Reg. 12, voinic, îi infundase mâinile în păr și nu-l mai slăbea, ținându-l jos, iar ceilalți băteau la el. Nici n-am simțit când a sosit lt. colonel Bălteanu, a sărit imediat între noi, era cu doi ofițeri germani, strigând să ne dăm la o parte. Ne-am dat la o parte, ofițerii germani s-au dus la acel soldat, au pus mâna de l-au ridicat, nu se prea ținea pe picioare, amestecat cum era de bătălie, dar și beat, plin tot de sânge. S-au răstit la el, traducându-i domnului lt. colonel ce spunea, am înțeles că au să-i dea o pedeapsă grea, pentru că la ei erau legi aspre de război. L-au urcat în mașină și au plecat.

Am dat fuga în dormitor, dar mi s-a spus că Schinteie fusese deja dus la infirmerie, acolo l-am găsit, întins pe jos pe o pătură, pansat la gât, cu infirmierii pe lângă el. Mă uitam drept în ochii lui Schinteie, care încă era viu, forăia din greu, neputând respira, căci fusese împușcat în gât iar glonțul ieșise pe la ceafă, după spusele infirmierilor. Îl privii drept în ochi, vedeam că nu mai scapă, începui a plânge și spusei: „Petre, ce-ai făcut? Cine îți crește cei doi copii ai tăi și pe ai lui frate-tău încă doi, știi cum ai zis cătră mine că frate-tău a murit la Nipru și i-au rămas doi copii mici, măcar tu să scapi ca să-i crești și copiii lui...”

Nu clipea, dar ceva viu mai pălpăia în ochii lui, așa că auzând aceste cuvinte, deodată sări în sus, iar infirmierii l-au prins de subsuori. Când a fost sus, a strigat cu o voce grozavă: „Schinteie e gata! Schinteie e gata!” I s-au înmuiat picioarele, infirmierii l-au așezat jos pe pătură, cu fața în sus, a închis ochii și a murit pe loc.

Cu Schinteie în dormitor mai fusese un ostaș degerat, pe care doctorul îl lăsase să se refacă și de la el am aflat cum s-au întâmplat lucrurile: Peste Schinteie care era în chef au intrat deodată trei soldați germani; aceștia văzând pe jos niște scrisori împrăștiate, peste care Schinteie călcase, s-au răstit la el, că de ce calcă peste acele scrisori, care sunt pentru soldații germani de la familiile lor, iar Schinteie a strigat la ei să iasă afară; unul dintre germani i-a pus pistolul în gât și a tras în el, acela a picat jos iar ei s-au dus și la soldatul cel degerat, să-l împuște și pe el. Dar pocnetul împușcării s-a auzit la canton, cei de acolo au sărit cu armele, se temeau să nu fi venit partizanii, mai ales că numai cu două zile înainte partizanii împușcaseră 14 soldați germani, după ce le scosese ochii, le tălaseră nasul și urechile. Ai noștri dând fuga, germanii n-au mai avut curajul să tragă, au ieșit în stradă, căutând să scape, iar pe cel vinovat au apucat să-l prindă ai noștri, cășu-

nând pe el cu bătaia... Deci era vorba de trei germani fugari și beți, care nu mai voiau să se întoarcă la unitatea lor, cum fusese și cazul celorlalți 14 germani, prinși de partizani. Asta se știa deja, mai ales că acest oraș fusese de mai multe ori în mâinile rușilor și ale nemților, iar unii soldați erau rătăciți și își făceau de cap.

Toți camarazii l-au plâns pe caporalul Schinteie Petru, dar eu voi fi fost cel mai necăjit, pierzând pe cel mai bun prieten, care era și cel mai destoinic telefonist. M-am gândit să-i fac o cruce și să-i scriu numele pe ea, le-am spus asta și celor din grupa de comandă, că așa s-ar cuveni drept recunoștință, căci de poșciug nu putea fi vorba. Rămăsese ca mâine să-i săpăm cumva groapa, deși pământul era înghețat bocnă. Astea s-au întâmplat în ultima zi a anului 1942, care se încheia cu o mare întristare pentru noi. Nu ne mai era gândul la petrecerea de Revelion, ne întrebam ce ne-ar putea aduce ziua de mâine, sau ceasul următor, căci cu inamicul în față sau cu un criminal în familie e același lucru. Ofițerii se întristară și ei, văzând acea faptă mărșavă petrecută între soldați aliați, iar lt. colonel Bălțeanu nu mai pomeni nimic despre Revelion, foarte abătut de cele întâmplate.

Se făcuse seară, toți s-au răspândit pe la posturile lor, doar caporalul Scânție a fost lăsat în infirmerie, rămânând ca înmormântarea să se facă a doua zi.

Pe front era liniște, nu se auzea nici o împușcătură, întunericul se lăsă cu o ceață deasă, de nu se vedea nimic înainte. De la postul de comandă se vorbea numai prin telefon cu comandanții de escadroane. La un moment dat sună telefonul de la Divizie: „halo, halo! Dați-ne pe domnul colonel Bălțeanu!“ „Imediat“, fu răspunsul. „Da, eu sunt.“ „Uițiți care este ordinul: rușii au încercuit Cutelnicovul este ordin să ne retragem chiar în noaptea asta, pe drumul spre Morozovskaia, dacă va mai rămâne deschis și nu l-ar ocupa rușii...“ „Da, am înțeles, răspunse lt. colonelul Bălțeanu. Dar ce fac cu materialul, că nu poate fi strâns așa repede? îl întrebai. Din materialul de transmisie se ia ce se poate, îmi răspunse, iar restul rămâne pe loc noi căutăm să-i scoatem de aici pe oameni mai întâi, să nu rămână prizonieri... Încărcați ce puteți în săni și dați bătaie, iar eu voi veni în urmă cu trupa. Dete ordin și la escadroane să înceapă imediat retragerea.

Luai ce se putea în grabă din materialul de transmisie și plecai cu căpitanul Brăilița, cu sania, căutând să ajungem la drumul de ieșire din încercuire, gândindu-mă cu mare jale la prietenul meu, Caporalul Schinteie, rămas neîngropat. Vezi, Iosife, ce înseamnă războiul, zise căpitanul Brăilița, de parcă mi-ar fi citit gândurile, nu poți face nimica, nici să te salvezi pe tine, dar să mai ajuți pe altul, sau să-ți faci datoria creștinească față de un mort de-al tău... Ne este viața în pericol și bine-ar fi să scăpăm măcar unii dintre noi...

Dimineața am oprit într-un sat și am așteptat să ne ajungă din urmă trupa: a sosit și ea după amiază, fără pierderi, căci rușii n-au reușit să-i prindă în cerc, doar au tras cu tunurile în urma lor, însă de la mare distanță. Rușii se bazau pe faptul că nu mai exista un front continuu, ai noștri nu puteau sta în câmp deschis, făceam față doar la lupte locale; cum am mai spus, între diferitele noastre unități rămăneau goluri mari,

se făceau patrulări, dar asta nu era suficient, în cel mai bun caz primeam de veste că rușii vor să ne învâluiească și apucam să ne retragem în mare grabă. Trupa a ocupat poziție în acel sat, însă nu-și puteau săpa tranșee, pământul era înghețat, bătea vântul, zăpada era mare aci lângă sat, oamenii din sat dădeau mereu nămetii cu lopata ca să-și croiască drum. Ostașii nu puteau sta în picioare în acel viscol, mereu făceau cu schimbul.

A doua zi de dimineață, era 1 Ianuarie 1943, au apărut în față rușii, veneau în număr mare, lupta a început, au căzut mulți dintre ei, dar n-au putut să rupă frontul. Au căzut și câțiva soldați de-ai noștri, printre care plutonierul Deneliuc, lovit de un glonț. Am rămas pe poziție încă trei zile, apoi ne-am retras, căci de la Divizie veneau informații că inamicul vrea să ne încercuiască. Astfel ne-am retras mereu, opunând uneori rezistență pe moment, până în orașul Morozovskaia; traversându-l pe timp de noapte, se auzeau mari explozii, căci germanii au dat foc la magaziiile de alimente și de muniții ca să nu încapă pe mâna rușilor. Acest oraș era un centru foarte important, dar n-am reușit să-l păstrăm, inamicul avea trupe multe și înainta pe flancuri zeci de km, ca să ne încercuiască. Îndepărtându-ne noi, speranța trupelor de la Stalingrad s-a spulberat definitiv. Eram mereu împinși înapoi, atac după atac.

Ieșind din oraș am dat de o cale ferată și bariera fiind pusă nu se putea trece, căci trenurile germane circulau neîntrerupt, ei grăbeau evacuarea orașului. Trupele române și germane s-au îngrămădit toate la barieră, infanteria a reușit să se strecoare dincolo, dar coloanele de mașini și de căruțe erau îngrămădite și așteptau de mult timp, bariera nu se ridica de loc. Reg. 11 Călărași Purta a trecut cu piciorul calea ferată, printre trenuri, văzându-și de drum. Rămăsesem acolo, cu săniile grupului de comandă, unitatea mea se îndepărta, trebuia să găsim o soluție de a trece și noi, să nu ne pierdem de ai noștri, să nu încăpem pe mâna inamicului. Mi-a venit ideea să trecem pe partea stângă a convoiului, apropiindu-ne astfel de calea ferată, care era pe un terasament înalt, spusei ostașilor să desprindă caii de la sănii, trecându-i dincolo unul câte unul, apoi luarăm săniile pe mâini și le trecurăm pe rând peste linia ferată. Ne-am văzut deci dincolo de barieră, era mare lucru că trecusem, acum însă văzui că un cal era slăbit rău și nu mai putea fi înhamat la sanie, nu-l mai țineau picioarele să păsească. Ce să facem cu sania, cu materialele, cu oamenii care ar fi trebuit să mărșăluiească pe jos?! Caporalului Ursu Ion îi veni alta în cap: să se ducă să desprindă un cal de la vreo căruță germană, eu mă împotrivii, spunându-i că va fi împușcat pe loc. Caporalul Ursu își luă inima în dinți, se apropie de o căruță germană în care sforăia un soldat, uitând în ce situație eram cu toții; Ursu Ion desprinsese ușurel calul, să nu fie simțit, îl aduse la sanie și l-a prins în ham, lăsându-l acolo pe cel prăpădit. Am dat bătaie la drum, i-am ajuns pe ai noștri, apoi chiar i-am depășit, căci mergeau din greu, prin zăpada cea mare.

Primirea ordin să-i așteptăm în primul sat pe care-l vom întâlni. La intrarea în acel sat zărirăm o patrulă germană, le spusei camarazilor: „Încărcați armele și fiți pregătiți, că o să avem de furcă cu pa-

trula asta, calul e de-al lor și e însemnat cu seria lor.“ Ostașii mă ascultară, își încărcară armele și le țineau în poziție de tragere.

Ajunând săniile noastre în dreptul patrulei, strigă un gradat german „Halt!“. Oprirăm săniile, se apropie acel caporal, se uită la calul cel mare, arată seria de pe crupa lui și ne spuse să-l dăm înapoi. Îi făcui semn să ne lase în pace și să se îndepărteze, îl amenințai cu pistolul, ceilalți din patrulă întinseră armele, gata să tragă. Strigai la ai mei: „Trageți de cum auziți primul foc“, iar ei întinseră armele către germani, care erau de două ori mai puțini și nu avură curajul să deschidă focul. Atunci strigai la ai mei: „Dați bice cailor, dar tot cu armele spre germani și cu ochii pe ei, să nu ne surprindă!“. Astfel ne îndepărtărăm, iar germanii rămăseră locului, păgubiți de acel cal.

În al doilea sat am așteptat trupa, apoi am stat acolo doar o zi și o noapte, după care ne-am pus iarăși în marș pe timp de noapte. Inamicul a simțit că ne retragem și ne-a urmărit cu câteva avioane, care au aruncat rachete luminoase, probabil ca să se vadă mai bine. Lt. Col. Bălteanu a ordonat să ne culcăm pe burtă și să azvârlim zăpadă pe noi, ca să fim camuflați, avioanele s-au învârtit cât s-au învârtit, probabil că nu ne-au văzut, nu au mai bombardat, ci ne-au lăsat în pace, iar după plecarea lor ne-am pus din nou în marș, dar bieții de noi, unii erau așa întepeniti cum stătuseră în zăpadă că nu se mai puteau mișca deloc, aceștia au fost puși în sănii și duși la ambulanța Diviziei. Au fost zile și nopți cumplite de îndurat la acel început de an 1943, trupe de rezervă nu aveam, Divizia 7 Cavalerie împreună cu Regimentele 1 și 2 Motorizat românești și cu Reg. 22 Motorizat german trebuiau să asigure ariergarda-frontului în retragere.

A urmat o nouă ofensivă româno-germană, am recucerit orașul Cotelnicov, dar nu pentru mult timp, deși unii ofițeri aveau mari speranțe că vom ajunge din nou la Stalingrad... Am ajuns în schimb să fim împinși până la Don, aci primirăm ordin să ocupăm poziție pentru apărarea podului, se îngrămădiseră multe trupe și ordinul a fost ca mai întâi să treacă trupele motorizate, iar Divizia 7 să asigure retragerea.

Rușii ne presau, atacând cu tancurile, așa că într-o noapte Divizia a fost transportată în mare grabă dincolo de pod, cu ajutorul mașinilor de la antiaeriana română, rămânând de cealaltă parte doar coloanele de transport și grupurile de comandă, care aveau sănii și cai, deci au fost lăsate la urmă. Ajunând cu grupul de comandă la pod am fost opriți de grupele germane care făceau de gardă, am fost somați să lăsăm căruțele și săniile, să desprindem caii și să trecem cu ei de mână mai repede, punând pe cai strictul necesar, căci nu se știe cât mai rezistă podul. Trebuia să ascult de ordin, am lăsat în sănii tot ce n-am putut arunca în grabă pe cai. Când se lumina de ziuă am ajuns la niște saivane unde era cantonat Reg. 11 Călărași; aci ne-am și odihnit până spre seară, iar apoi am pornit în marș și am mers toată noaptea, în zori ajungând în alt sat, unde am ocupat poziție.

Am stat acolo trei zile, în acest timp a nins, zăpada a fost viscolită, s-a strâns înaltă prin sat până la streșina caselor. Nu rămăneau afară decât santinelele, care se schimbau una după alta. „Îți îngheța scuipatul în gură, nu alta!“ Apăru o trupă din avangarda inamicului, a

trebuit să ne retragem iar. Acum așa făceam: la apariția inamicului, deschideam focul cu tot armamentul și trăgeam dezlănțuit, producându-le rușilor mari pierderi, apoi părăseam poziția, ca să nu pierdem din oamenii noștri. De atacat nu mai era vorba, mai ales că acum se aflase că trupele de la Stalingrad au capitulat, se spunea că vom lupta în retragere până se imprimăvărează. O parte din ostași, care erau degerați sau cumva bolnavi, erau imediat trimiși în țară, se primise ordine ca efectivele să rămână cât mai mici, așa că plecau grupuri-grupuri de ostași în țară, cu bilete medicale.

Ne retraserăm tot noaptea, ca de obicei și intrând ziua într-un sat nu ne oprirăm acolo, ci mărșăluirăm în continuare; la ieșirea din sat văzurăm un soldat german care legase un vițel cu funia de gât, iar vițelul care venise până aci, fără împotrivire acum nu mai voia să meargă de fel; germanul îl trăgea, vițelul se dădea înapoi, ostașii noștri priveau și făceau haz, până și ofițerii o dădură de râs de cazna germanului. Atunci se repezi un ostaș român, îl rugă pe cel german să-i dea lui vițelul să-l mâne la drum, germanul se învoi; românul luă un spin ce se găsea pe jos, prinse vițelul cu o mână de funie, trecu lângă el și începu să-l lovească cu spinul la picioarele din spate și pe sub burtă, iar vițelul o luă din loc la trap. Se puse germanul pe râs, hohotea și bătea din palme, râdea toată trupa și ofițerii, iar unul strigă: „Vei fi voi deștepti la mașinile voastre, dar la mânat vițelul fu mai deștept românul!“

Ne făceam rost de mâncare care cum puteam, proviziile nu veneau regulat, eram noi sub subzistență germană dar aprovizionarea se făcea cu anevoință, iar noi eram mereu în mișcare.

Acum ne retrăgeam spre Doneț, ziua și noaptea, pe frigul cel mare și prin zăpadă până la mijloc, era luna lui februarie a anului 1943, unii se mai urcau și în mașinile germanilor, nemaiputând umbla pe jos; păs-larii din picioare erau sloi, nu mai puteai îndoi piciorul în ei, s-au umflat atât de tare că trebuia să spinteci tureatca lor cu un cuțit, altfel nu puteai umbla. La început germanii i-au primit pe români în mașinile lor, apoi n-au mai vrut să-i lase, căci românii umblau la alimentele, fiind flămânzi rău; acum treceau coloane întregi de mașini și nu voiau să mai oprească spre a ne lua, așa că s-au iscat certuri și chiar încăierări între români și germani din această pricină. Noi ne târam prin zăpada la piept, iar ei treceau cu mașinile goale... Și ne tot retrăgeam...

Troupele regulate, cum era Divizia 7 Cavalerie, se retrăgeau în ordine, mereu pregătite de acțiuni, erau însă multe grupuri de infanterie care își pierduseră complet armamentul, având asupra lor doar puști și pistoale pentru a se apăra de partizani. Se aflau în retragere și detașamente de recruți de la „peseuri“. De la capitularea unităților de la Stalingrad, moralul ostașului scăzuse mult, ofițerii-medici au început să dea bilete de trimitere în țară, iar germanii pare să fii simțit ceva, se născu un fel de vrajbă mocnită... Într-una dintre nopți am intrat cu grupul de comandă în casa unor bătrâni. Era cald în încăpere, am vrut să-mi scot păs-larii, dar picioarele mi se umflaseră și n-am reușit, l-am rugat pe un camarad, a tras de ele dar nici el nu a reușit, au și început să mă doară tare, îmi venea să spintec păs-larii însă îmi părea rău de ei; până la urmă tot i-am scos. Cei doi bătrâni, se uitau la noi și se vă-

ietau: „Boje, boje!“ Apoi bătrâna puse un lighean cu apă pe cuptor, iar când se încălzi îmi aduse ligheanul, aşteaptă să-mi moi picioarele şi ingenunche, vrând să mă spele pe picioare cu mâinile ei. Îi spusei „spasiba, spasiba“, dar nu o lăsa, îmi fu ruşine, de atâta bunăvoinţă, mă uitai cum ochii ei verzi înotau în lacrimi, văzui icoana Sfintei Fecioare într-un ungher al camerei, sub o candelă — cei doi bătrâni plângeau suferinţele pe care le aducea războiul... Am dormit o noapte la căldură. În revărsatul zorilor am reluat marşul.

Am ajuns la Doneţ, aci podul era în bună stare, Divizia I-a trecut fără dificultăţi, apoi marşul a continuat zi şi noapte până în oraşul Stalino; am trecut apoi pe la minele de cărbuni Sotki I şi Sotki II, aci iar am dat de nişte grupuri de recruţi veniţi din ţară, care n-au mai fost aruncaţi în lupte ci ne-au însoţit în retragere. Aci am văzut manifeste aduse din ţară în care se făcea apel la ostaşii români să lupte pentru ţară şi credinţă, afişele erau semnate de Mareşalul Ion Antonescu. Însă străbătând satul, din grupul de recruţi a ieşit un ofiţer care a strigat: Să nu mai moară ostaşul român, el a luptat destul, ajunge! Ofiţerii noştri ascultau aceste cuvinte, dar nu au spus nimic, au continuat drumul.

Zi şi noapte în marş; suferinţe mari, frigul năpraznic şi vântul care bătea fără încetare; ostaşii mergeau câte trei, ţinându-se de braţe din cauza vântului hain, înveliţi cu foaia de cort peste cap sau cu păturile, abia mai mişcându-şi picioarele în păslarii înzăpeziţi, îngheţaţi. Noaptea rătăceam drumurile, aşa se întâmplă de mai multe ori, am început să luăm ruşi bătrâni drept călăuză de la un sat până la altul, care erau destul de departe unul de altul, apoi îi schimbam, luând călăuză alt moşneag, deşi ei se mai împotriveau, dar îi luam cu forţa, căci n-aveam de ales. Cât despre mâncare, de la săteni nu prea puteam scoate ceva, nu aveau nici ei, sau ascundeau puţinul de-l aveau, zicând „nicevo, nicevo“.

Înainte de a ajunge la Nipru am trecut prin nişte sate de cazaci, aceştia ne-au primit mai cu bunăvoinţă, drept e şi că erau mai înstăriţi, spuneau că lor le-a lăsat Stalin câte şapte desiatine de pământ în folosinţă şi se vedea că au cai de lucru, câte o vacă, nişte oi şi un porc — dând statului cote pentru asta — dar aveau gospodării bune, paturi în camere, mese şi scaune, nu ca ruşii pe care-i văzusem mai înainte, care n-aveau asemenea obiecte prin case şi dormeau jos, pe rogojini, sau pe cuptor. Ospitalitatea cazacilor s-a văzut prin aceea că ne-au dat de mâncare şi o băutură făcută din sfeclă: s-au încins şi petreceri, cu cântece şi jocuri şi ne minunarăm să-i vedem jucând pe masă, cu paharul pe frunte, sau cu iscusite băţai din picioare sau din mâini; la un pahar de băutură, ai noştri încinseră nişte jocuri româneşti. Instrumentele la care cântau erau balalaice şi acordeoane cu sunete voioase, aşa că în cele trei zile cât am rămas la cazaci parcă uitarăm de greutatea războiului, ni se păru că am fi la noi în ţară...

Dar se vede că situaţia pe front era critică, primirăm ordin de retragere din satele căzăceşti; nu puturăm ocupa alte poziţii, inamicul ne presa fără cruţare, respingându-ne mereu înapoi. Divizia 7 Cavalerie asigura ariergarda marilor unităţi ce se retrăgeau. Seara târziu ajunserăm

la Nipru, era întuneric beznă, din cauza ceții niciodată nu se vedeau stelele — trebuia asigurată trecerea Niprului, se adunaseră nenumărate unități și, încurcătura cea mare, că nu se afla nici un pod. Însă Niprul era înghețat bocnă, au fost trimiși pionerii să sondeze gheața și unde au găsit că e mai groasă pe acolo au indicat să treacă trupele. Ordinul a fost ca trecerea să se facă în ordine perfectă, fără îngrămădiri, căci gheața n-ar fi rezistat. Rușii știau în ce situație ne aflăm și veneau cu grăbire în urma noastră, să provoace panică. Trupele noastre treceau, pe cât se putea de repede și fără buluceală, dar inamicul se apropiase încât se auzeau focurile de pistoale. Încurcătura era tot mai mare, căruțele se împiedicau printre mașinile de la trenurile regimentale, coloane întregi se urmau de mașini, tancuri și chesoane de tunuri, încât infanteria abia se mai strecura pe margini, se auzea gheața pârâind, „acum-acum ne scufundăm în Nipru“ ziceau ostașii. A intrat un pic de frică și în ofițerii Diviziei a 7-a, așa că într-un timp s-au gândit să ordone trecerea Niprului, căci rușii erau aci. Pe șoptite s-a primit ordinul și fără să fim simțiți am ajuns la mal și am intrat pe gheață. Toți eram încremeniți de spaimă să nu se rupă gheața, căci se și vedeau crăpături mari, unii își făceau cruce, alții șopteau „Doamne, nu ne lăsa“... Pășeam pe gheață repede și cu fereală, trosnete lungi se auzeau, ca la despicatul lemnului, știam ce e sub noi — un mormânt fără fund — dar mergeam mai departe și Niprul nu se mai termina, cred că va fi avut mai mult de un km lățime; spre celălalt mal erau niște sălcii mari, ne mai încurcau și ele, dar totuși am pășit din nou pe pământ. Se auziră strigăte „Slavă ție, Doamne, că iarăși călcăm pe pământ“...

Unitatea a mărșăluit până a dat de un sat, eram frânți de oboseală și de nesomn, dar și mai mare era foamea care ne chinuia, așa că ne răspândirăm prin case, cerșind ceva de mâncare, dar civilii nu ne dădură, căci nu aveau nici ei „nicivo, nicivo“; într-un târziu am primit și mâncarea de la bucătărie, am infulecat-o ca disperării, iar ofițerii hăpăiau alături, căci de la o vreme nu mai primeau mâncare separat, ne aflam toți în aceeași situație. Vorbeau între ei, spunându-le și la ostași ce noroc mare am avut trecând Niprul, pentru că imediat în urma noastră a venit aviația inamică și a bombardat gheața în locul de trecere, pe mulți prinzându-i acolo. „Când veți ajunge acasă nu uitați să aprindeți o lumânare pentru că ați scăpat de la moarte sigură“, ne-au mai zis. Ne uitam unii la alții și știind că mai rămăseseră trupe în urma noastră ne gândeam: „vai, vai de ei, ce soartă au avut!“, minunându-ne totodată de norocul nostru, mai ales când știam bine cum trecusem și cu atât mai mult că ar fi trebuit să rămânem ultimii pe celălalt mal... Așa e războiul, orice bucurie e amestecată cu multă supărare; dacă mă gândeam mai bine la aceste întorsături și câți ruși nu se înecaseră în Nipru mai acum un an pe când ei se retrăgeau, iar trupele româno-germane înaintau ca o coasă în salată. Războiul se dovedi încă odată sabie cu două tăișuri, măcelărind vieți de oameni tineri și nevinovați, care altfel n-ar fi avut nimica unii cu alții. La un ordin, se puseseră în mișcare, înclăștindu-se într-o luptă a cărei singură lege era distrugerea celui de dincolo. Știuseră cei morți de glonț sau de brand, știuseră cei

degerați sau care-și aflaseră mormânt în mâlul de la fundul Niprului ce sunt acelea idei politice? Nici de cum! Fuseseră duși ca niște vite la abator, masacrați sau ciopârțiți lăsând bucăți din trupurile lor prin ținuturi străine — și numai suferință în familiile care-i așteptau încă acolo, departe, în țară: părinți rupți de durere, soții rămase văduve, copilași orfani...

Am stat câteva zile în acel sat, trupa a primit alimente de la sub-sistența germană, ostașii s-au putut spăla și bărbieri. Mai multe grupuri de soldați au plecat de aci în țară, pentru refacere; vizita o făcea medicul Brăilița, frate cu căpitanul Brăilița, el dădea bilete pentru tratament în spitalele din țară, chiar și celor ce nu erau prea bolnavi. Ofițerii români își ocroteau oamenii pe cât se putea, căci tocmai acum se vorbea de o reorganizare, cu formarea unor regimente speciale, denumite „unitățile de fier”, pe care să le arunce în luptă. Se grăbise și comandantul nostru de regiment, astfel că din efectiv mai rămăseseră doar 300 soldați și ofițeri, încât nu mai putea fi trimis pe front...

Mă ardea dorul de casă, dar locotenent colonelul Bălțeanu mă ținea lângă el și n-aveam ce face, armata e armată. Cantonasem într-o casă unde gazda, o femeie tânără și arătoasă încerca să-mi intre pe sub piele. Îmi dădu a înțelege că ar fi de origine germană și chiar știa această limbă, totuși între noi vorbeam rusește, ar fi vrut să afle cumva cât mai multe despre șederea unității noastre în sat, despre situația de pe front și mereu îmi ieșea în cale cu zâmbete lingușitoare, numai că eu văzusem că uneori venea la ea un ins cu care stătea de vorbă, îmi dădui seama că era o legătură a partizanilor, chiar am întrebat-o cine e omul acela, dar într-un fel de parcă n-aș fi bănuiră nimic, îmi spuse că e cineva de la colhoz; ar fi fost frumoasă femeia, mă lua cu furnicăături, dar îmi ținu firea în fața ispitelor, dar pe de altă parte pare că mă apucase turbarea mi se făcu un dor cumplit de ai mei, de casă. De mai multe ori în acele zile îl rugai pe medicul Brăilița să-mi dea un bilet medical, dar îmi răspunse că nu se aprobă din partea lt. colonelului Bălțeanu, care spunea că vom merge în țară împreună. Nu erau zile mai grele ca până acum, dar dintr-o dată răbdarea mea luase sfârșit, nu mă mai puteam gândi la altceva. Se mai frământau zvonuri că unitatea noastră se va contopi cu altele pentru a fi aruncată din nou pe front, lucrul se și întâmplase cu alte trupe. Spre norocul nostru, după câteva zile am primit ordin de marș, deci am părăsit acel sat, fără să știm încotro ne îndreptăm; dar după trei zile ajunserăm în orașul Nicolaev, un orașel cu case vechi, mirosind de departe a pustiu și sărăcie, un oraș ce părea mort demult. Aici a cantonat unitatea.

Plecă spre țară un alt grup de ostași, acum nu mai aveam pic de răbdare, mă înveninase dorul de-acasă, mă perpeleam ca pe jăratec, descopeream în mine însumi un dușman neașteptat, tocmai acolo unde fusese reazemul cel mai de nădejde; îl rugai din nou pe medicul Brăilița să-mi facă un bilet de trimitere în țară că aș fi bolnav, dar nici de data asta nu s-a putut trece peste ordinul domnului colonel, care îi spuse că deacum e sigur că unitatea nu va fi băgată pe front, că vom trece Bugul, vom rămâne acolo două săptămâni în carantină, după care vom

pleca în țară... Strânsei din fălci, mă gândeam că pe front ordinele se schimbă mereu, ca nopțile de iarnă.

Intr-o zi mă întâlni cu domnul căpitan Pârâianu și îndrăznii să-i spun durerea mea, căci acum era vorba chiar de o durere, el mă ascultă când îi vorbii cât mi-e de dor de cei doi copii, mă lăsă să povestesc tot ce aveam pe suflet și zise: „Ascultă ce-ți spune Căpitanul Pârâianu: cu primul grup care va pleca în țară cât de curând vei merge și tu, pentru că eu voi fi șeful celui grup, așa că fii liniștit...” „Să trăiți, domnule Căpitan, am înțeles!” i-am răspuns, apoi ne despărțirăm.

Parcă nu mai călcam pământul, atât de bucuros eram de norocul ce se ivise. Așteptam cu nerăbdare, de la o zi la alta să fiu chemat dar trecu o zi, trecură două, se apropie și săptămâna, mă întristai că nu mai pleacă nici un grup și se revocă ordinul, în situația reală în care se afla frontul nostru, în imposibilitate de a-l stabili. Bucurie mare a fost când mi-au spus că sunt chemat la cap. medic Brăilița. De cum mă văzu începu a râde și zise: „Ce ai făcut ai făcut, dar ai rușat, domnul Colonel mi-a dat ordin să-ți fac bilet și ție. Asta i-o datorezi căpitanului Pârâianu, care a venit și atâta l-a bătut la cap până a fost de acord, că doar îi știi pe olteni că sunt buni de gură, dar și la suflet, așa că-ți fac bilet. Dar spune, te doare ceva?” Strânsei din umeri, stânjenit, apoi răspunsei: „Ce să mă doară, domnule doctor, să fiu sincer nu mă doare nimic, mulțumesc lui Dumnezeu, sunt sănătos tun, dar vreau să-mi văd soția și copiii; și mă gândesc că dacă n-am murit la Stalingrad, n-aș vrea să mai mor pe-aici.” El îmi făcu semn că nu mai e nevoie să continui, apoi spuse: „Am să scriu în bilet că ești bolnav cu rinichii, dar fii atent aici de va fi să treci prin vreo comisie germană, să spui că te dor rău rinichii și să pui mâna la șale, ca să ai crezare, cu medicii români nu vei avea greutate, dar de cei germani trebuie să ne păzim. Tu știi cam cum merg lucrurile, iar noi românii am dat și așa prea multe jertfe pe câmpul de luptă.”

Se așezase la masă și îmi făcu biletul, mă uitam la mâna lui ca la însăși mâna sorții. Mi-l întinse, repetând: „Așa să spui, cum te-am învățat”. „Da, domnu' Căpitan”. „Ia-ți biletul și să ajungi acasă în bună pace!” „Să trăiți, domnule căpitan medic, vă mulțumesc din tot sufletul meu!” Mi-a întins mâna și ne-am despărțit.

Miine-zi am plecat cu foaie de drum la gară, într-un grup de douăzeci de soldați condus de căpitanul Pârâianu. Pe drum mă pomeneam că-mi vine să sar în sus de bucurie, apoi iar mă gândeam la camarazii rămași pe loc, dar iar îndeamnă la drum, cu inima strânsă temându-mă să nu ne prindă cineva din urmă cu ordin de întoarcere. Ne urcarăm în tren, părăsirăm Nicolaevul. Ajungând la Bug am trecut podul pe jos, dincolo ne-am suit în alt tren și iar la drum.

În orașelul Balta trenul a stat mult în gară, au apărut niște femei cu turte fripte pe cuptor, fără ulei, iar la mijloc umplute cu varză, cum-părarăm, căci eram flămânzi. Le auzirăm că vorbeau românește între ele, le întrebăram ce e cu ele. „Suntem moldovence”, răspunseră. „Și de când ați venit voi aci?” Nu știură să ne spună, se vede că mai de multe generații erau stabiliți aici. De fapt acum întreaga Transnistrie se afla

sub administrație românească; auzindu-le și pe acele femei vorbind românește, ne simțeam ca și ajunși.

Cum vorbeam noi pe peron, deodată se auzi un șuierat lung al locomotivei, repede ne suirăm în vagoane și trenul plecă. Ni se părea ciudat că nimeni nu ne întreabă de bilete sau de foile de drum, trenul gonia spre țară, ostașii vorbeau unii cu alții, căci erau de la unități diferite, fiecare povestea până unde a ajuns cu frontul, pe unde a luptat, ce greutăți au întâmpinat, scăpând totuși cu viață; și mai povesteau despre camarazii lor și despre ofițeri căzuți pe câmpul de bătaie. Dacă s-ar fi găsit cineva care să noteze tot ce se vorbea în acel tren, cred că ar fi umplut sute de pagini cu fapte de eroism, despre care nici măcar nu am avut voie să amintim vreodată, de atunci încolo. Pagini de istorie adevărată, nu această rușinoasă tăcere care acoperă acei ani... Eu nu povestesc aici decât ce-am trăit eu și nici pe acestea doar în măsura în care mi le amintesc, după 40 de ani.

Când trenul a trecut Nistrul și ne-am simțit pe pământ românesc, din toate vagoanele s-au auzit glasuri strigând: „Trăiască România!“ „Pământul nostru sfânt!“ „Mulțumescu-ți, Doamne, că am ajuns să-l mai vedem și să-l mai călcăm!“ În acele clipe toți eram veseli, însuflețiți de-o mare bucurie, de parcă uitasem grozăviile prin care am trecut și de câte ori am văzut cu ochii noștri moartea care ne pândea. Abia acum ne-am limpezit deodată la cap, din acea amețelă care ne stăpânise; căci numai cine n-a fost nu poate să-și închipuie în ce stare se află un om când pleacă la atac, cu arma în mână și baioneta pusă, strigând „ura, ura!“, iar gloanțele șuieră pe lângă el și vezi cum în dreapta și în stânga ta unii cad fără măcar un cuvânt, cu viața dusă, iar alții strigă după ajutor, zvârcolindu-se într-o baltă de sânge, și tu înaintezi, într-un fel de beție și amortire, strângând cu tărie în mâini arma, singura ta nădejde de apărare... De aceea ne uimea liniștea prin care înaintam cu trenul. Când am ajuns în Iași, încă mai tare ne-a surprins faptul că războiul nu se simțea aici deloc, oamenii treceau fără păș, văzându-și de treburile lor, preocupați de orice altceva decât de mitraliere și bubuitul tunurilor... Or noi nu mai știam ce e aceea o viață în afara frontului...

Trenul a stat mai mult în gară, începură să vină oameni care întrebau de rude de-ale lor, dar cine să-i fi știut, cum fusesem răspândiți pe sute de kilometri de front, au întrebat de unul, de altul, apoi au rămas uitându-se la noi, triști și nedumeriți, cum eram nebârbierii și netuși, îmbrăcați în uniforme germane, dar vorbind totuși românește.

Din Iași trenul militar nu s-a mai oprit decât în București. În Gara de Nord mulți au coborât să ia alte trenuri, spre destinația lor, îngheșuindu-se printre oamenii de pe peroane, un adevărat furnicar. Unii se opriseră și ne priveau lung, cu uimire, neștiind ce să creadă, alții se îndepărtară, crezându-ne nemți. Unii civili ne întrebară dacă venim de la Crimeea sau de la Stalingrad și ce se știe de cutare unitate? Noi le răspundeam că nu știm, căci primisem ordin să nu divulgăm secrete de pe front, oamenii totuși știau ei ceva, altfel nu ne-ar fi întrebat, aflaseră de la alții militari ce veniseră mai înainte, sau și de la posturile de radio străine, căci ai noștri nu voiau să divulge faptul că frontul mergea prost. Ceva aflau civilii și din aceste întrebări, trebuia să aprobi

măcar din cap când vedeai că omul se interesează în mod serios de vreo unitate anume. Și de fapt, fiecare dintre cei veniți spunea adevărul în familie, la vreo rudenie, unui prieten. Și în plus, erau răniții și degerații din spitale, așa că nu se putea ascunde nimic din cele petrecute. A venit cineva de la Casa Oștirii, ne-a condus până acolo, am luat masa, ne-au dat și mâncare pentru drum, după aceea ne-am întors la tren.

A doua zi eram în Arad. Nu mai era orașul vesel pe care-l știusem, în care la orice restaurant cânta muzica, iar pe la birturile mărginașe se făceau petreceri cu tarafuri și jocuri populare. Văzui numai oameni tăcuți, triști, multe femei în doliu, căci se știa că Reg. 1 Roșiori a rămas încercuit la Stalingrad și toți de acolo au murit în luptă, ori au căzut prizonieri, iar regimentul acesta fusese format din satele vecine sau chiar din oraș. Soțiile ofițerilor și gradaților au venit la gară, în întâmpinarea grupului, sperind să afle vești despre cei dragi, chiar și în cetate când am ajuns, au apărut imediat multe femei, unele cu copii în brațe sau de mână, plângând și întrebând dacă nu știm ceva de soarta soților.

Îmi va fi mereu în minte drumul grupului nostru de ostași de la gară și prin centrul orașului până la cazarmă. Căpitanul Pârâianu mergea în frunte, iar noi încolonați câte doi, pe mijlocul Corsoului, tăcuți, printre oamenii care se opriseră pe trotuare și ne priveau, spunându-și: „vin de pe front, au luptat la Stalingrad, vai de ei, sărmanii, uită-i îmbrăcați în haine străine“; se adunau cu grăbire oameni de pe străzile învecinate, toți dădeau fuga să ne vadă. Dar ce eram noi, decât un grup de 20 soldați care ne întorceam de pe front, când în vara lui 1941 plecasem un regiment întreg, de nu i se vedea capul și coada, încolonați și în sunet de fanfară, iar de pe trotuare ni se aruncau flori pe care călcam... Cu ce inimă pășeam noi acum? Cine nu se întreba unde sunt acei ostași tineri și rumeni în obraz ca bujorii, unde au rămas ei? Și răspunsul din sufletul nostru era acesta: pe câmpurile de luptă, în fundul Rusiei, ori prin stepa calmucă au rămas, nici măcar îngropați, nici măcar cu o cruce la cap sau un preot care să le facă sfânta slujbă, ci pe deasupra zăpezii au rămas ei, niște cadavre înnegrite și bătute de vânt, pradă jivinelor și păsărilor cerului. Știam noi bine asta, o știau de-acum și oamenii ce ne priveau de pe trotuare, în doliu și cu lacrimi pe obraz. Nimic nu putea fi mai trist pentru noi decât tristețea acestor oameni necăjiți și îndurerați, pentru care acest soare al primăverii ce începea nu mai însemna strălucire și bucurie, ci întunecare pe veci a sufletului. Așa ne petrecură oamenii pe tot drumul prin oraș, până am trecut podul Mureșului, la Cetate.

Când am intrat în cazarmă, poarta s-a deschis în fața noastră iar santinela, un copilandru din rândurile recruților, ne-a salutat reglementar, dar n-am putut să-l privesc în față. Pașii ne-au purtat spre dreapta, unde erau dormitoarele Regimentului 11 Călărași Purtat, fiind întâmpinați de ofițerii de la „pese“, și de ostași răniți. Comandant al „Pese“-ului era acum Căpitanul Grecescu, fost pe front comandantul escadronului 11; a dat mâna cu Căp. Pârâianu și s-au sărutat, iar noi ne-am îmbrățișat cu răniții din Regimentul nostru. La mine s-a repezit soldatul Ion Gheorghe, am dat mâna cu el, ne-am sărutat și mi-a răs printre lacrimi. „Ioane, mai trăiești? îl întrebai. Da, domnule sergent, trăiesc.

Eu am crezut că ești mort, măi Ioane. Uite că nu am murit... Ia spune-mi, cum s-a întâmplat, eu te-am văzut picând împușcat și am crezut că ai murit, căci în vâlmășagul atacului n-am avut cum să mă apropii de tine". „Apoi uite cum a fost, că văd că-ți amintești de atacul ce l-am dat în sus de satul Boicoi. De cum ne-am năpustit la atac m-a lovit un glonte drept în piept și mi-a ieșit prin spate, căci m-a lovit de aproape, știi doar că acolo liniile rușilor erau la numai o sută de pași de ale noastre; am căzut jos ca și mort, eu nu mai știu nimic, dar am avut noroc că au venit brancardierii și m-au luat, ducându-mă la primul ajutor, iar de acolo cu o mașină până la ambulanța Diviziei. De acolo am ajuns la spitalul militar din București, am fost tratat, m-am făcut bine, nu mai am nimic, așa că m-au dat iarăși bun de luptă și nu-i mult de când m-am prezentat la „peseu". Glonțul a trecut aproape de inimă, dar nu mi-a atins-o". „Ai avut mare noroc, Ioane, că tu ai fost printre primii răniți ai regimentului, dar să știi că mulți răniți de la postul de prim ajutor din satul Boicoi au căzut prizonieri la ruși, când ne-au respins de pe acele poziții și a trebuit să ne retragem în mare grabă. Cei care puteau să se țină pe picioare au scăpat, i-am mai ajutat și noi, luându-i de brațe, unii însă au rămas și drept să-ți spun nu știu dacă mai sunt în viață, rușii n-aveau timp de răniții lor, dar să se mai ocupe și de ai noștri...". „Vai de ei, săracii! Eu pot mulțumi bunului Dumnezeu că m-a scăpat cu viață și n-am rămas pe acolo, că numai asta nu mi-aș fi dorit, să mor pe pământ străin. Mi-am revenit abia în avionul care mă aducea spre București și îmi amintesc de primul meu gând: să mai trăiesc până ajung în țară! Dar vezi că dacă omul are zile trece prin toate primejdiiile". „Așa e, măi Ioane, dar să știi că prea mulți au căzut, dintre prietenii noștri, pe meleaguri străine. Din regimentul nostru nu cred că au rămas mai mult de trei sute, cu ofițeri cu tot". „Cum? numai atâția, dintr-un regiment întreg?!" „Da, da! Nu vin eu de acolo chiar acum? Dar ia spune, ce faceți voi aici?" „A, păi să vezi, că facem instrucție la cataramă, și încă cu instructori germani. Vouă însă cred că o să vă dea permisii, ca să vă puteți vedea cu familiile. Apoi o să vă întoarceți la regiment, acum e aici adunătură mare, răniți, refăcuți ca mine și recruți. Facem instrucție, nu glumă". „Da, Ioane, pentru că războiul nu e gata, rușii vin către țara noastră și va trebui să le oprim înaintarea...".

Cele douăsprezece zile de carantină trecură și primii biletul de plecare acasă în concediu. În gara Aradului oameni necăjiți veniți din toate părțile țării așteptând trenurile; femei îndoliate, cu copii de mână, pe bărci și pe jos stăteau răniți ce ieșiseră din spitale și acum se duceau la familiile lor, unii cu mâinile legate de gât, alții fără vreun picior, cu cârjile subțioară, mulți aveau semnul V pe mână, asta însemnând invalid. Civili îi priveau cu jale, unii se apropiau și încercau să afle la ce unități au fost și dacă știu ceva de ai lor, care erau dați dispăruți, trezindu-se că ascultă povestiri întâmplătoare pe câmpul de luptă...

Trenul trăsese la peron, mă urcai în el și după puțin timp se puse în mișcare. În vagon se legară discuții, desigur tot despre mersul războiului, unii mai ascultaseră pe la posturi străine și nu mai credeau într-o întoarcere a norocului, alții rămăseseră încă sub impresia marilor victorii ale germanilor de la începutul războiului, ei nu știau situația nenorocită de pe front sau poate nu le convenea întorsătura asta a lucru-

rilor, iar propaganda ascundea adevărul crud. Ascultam ce spuneau unul și altul, dar nu mă amestecam în discuție. Ajungând în Timișoara, a trebuit să schimb trenul; garnitura spre Reșița era trasă la peron și aștepta plecarea. Am urcat și mi-am găsit un loc pe banca, privind furnicarul din gară. Deodată văzui un invalid care mergea pe cărji, se opri în dreptul scării vagonului și încerca să se urce, dar nu putea să-și ridice picioarele; dădui fuga să-l ajut, mi se păru că l-aș cunoaște, îl trăsei în sus de umeri până pe prima treaptă, apoi mai sus până în vagon, el neștiind cine e cel care îl ajută. Când fu lângă mine pe coridor îl întrebai: „Nu mă cunoști?” „Ba da, cum să nu, dar cum mă chinuiam n-am mai privit în sus să văd cine mă ajută, dar cine putea să fie decât un prieten?” Ne îmbrățișarăm, invalidul lăcrimă. „Stai jos lângă mine”, îi spusei.

Invalidul era Achim Volic, de fel din Bărbosu, era contingentul 1937, cu un an mai tânăr ca mine, dar făcusem armata tot la Reg. 1 Roșiori, cu mine și cu Petru și luase parte la bătălia pentru Stalingrad. Mă privea din cap până în picioare cu ochii lui căprui, își mușca buzele, dar nu spunea nimic. Știam eu ce zace în sufletul lui și îl lăsa să-și mai vină în fire. Trenul fluieră de plecare. „Achime, îi zisei, ia spune-mi: cum ai scăpat din încercuire?” „Eh, bun a fost Dumnezeu că am scăpat cu viață, deși văd că sunt nenorocit cu picioarele, la dreptul am fost și rănit de o schijă, apoi mi-au degerat amândouă, ce să-ți spun, m-ai văzut cum mă târăsc, ce de-ar fi să mor nu mi-ar părea rău, dar sunt mulțumit că mi-am văzut iar țara și iacă, o să văd acum și locul unde m-am născut, dealurile Bărbosului, pe care mă temeam că nu le-o mai vedea...” Apoi îmi povesti de pe front: regimentul lui n-a dat un pas înapoi, ostașii s-au luptat ca niște lei, cât timp au avut muniție, apoi au trecut la baionetă, dar rușii nu au primit lupta corp la corp, trăgeau de la distanță. „Când ne-am rărit, am fost intercalați cu nemți, care ne-au aprovizionat cu mâncare și muniții cât au avut, iară când n-au mai avut nici ei am mâncat cai, apoi cai morți, iar mai la urmă bucătării au băgat la cazan pieile de cai, de-au făcut ciorbă; închipuie-ți ce foame și ce mizerie, numai omul poate astfel suferi, iar atacuri dădeam zi și noapte, și de mai multe ori pe zi; iar bombardamentele de tunuri, branduri și din avioane ne țineau tot timpul cu capul la pământ. Și gerul năpraznic, mai înspăimântător chiar decât dușmanul din față; stăteam pe burtă în zăpadă și deodată auzeai pe cineva strigând: „am înghețat, nu mai pot să mă mișc”. Ne duceam la el, doi sau trei, prin ploaia de gloanțe și îl duceam la primul post de ajutor. Așa am pățit-o și eu, altfel nu scăpam din încercuire. Dar să vezi și la aeroport, în avion nu erau locuri câți răniți și degerați, iar pe nemți îi luau primii, noi rămâneam mereu pentru data viitoare, stăteam în niște barăci, în frig, unii care se mai puteau ține pe picioare au făcut scandal, au înconjurat avionul strigând: „Nu suntem camarazi? Nu avem aceleași drepturi? așa că până la urmă ne-am făcut loc, mai mult cu forța; de mine s-au milostivit niște prieteni, care m-au urcat în avion pe brațe, altfel muream acolo, că nu mă puteam urca singur, dar mai sunt și oameni cu suflet pe lume”. „Achime, îl întrebai, nu știi ceva despre Petru prietenul meu?” „Nu știu decât că era încă în viață când am plecat eu din încercuire...” „Dar de Pătruț Novac știi ceva?” „De Pătruț atât știu că iam zis „să fim împreună amândoi, că uite în ce situație ne aflăm, dar el nu m-a

înțeles, de fapt el era la escadronul de puscași, iar eu la cel de mitraliere și el s-a ferit de mitraliere și n-a stat cu mine la un loc... „Acum sunt ori prizonieri, ori vor fi și murit, am zis. Asta nu pot să-ți spun, eu am ieșit din cerc înainte de a se preda ei...“

Discutarăm apoi de ofițerii pe care îi știam și unul și altul de soarta războiului și ce credeam noi că se va întâmpla cu țara noastră dacă ajung rușii aici... Cu multele discuții ajunserăm în gara Berzovia, unde amândoi ne dădurăm jos. De aci înainte aveam de mers pe jos. Se făcuse seară bine, apoi chiar se înoptă. Noi mergeam anevoie, Achim se chinuia cu cârjele. Ieșiră stelele, apoi apăru luna dinspre răsărit, deasupra dealului Codru, mergem vorbind despre front, despre cei de acasă, despre copilărie, povestind ce ne aduceam aminte; ajungând dincolo de Ramna, urcarăm dealul Grîndu, aci se luminează cerul de atâtea stele, luna era întreagă și plutea peste câmpia din dreapta, atunci se zări satul Bărbosu, cu casele sale înșirate pe două pante. Achim, când își văzu satul, odată strigă: „Vai, satul meu scump și dorit!“ scăpă cârjile din mâini și sărută pământul. Mă aplecai să-l ridic și văzui că avea lacrimi în ochi. Ne despărțirăm la marginea satului, strângându-ne mâna și urându-ne „să euzim numai de bine“. „Să ne ajute bunul Dumnezeu“, adăugă Achim și plecă pe cârjile lui. Am întins-o la drum, căci mai aveam de mers.

Acasă am ajuns în toiul nopții și am bătut la ferestre. Căci poarta era încuiată. Soția mea a auzit bătăile în geam și a strigat: „Cine e?“ „Eu sunt, Mărie“, i-am răspuns. „Tu ești, Iosife, tu ești bărbate?“ „Da, da, eu sunt. Deschide“. Imediat se aprinsese lampa, apoi ușa fu deschisă și Măria se repezi de gâtul meu, strigând: „Au, bărbatul meu! Că nu ești mort, ci ai venit! Că am fost moartă de frică să nu te fi prăpădit și tu! Că tare mulți s-au prăpădit pe front! Bine că a dat Dumnezeu de ai scăpat cu viață și nu mi-au rămas copiii orfani, ca la unii! Că e mare jale în satul nostru...“

Intrarăm în casă, mă dusei să-mi sărut copii, care dormeau. Măria alerga de colo colo, să-mi aducă de mâncare, apă de spălat. Se oprea să mă întrebe câte ceva și iar dădea fuga. La un moment dat se opri lângă mine și mă întrebă: „Dar de vârul meu Pătru nu știi nimica?“ „Nu mai știu, de mult, nimic despre soarta lui,“ răspunsei. „Se aude că ar fi murit...“ „N-aș putea să spun asta, cine a venit cu asemenea vorbe?“

De dimineață se auzi în sat că am venit acasă, începură să apară pe rând rudeniile, prietenii și mulți care voiau să afle de ai lor, dați dispăruți sau morți, sau chiar dacă erau vii nu mai primiseră nici o știre de la ei. Căci scrisorile nu mai veneau de pe front. Eu ce puteam să le spun?, că nu ai cum ști nici de camarazii din aceeași unitate, cu atât mai puțin de cei risipiți pe tot frontul. Totuși oamenii veneau, stăteau de vorbă cu ei și poate își făceau curaj gândindu-se că, uite, unii se întorc de pe front...

Iată că vine și Lenca, mama lui Pătru, bocindu-se, lăcrimind suspinând. Când mă văzu, strigă: Au, Iosife, dar pe Pătru meu nu l-ai adus cu tine, să-și vadă copilul? Mă sărută, ca pe cel mai bun prieten al fiului ei, apoi nu se mai auzi nimic în cameră decât un plâns aprins, încât nimeni nu mai scoase o vorbă multă vreme. După un timp oarecare, se mai liniști din plâns, își luă seama și mă întrebă: Nu știi nimic despre Pătru, meu, sau poate ai auzit ceva de la alții? Nu mai știu nimic de el

de multă vreme, scrisorile nu au mai mers pe front, de la o unitate la alta. Nici de la alții n-am mai auzit nimic, atâta știu că unitatea lui Pătru a fost prinsă în încercuire și după aia n-am mai putut afla de acolo ceva sigur... „Pătrul meu e mort!” zise ea, cu fața schimonosită de durere și iar începu plânsul și suspinele. „S-ar putea să nu fie mort, mătușă, încercăi eu s-o încurajez, poate că e pe undeva prin spital sau dat pe la vreo unitate de unde nu poate scrie”. „Nu, Iosife, că uite, am primit o scrisoare de la unul care a fost pe front cu el și l-a văzut mort, împușcat în piept, cu fața în sus...” și iar începe a plânge cu amar. Când își mai reveni, îmi spuse, printre suspine: „Auzi, Iosife, ce te-ar ruga mătușă ta, du-te tu în persoană până la Timișoara și caută-l pe acel om, care scrie că e paznic acolo, mergi și întreabă-l mai bine despre Pătrul meu și dacă îți spune și ție ce mi-a scris în carte, eu trebuie să-i țin pomenile, după obiceiul nostru creștinesc”. „Mă duc, răspunsei, dar abia am venit în concediu”. „Te duci când poți tu, stăruie Lenca; că noi nu știm umbla și mă tem că nu l-am găsi pe acel om. Și bine că a dat bunul Dumnezeu de ai venit cu viață, ca să-ți crești copiii, numai la noi îi rău, că suntem bătrâni și cum o să-l creștem pe nepotul nostru, că mamă-sa Elena s-a dus mai de mult la părinții săi; și poate că să și mărită că e tânără, nu-i de condamnat. Numai iaca noi am rămas ca vai de lume, fără ajutor și copilul nostru putrezește, de nu știm nici locul îngropării sale!” și iar izbucnește în hohote. I-am promis: lasă, mătușă, că merg eu zilele astea la Timișoara și am să aduc vești de la omul acela”. Poate că asta îi mai ușură greutatea de la inimă, gândindu-se că tot n-o fi așa, căci în durerea lui omul se agață de orice speranță cât de mică. Văzui că nu avea răbdare să mai aștepte câteva zile și nici pe mine nu mă răbda inima să o amân.

A doua zi plecai la Timișoara, făcându-mi socoteala că nu-mi va fi prea greu să-l găsesc pe camaradul lui Pătru, dacă era paznic la Fabrica de Chibrituri, deci nu departe de gara mare. Coborâi deci la „Domnița Elena” și o luai prin spatele gării spre fabrică. Când m-am apropiat mai bine, am văzut în ghereta de lângă poartă un invalid cu cărje subsuoară și cu V-ul pe mânecă. Oare acesta să fie? Mă dusei la el și îi spusei: „Salut! camarade, îl caut pe paznicul Albu Petrișor, invalid de război”. „Eu sunt Albu Petrișor”, răspunse. „Am avut mare noroc că te-am găsit, mă temeam că n-am să dau de dumneata”. „Da, eu sunt și sunt de serviciu”. „Îi bine atunci”, spusei, privindu-l mai atent. Era un băiețandru frumușel, cu fața rumenă ca un bujor. „Dar ce-ați avea cu mine?” vru el să știe. Uite, dragă prietene, dumneata ai trimis o carte la o familie din satul Duleu. Da, am trimis, dădu el din cap. „Eu sunt vărul lui Pătru Bondu și sunt trimis de mama lui ca să te întreb mai cu deamănuntul ce știi despre el — e mort, cum le-ai scris? că știi cum e, ar vrea ca după obicei să-i țină pomenile, că durerea e mare la părinți și un singur copil au avut, pe el, și pe acesta l-au pierdut, rămânând cu un nepoțel micuț în brațe. Așa că spune-mi ce știi”.

„Eu am fost prieten bun cu Petru, fiind amândoi la Reg. 1 Roșiori și la escadronul mitraliere; sunt mai tânăr decât el, dar am fost tot împreună, și pe frontul de la Odessa, unde am luat parte la lupte, și după aceea la Stalingrad, tot împreună, unde am fost încercuiți de ruși pe 16 noiembrie 1942. N-am mai reușit să ieșim din cerc, am avut lupte

grele pe viață și pe moarte și mizerie, frig mare. Dar să-ți spun de Petru. Am gătat muniția și am început să dăm atacuri la baionetă, dădeam și câte trei patru atacuri pe zi, noaptea la fel, numai la baionetă, ca să spargem cercul și să scăpăm, că așa gândeam noi, mai bine murim decât prizonieri la ruși. La un atac rușii s-au apropiat de noi și trăgeau, când au fost mai colea noi am sărit la lupta cu baioneta, muniție nu aveam, ei însă nu au primit lupta corp la corp, ci s-au retras, trăgând din picioare, în fugă. Și un blestemat de glonte l-a lovit în piept pe Pătru, era lângă mine, a căzut pe spate cu fața în sus, m-am aplecat imediat lângă el, l-am descheiat la piept și am văzut sânge; cred că a fost lovit la inimă pentru că în câteva clipe și-a dat sufletul. Eu am strigat la el dar în zadar, că ochii lui cei negri s-au închis, iară fața i-a albit ca zăpada, iară eu l-am plâns, Petru era prietenul meu cel mai bun. Și îl plâng și acum, când îmi amintesc de el... „Se vede, că și acum mi sunt ochii plini de lacrimi...”

Petrișor Albu scoase batista din buzunar, își șterse ochii și zise: „Atât știu despre el cât ți-am spus. Cât despre înmormântat, nu s-a putut face, nici pentru el, nici pentru toți care cădeau. Eram numai sub suierul gloantelor și al schijelor, nu puteai face o mișcare, iar pământul — bocnă înghețat. Degeram și noi acolo, în zăpadă. A doua zi iată că sunt și eu rănit grav la picior de o schijă, în așa fel că mi-am pierdut piciorul stâng. Și încă am avut norocul că avioanele mai aterizau, de am putut fi trimis în țară, dar am rămas nenorocit pe toată viața...” „Te înțeleg, că și eu am luat parte la luptele de la Stalingrad, numai că unitatea mea nu a fost încercuită. Așa că știu ce înseamnă războiul, numai necazuri și moarte!” „Încă ați avut ceva noroc, iară noi am ajuns de rodeam talpă de bocanci, numai să ne amețim foamea...”

Mai vorbirăm de-ale noastre de pe front, apoi îmi luai la revedere de la Albu Petrișor, mulțumindu-i pentru cele ce mi-a spus. Ne despărțirăm și de-aci mă dusei drept la gară și cu gândul numai acasă, că abia apucasem să-i văd pe ai mei. Îi spusei matusii Lenca tot ce mi-a povestit invalidul despre moartea lui Pătru. Știa, biata femeie, că tot așa fi scrișese acela în carte. Iară despre aceea că n-a fost înmormântat Pătru, ci a rămas să înghețe pe zăpadă, nu i-am mai spus matusii.

Lenca și cu Ghiță se apucaseră să-i pregătească parastasul pentru prima duminică de la venirea mea acasă. Vestea se răspândi în tot satul că la biserică se va ține o slujbă de parastas în amintirea lui Pătru. Încă de sâmbătă clopotele sunară din două în două ore, vestind pe toată lumea. Duminică dimineata, tineri, copii și bătrâni s-au adunat la biserică. După sfânta slujbă s-a sfințit parastasul în numele eroului Pătru Bondu. Toată familia și rudeniile erau de față: Lenca, mamă, Ghiță tată, copilul Ion, soția Elena, bunicii Mărie și Iosif, toți în haine negre de doliu, la fel și rudeniile și sătenii. Tristețea se vedea pe fața fiecăruia, căci nu era vreunul să nu-și amintească de Pătru cel glumeț la vorbe și cel mai vestit jucător și strigător în joc, apoi cântăreț pe care nimeni nu-l întrecea — toți erau de față și cu lacrimi în ochi.

După slujba parastasului, preotul Petru Damșa a spus aceste cuvinte întru pomenirea eroului: Îndurerată familie și întristați ascultători, astăzi am sfințit un parastas în sfânta biserică, dat de către întristata familie Bondu în amintirea fiului lor Pătru, căzut ca erou pe câmpul de

luptă în încercuirea de la Stalingrad, departe de țara noastră și de locul unde s-a născut. El și-a făcut datoria față de țară, neam și credință, plătind jertfa supremă. Numele lui va fi trecut ca erou în cartea de onoare a țării. Noi, consătenii săi, nu-l vom uita pe acela care a fost Pătru Bondu. Iară familia sa să-și întărească inima și să-și crească nepotul, ca să fie știumpul familiei. Dumnezeu să-l odihnească și să-l ducă în rândul drepților. Amin. Terminând cuvântul preotul, clopotele prinseră a zvonii cu mare întristare, Lenca, mama eroului leșinase, o țineau de subsuori, Mărie puse mâinile pe umerii Elenei și începu a boci, iară lumea plângea și suspina. Iar Mărie bocea: „Haida nană să murim / Când clopotele le-auzim / Că Pătru-i tare departe / Și nu-i putem scrie carte / În Rusia depărtată / Lăsând copil fără tată / Și pe noi două plângând / Și-o nevastă văduvind / Ce-ai făcut Doamne cu noi / Să trăim acest război / Cu plânset și cu suspin / Și cu morți printre străini?!“

În biserică nu se mai auzea decât plâns cu sughițuri. Preotul își ștergea mereu ochii cu batista. Apoi într-un timp, ca să-i potolească din plânsul continuu, le zise: „Oameni buni, mă rog vouă să încetați plânsul și să păstrăm un minut de reculegere în cinstea eroului Pătru Bondu“. Toată lumea își curmă plânsul. Iar după reculegere Ghiță își reveni și zise: „Vă rog pe toți să poftiți la pomana fiului meu Pătru“.

28.XII.1985

SOUVENIRS DU FRONT DE L'EST

(Résumé)

La revue Banatica a décidé de publier, d'une série memorialistique portant sur les périodes qui, pendant le régime totalitaire ont été exclues de la recherche historique ou ont été déformées.

Le volume ci-présent présente le texte rédigé par le sergent Iosif Cireșan de Duleu, département Caraș-Severin. Ses écrits exposent des faits et des événements venus pendant la campagne de l'est, surtout les luttes de Odessa et de Stalingrad. Des volumes ultérieures publieront des textes concernant son prisonnierat et la lutte anticommuniste, le mouvement de partisans de Banat, laquelle de 1946, Iosif Cireșan a été un participant direct.